

భారతి

మాసపత్రిక

సంపాదకుడు :

శివలెంత శంభుప్రసాద్

జనవరి 1969

C

సంపుటము : 46 :

సంచిక : 1 :

విశేషత్రైక వెలి ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

జనవరి 1969

హిమవేళ	శ్రీ చింతలపాటి నరసింహాదీక్షితశర్మ	1
నిఘంటువులు	శ్రీ గొల్లాపిన్ని వాసుదేవ శాస్త్రి	4
చోడవరం శిలాశాసనము	శ్రీ ముసునూరి సాంబశివరామమూర్తి	15
ప్రాచీన దేవాలయములు - నిర్మాణశైలి	శ్రీ బి. ఆర్. ప్రసాద్	24
వేదుల వేదన	శ్రీ జి. రామమోహనరావు	29
కాలం విరికిది	శ్రీదాస	37
19 శతాబ్దం రెండోభాగంలో		
అధునిక భాషాశాస్త్రం	డా. పి. ఎన్. సుబ్రహ్మణ్యం	40
కన్యాశుల్క నాటకంలో		
కాలిక, స్థానిక విశేషాలు	శ్రీ కె. వి. రమణారెడ్డి	49
విష్ణుచక్రపులు	శ్రీ మిరియాల రామకృష్ణ	54
రాగాలూ—రంగులూ	శ్రీ కొండిపర్తి శేషగిరిరావు	57
న్యాయానికి సంతెళ్లు	శ్రీ అరిగే రామారావు	68
గ్రంథవిమర్శలు		76

స్వ విషయము

“భారతి”కి 46 వ సంవత్సరము ఆరంభమైనది. నాలుగు దశాబ్దములు పైగా నిరాఘాటముగా సాహిత్యసేవ చేయగలిగినందుకు “భారతి” గర్విస్తున్నది. ఆనందిస్తున్నది. ఇక ముందుకూడా ఇతోధికముగా సాహిత్యసేవ చేయగలనను దృఢనిశ్చయముతోను, దృఢసంకల్పముతోను వున్నది. ఆ సంకల్ప సాధనకు రచయితల సహకారము పూర్తిగా లభించగలదని ఆశిస్తున్నది. సహకరించిన వారందరికీ కృతజ్ఞత తెలుపుతున్నది.

హి మ వే శ

శ్రీ చింతలపాటి నరసింహాదీక్షితశర్మ

1

క్రొలకలలాడు సస్యముల కల్ముల మేల్ములు చాటుచున్, సమ
జ్వల రుచి లోద్ర పుష్పముల చక్కదనంబులా దిద్ది తీర్చుచున్
తళుకుల తమ్మిగుంపువయి దాడియొనర్చుచు, విశ్వమెల్లగం
పిల హిమవేళ వచ్చెను నవీనరమాసుషమాకళాకృతిన్.

2

ఘనసార మిళిత చందన సార చర్మల
కడకుఁ ద్రోసెడు బుద్ధి పాడముటకును
గుబ్బ జంట మెఱుంగు గూర్పు మౌక్తిక హార
ముల కెంతో దవ్వుగా మెలఁగుటకును
జీలుగారు మన్మథాపులయందు లవమేని
నెడఁదఁ గోరికి లేక పడలుటకును
లలిత మంజీర భూషణు పాదముల యందు
ధరియించు నిచ్చలు తరలుటకున్లు

కారణంబయి, హేతువై, కరణమగుచు,
ప్రేరకంబయి, భూరి శృంగార విభవ
కోరకంబయి, యుల్లాస పూర సార
కారకంబయి, హైమంత కాంత వెలసె—

3

వలు వలు గంట్లు చిన్నెలు విభాసిలు కెంబెదపుల్ మనోజ్ఞ కో
మల దరహాస నవ్య సుషమా పదపు ల్పొనరింప లేరు కాం
తలు చలిగాడ్చుసోకులవెతల్ పయికొన్నకతాన—తా ననా
కులిత హిమావగుంతనము కుల్ములఁ గ్రొంఱలికారు మీశివన్—

4

సాలువగు జాళువ వసువుల బూతలు గాతములందు దీర్చి, క్రొ
వ్వలపుల కస్తరిం దళుకు వన్నెల చెక్కుల బుల్మిపుల్మి, యు
జ్జ్వల సుమ సౌరభం బగరు వాసనలుం జెలరేగఁ గామినుల్
ఁలిత కళానురాగ పతులన్ బురికొల్పుదు రిష కేళికిన్ —

5

తుంగ వక్ష్త్ర వక్ష్త్రనుషంగ వసతి
గనియుం దత్పిడ వాప్త వేదననా యేమె!
శీతవేళ — తృణాగ రాజిత తుషార
బిందు పతన స్థితిన్ విలపింపఁ దొడఁగె —

6

శరీపక్వ శాలిమంజరుల నాట్యశీలు
చాకుషనంప్రీతి సంతరింప
క్రొంచనాదమనోజ్ఞా గానమాధుర్యంబు
వీనుదోయికి నెఱా విందు సేయు
రసమయస్రోతోమరందధారల తీయఁ
దనము జిహ్వభితర్పణ మొనర్చు
నిగనిగల్ మీరు లొద్దుగు పూవుల దాపులు
నాసికామోదంబు నాటుకొలువ

బాలబాలాతపరిబులఁ దేలి సోలు
గోరువెచ్చని సోకుల కూనగాడ్చు
లాంగికానందసారవశ్యము ఘటింప
రమ్య హైమంత రమ విహారమ్ము సేయు —

7

శ్యామల్ ప్రోషితభర్తృకా సరణి స్వచ్ఛ శ్చేత శోభా కళో
ద్దామల్-నీలి మెఱుంగు కన్నె తొవ లాప్తస్మేర లీలా రసా
రామల్ — శీతల వాత సోత దళితార్త స్వంత పద్మాంకితల్
శ్యామల్ — హైమవత ప్రభావఘటితక్దామల్ సరోజేందరిల్ —

8

తళుకు టద్దమ్ము గంగేలు దమ్మిబూని
వోముఁ గనుగొంచు లేయెండ భామయోర్తు
ప్రియతమ రదక్షతాతి నిష్పిడ్యమాన
మధరమును గేలికొన నంటియంటి చూచు—

9

దయతోప భుక్త ముక్త విలాసిని గాత్ర
శైథిల్య విభ్రమాస్థాన పదము
ప్రతినిమేష ప్రియా పరిరంభ కామనా
సంరంభ నవయువశ్వాస పథము
ఖండితా మండలీ కలిత మానక్రోధ
విదళన ప్రభవైక విహృతి విధము
అనుఘటికాసేవితాత్యుష్ణ పానీయ
సంజాత నూతనోత్సాహజనము

హైమన సమీర కంపితాశాంతరంబు
భవ్య పున్నాగ పురుషార్థ బంధురంబు
పరమ హేమంత సీమంత వైభవంబు
నిత్యసంపన్నవనీయంబు నిస్తులంబు.

ని ఘంటువులు

శ్రీ గొల్లాపిన్ని వాసుదేవ శాస్త్రి

దేవభాష అనేకవేల సంవత్సరములనుండియే సుసంపన్న మైనదనుటలో అతిశయోక్తిలేదు.

ఆర్యుల అన్యదేశీయులను సాహసర మూట యటుంచి ఆర్యవర్తమే ఆర్యుల జన్మభూమియను వారికి విషయముతో నణువంతయూ సంశయములేదు.

వైదిక వాఙ్మయమునకు యాస్కాచార్యుని నిరుక్తమే తొలి నిఘంటువుగా గ్రహింపవచ్చు. ఆర్యుని నేటికిని వేదాంగములలో నొక యంగముగా గణనీయమైనదిగా యున్నది. భారతదేశ మతి విశాలము. అంతియేగాక యొకప్పుడు ఆశియా ఖండమునం దంతటను అమరవాణి యవిరళ ప్రచార ముతో యున్నట్లు అనేకదృష్టాంతము లున్నవి.

ఆర్షసంస్కృతి విలసిల్లినచోట యమర వాణియే ఆనాడు మకుటస్థాన మాక్రమించినది.

అందుచే సువిశాల భాషాగ పరివ్యాప్తమైన గీర్వాణి అనేకాంతభరితవాసులచేతకూడా సంభాషణలో నున్న భాషయై రాణగాంచినది.

ఆర్యుడన్యర్బుదములకొలది వాటికిని నేటికిని ఆ భాష విలువనుగూర్చి మేధావులైన సర్వజనులు దేశభేదములేక పొగడియున్నారు. పొగడుచున్నారు. పొగడ గలరు.

అట్టి భాష నే డాదృతిలేనిదైనమాట యధార్థము. అందులకు ముఖ్యముగా భారతీయులే కారణము. అందులకు గతచరిత్రలోని దుర్బటనలు మరపునకు రానివికదా!

ఇంత విశ్వజనీనమై సువిశాలమైన భాష కావుననే ఈ దేవవాణి కనేకవిధములైన నిఘంటువు లున్నవి. ప్రాచీనకాలమున నింక నెన్ని నిఘంటువు లుండెనో యెవ్వరి కెరుక? నేడు దశవిధనిఘంటువు

లనుమాట పండితప్రచారముతో నున్నది. ఆ నిఘంటువులు కూడా యధాపూర్వములై నేడు మనకు లభ్యము కాకున్నవి. మేదినీ, హలాయుధము, విశ్వకోశములునూ, ధనంజయనిఘంటువు, అమరము మొదలగు పది నిఘంటువులలో ఒక అమరమునకు మాత్రము నేటికిని అక్కడక్కడ ప్రచారమున్నది. తక్కినవి కొన్ని పండితుల గృహములలో యుండవచ్చు. కొన్ని ముద్రణమును నొచుకొన్నవి. కొన్ని యసలే గాన్పించవు. తదితరములైన అప్రసిద్ధ నిఘంటువుల మాట దేవుఁ డెరుంగు. ఇది నేటి స్థితి. ఈనాటి సాకర్యము లానాడు లేవు. అంతయును ధారణా శక్తిపై నాధారపడిన మన పూర్వుల కృషికి తగినట్లుగా ఆనాటి నిఘంటు గ్రంథరచన సాగినది.

ప్రయోగమూలమైనవ్యాకరణమువలన మాత్ర ప్రక్రియాపద్ధతులద్వారా వ్యవహార సిద్ధములైన పదములే విక్కుడుగా నిఘంటువుల కెక్కినవన్న అతిశయోక్తికాదు. ఆయా కాలీన శిష్టలోక వ్యవహార సిద్ధములైన ప్లదములకు నిఘంటువులే శరణ్యము.

అన్నిభాషలవలె మామూలుభాషగాని దేవవాణి పుట్టుకు సాక్షాదక్షరపరబ్రహ్మజన్యమైనట్టిది.

ఇందులకు స్వరప్రస్థానముగల వేదవాణియందలి స్వరఅక్షరాది గణన స్మరింపదగినది.

మరియు అనంతసంకేతనియమునగు ఆయా సామయికమానవ మనస్సృజన ధర్మకర్మవిరిగిత భావ పరంపరకు వ్రాగూపమైన రచన ముఖ్యానపరమై తప్పనిసరిగా కావలసియుండి విరిగితమైన పద జాలము విపులముగా నిర్మాణమైయున్నది.

అట్టి నామములకు లింగములు తప్పనిసరి. కాన నిఘంటువుల కృత్యము ముఖ్యముగా నామలింగమశాసనము.

ప్రయోగరూఢముకాని లింగములను పదములకు యోజించి వట్కట యోగ్యముకానివని. అట్లు కొన్ని నిఘంటువులు నామలింగములకు సమప్రధాన్యమిచ్చి వ్రాసినవి కలవు. కొన్ని నిఘంటువు లట్లుగాక లింగనిర్ణయమే పనిగా దలంచి వ్రాసిన నిఘంటువులలో ఈ క్రింద నుదహరించిన లింగ నిర్ణయ నిఘంటు వొక్కటి.

వాగర్థస్వరూపమైన అనాదిదంపతీకృత్యమైన ఈ లోకస్వనహరములో అనాదిభాషయైన గీర్వాణి పాండర్య మనస్యము. అపూర్వము. అట్టి గీర్వాణిని స్వాయతీకరించుకొనుటకై ప్రాచీనవిద్వాంసులెన్నియో మార్గాంతరములను కనుగొన్నారు. అందులో నిఘంటుమార్గము సులభము.

ఒకానొక ఖిలనిఘంటువు వాయొద్ద లింగ నిర్ణయ నిఘంటువనుపేర జీర్ణతాళపత్రములలోని దానిని ఇందుల కొక యుదాహరణముగా నిచ్చుచున్నాను. ఇందు లేఖకప్రమాదములు కొన్నితావులగా న్నించుచున్నవి. ప్రాజ్ఞులు సవరించి చదువుకొనగలరని వ్రాసెతి.

‘సుఖ దుఃఖ ముఖాని నపుంసకే!

నఖం పున్నపుంసకయోః

గంగాపగా నిమ్మగా స్త్రీయః

అంగ శృంగ ఇష్టవీళోపకంఠాని నపుంసకే

థకారాంతాని ధకారాంతాని నపుంసకాని

దండపిండకరందాని నపుంసకే

అండ షండ భండ తండ సిదాని నపుంసకే

క్రీడా చూడా శుండా స్త్రీయాం

వ్రీడా స్త్రీ నపుంసకయోః

అషాఢః పుంసి

క్షవదారుణగుణిరణఫణబాణ

భ్రూణవర్ణః పుంసి,

చరణప్రవణవారణతోరణ రణ

క్షణవర్ణాని నస్త్రీయాం

ఊర్ణా మూర్ణా వృష్ణా

ఘోణా మృణా ధారణా ధీరణ

విషణ్ణ క్షేపణ హర్షణ

వారణ వేదనార్థకారణా స్త్రీయాం!

ఫణం ద్వయోః

గృహస్మాణో నపుంసకం

వారణకారణేన, అంత దంత పాత వాత

సంవర్తనర్త ముహూర్తగర్త

శుద్ధాంత వృంత వృత్తాంతాః పుంసి,

అంతే స్త్రీయాం!

చింతేత్వాది తత్ప్రత్యయాంతాః!

వార్తాచింతా ముక్తా ముస్తా సీకతా సితా

సహిత్రాస్త్రీయాం

క్షేమాదేధారం(ర్)నపుంసకే

వాం ఛేచ్ఛా ప్రభా స్త్రీయాం

పింఛం నపుంసకే

పూజా గంజాగుంజాస్త్రీయాం

సుప్రజాస్పకారాంతాః పుంసి

ధ్వజబీజ(గి)గుంజాని నపుంసకే

ఝంఝాస్త్రీయాం

సంయుక్త ఇకారాంతాః పుంసి

సంజ్ఞావజ్ఞా ప్రతిజ్ఞాస్త్రీయాం!

‘రేఫ తకారాంతాః పుంసి.

ఘటా జటా సటా సనాస్ఫట

ధటాచ్ఛటా చేష్టాస్త్రీయాం

కుంభారేఘ ఘటః పుంసి

వోక్ట కుట లటాట కమాట కమ్మరోష్ఠిని నపుంసకే,

సకారాంతంచ నపుంసకం.

ప్రాణాపానవ్యానోదాన

సమాన సంవన్త ఫేనసంతాన

మానాభిమానాః పుంసి,

(ఇక్కడి కిది ఖింపత్రము)

మరొక పత్రమునః— 5—వ పేజీలో

గకారాంతాః,.....సకారాంతాః స్త్రీయాం

అసిరర్చి భాన సకారాంతా స్త్రీయాం.

అర్చిస్తపుంసకయేన! పుష్పవాచక సుమనో

స్పకారా జతాకసః సకారాంతాః స్త్రీయాం

బహుత్వాచ్చ
అపూరోశబద్ధస్య ఏకవచనమితి
ఉష్ణిగుపావహకా హకారంతాః స్త్రియాం
యుష్మద్దసృచ్చబౌద్ధ కతిశబద్ధశ్చ క్రియావ
(దవ్యయం) త్రిమలింగేషు సమానరూపం
బహ్వర్థనాచకా బహువచనా శ్యేవ
ద్విసంఖ్యా వాచకా ద్వివచనాన్యేవ
విశేషణస్య విశేష్యలింగం వక్తవ్యం
ఇతి స్త్రీ లింగాపుమాప్తాః।'
అథపుంలింగా ఉచ్యంతే
పురుషవాచకాః పుంసి
మిత్రజౌనత్వాని నపుంసకే,
సూర్యనాచకమిత్రశబ్దః పుంసి
ప్రజాస్త్రియాం

దేవాసుర స్వర్గర్షి కిన్నర వానర పాషాణ వాయు
ఖడ్గ సాగర తటాక విహగ వత్సర మాన సిహృది మృగ
మీన మను రాంకన శర కిరణ శిఖర బిందు ప్రవాహ
మహిష వృషభ గోష్ఠ మౌతంగ భృంగ భుజం గాంగ
వంగాదిదేశకాలప్రళయ వరాటాధిప రస మేఘ మార్గ
నర్మయాగ వట వంక శోభ ప్రవాళ శంఖ కరాభిలాష
పరిభవ పరీవాద వర్ణ హస్త స్తన కంఠ వక్త్ర
దంతాధరార్థనాచకాః పుంసి

దైవ త్రివిష్టవ వాయుకాగణి నపుంసకే,
దైవతం.....స్వాద్యేవతాపదం
వివర్తనైకపదీ స్త్రియాం।
సోమపా సురపానిలపా ఆకారంతాః పుంసి
ఓషధి శరధి శంకాస్త్రియాం।

ఊరు చరు జరాయు వాయు పశు ప్రాంశు
పరశు సింధు హోతు కారు క్రోష్ట తాల్పూఖు జన్మ్య
మన్మ్య మృత్యు వేడివిండన అకారంతాః పుంసి।

ఇష్ట్యచ్ ప్రవ్యయాంతాః

భ్రాజిష్ణు రోచిష్ణు ఇత్యాదయః పుంసి।

అశుచ్ ప్రవ్యయాంతాః దయాళు కృపాళు

రిత్యాదయః పుంసి।

రేణుసింధ్యాదయః।

సింధుశబ్దస్య నదీవాచకత్వా దుభయలింగం

అనవః పుంసి-

భూమ్యేవముత్సంతాః పుంసి।

దారు జతు వస్తూని నపుంసకే

వాస్తవః। పుంసపుంసకయోః

ఉచ్ఛ్రవత్యయవాచకా వివక్షుర్జ్విహీర్షుః

ముముక్షుర్జ్విర్భూంసు రిత్వాదయః పుంసి

ఖలపూః కాండలూః వదభూయం

భూఃప్రతిభువః ఊకారంతాః పుంసి।

ఋకారంతాః పితృ భ్రాతృ

భర్తాదయః పుంసి।

ఇత్యజంతాః।

'కకారాదిక్షకారాంతక్రమేణ వక్ష్యతే,

కవర్గాంతాః పుంసి।

ఉపత్యకా మల్లికా లిపికా దీర్ఘికా తారకా
జాలికా మిహికా జననికా కర్ణికా దీఘికా లంకోల్కా
కాటికా శలాటీ కానేకా కారికా కాళికాః స్త్రియాం।

ఉల్కు కాంశుక శూక శుల్క ఆగారికా తిలక

మృశాళికా వేక్రాత్రికాని నపుంసకే

విటంక వంక నిష్క వత్మిక పుస్తక...

కటకాని నపుంసకే. పుంసివ.'

మరొకవక్రమున:-

'...భక్తికేతాస్త్రియాం బహుస్విహ సమాన
శ్చేదీకారాంతభవంతి యథా। సుందరాంగి సుగ్రాతి
కాతోదరి పీవరస్తనిశ్చిన్నరకంఠి బింభోష్ణి సుదతి
సుగ్రాతి సుందరి రూపద్వయమస్తి,

చంద్రముఖి పద్మాక్షి సుకేశిత్యాదయః

తేషా మంగ గాత్ర సూత్రోక్తయా

మీకారాంతత్వం

ఇతరేషాం అంగవాచకశబ్దానాం

స్త్రీ త్యేస్యాకారాంతత్వమేవ

చారదేవో ఉన్నతకుచా కంబుగ్రివా బింబాధరా

శిఖరిదశనా సువదనా ఆయతనేత్రా నిలాలకేత్యాదయః

రుక్స్సప్తస్యగ్యచకాశ్చకారాంతాస్త్రియాం।

బుక్స్సప్తస్త్రిగ్విషజో జకారంతా స్త్రియాం।

సంపదావద్విపద్యధర్మత్వత్సనిల్ కకత్వరిషదో

దకారంతా స్త్రియాం।

అవిశబ్దః పకారంత స్త్రియాం |
 బహుత్వేచ |
 అనుష్టుప్ కకుభే భకారంతా స్త్రియాం |
 ధూః ఘాః గీర్వాణో రేఫంతా స్త్రియాం |
 వాలశబ్దో నపుంసకయేవ |
 చలశబ్దస్త్రిమిలింగేషు రూపభేదః |
 సర్వనామ శబ్దశ్చ |
 దివ్ శబ్దో వకారంత స్త్రియాం |
 ...ట్ ప్రాప్యట్ ద్విట్ తృద్విస్యస్యః |
 షకారంతా స్త్రియాం |

మరొక ప్రతము: -

'అనడావర్త మృద్గోధుక మితరుట్ రాషేట్
 పృతనాషేట్ శబ్దా హకారంతాః పుంసి |
 సుదివ్ శబ్దో వకారంతః పుంసి |
 కిమిదం శబ్దో మకారంతా త్రిషు |

బ్రహ్మ వర్త రాజా మూర్ధారకానోకారంతాః
 పుంసి |

అశ్వయుగ్ బుత్విక్ బలిభుక్ యజ్జభుక్
 భిషగ్విణిక్ తనుత్యక్ సంరాడ్విరాజో బకారంతాః పుంసి |

వేదవిత్తనూపవత్ క్రవ్యాద్విపాత్ త్రిపాత్
 పృతుష్టే త్తటభిషజ త్కలుషభిత్వానన దుదకా
 రాంతాః త్రిషు |

యుష్మ దస్మచ్చబ్దౌ దకారంతా త్రిషు |
 అగ్నిమద్దమదౌ దకారంతా పుంసి |
 బలముక్ తిర్యక్ ప్రత్యక్ దర్శశ్చ పుంసి |
 శత్రుపత్ వత్ తవత్ప్రయాత్ వకారంతాః
 పుంసి |

యజన్ తవన్ వరన్ ఇత్యాదయః శత్రువచ్యయా |
 నీతిమాన్ బుద్ధిమాన్ ధీమాన్ తీర్షా
 చక్షుషా స్వాని నపుంసకే |

పురుదంశశబ్దః పకారంతః పుంసి పురు దంశ
 ప్రశ్నాషకా విష కల్మష కిల్బిషాణి నపుంసకే |
 ఆశింసా హింసా జిఘంసా పిపాసా విసంసా
 వసా భిష్నాసస్మా చికిత్సా కుత్సా స్త్రియాం |
 తరసదినకీకనకార్పానఘాన సాధ్వస యవసాని

నపుంసకే | వసా స్త్రియాం |
 ఊహాపాహ స్పృహ గర్హా గుహాప్వాహ స్త్రియాం |
 లోహ బర్హ గృహ గేహాని నపుంసకే |
 దేహ స్త్రియాం |
 గృహః పుంసచ భూమ్ని |
 అనేహస్సకారంతాః పుంసి |
 అనేహ నిశశబ్దస్య ప్రథమై కవచనస్య
 విసర్జనీయోవాస్తీ |
 షకారంతః పుంసి |
 అపేక్షా ద్రాక్షా రక్షా వీక్షా దీక్షా దిదృక్షా
 బుభుక్షా వేక్షా జిగృక్షా స్త్రియాం |
 రూక్షా పరోక్షాంతరిక్ష మందాక్షాణి నపుంసకే |
 వీక్షా ర్దిద్యూతాంగభాక్షతస్తు పుంసి |
 ...ల్లానవాచిరక్షశబ్దః పుంసి |
 అకారాది షకారానుక్రమ స్పృమాప్తః ||

మరొక భిలప్రతము.

'సమాశ్చంద్రమా స్పకారంతాః పుంసి |
 యకారంతాః పుంసి |

దయా గయా మృగయా ఛాయా మాయా
 క్రియా ఉపకార్యా సంధ్యా శయ్యా సవిభ్యా భిభ్యా ఆభ్యా
 విద్యాఽయోధ్యావస్యావత్స్యాకామ్యా కత్యా స్త్రియాం |

ధ్యయ త్రయ కిసలయ శైలేయ అంగదీయ్య
 కాశేయ సనేయ సస్య హర్యభయేంద్రియాణి
 నపుంసకే |

అంధకారోఽస్త్రియాం లకారంతాః పుంసి |

తాంబూల దళ మృదాల జాల దుకూల చేల
 చౌల చంఢల చవల ఛల బల ఫాల పటల పాతాళ
 చక్రవాళ పల్వల శూల నీల వకుళ మలాని
 నస్త్రియాం |

శాలా మాలా దోలా లీలా ఆవిలా లా కలా

మలా హాలాపాల స్త్రీ వాచకకలా స్త్రియాం |

జ్వాలానిలా ద్వయోః |

అంగుళీః పుంసి |

దూర్వా శేవా గ్రీవా ఖట్వాసితా స్త్రియాం |

అజగవద్భవద్భవద్భవ విశ్వ చైష్ణవ మంగళ...
.....వ్యయాంతాః భగవాన్ దంతవాన్ ధనవా
నిత్యాదయః|

తవత్ ప్రవ్యయాంతాః|
జక్షత్ జాగ్రత్ వకాసత్ది...వ్యదత్
బిభ్రత్ తకారాంతాః పుంసి|
జక్షత్యాదీనాం సమాగమోక్తాః|

‘నిపాసం నపుంసకం
ప్రమాణం హోమానిచ
విమానం పున్నపుంసకయోః|
దమునా నకారాంతాః పుంసి|
యమునాస్త్రీయాం|
పరార్థాంతాః పుంసి|

అనూపాంతరీవ ప్రతీత సమీప విష్టవ పాప
కూప్యాడంపశగవ తల్ప శష్ప దీప విటవ మంటవ
చాపా స్త్రీస్త్రీయాం|

కృపానుకృపాప్రతపక్షపాజపాసిపాస్త్రీయాం|
మంత్రోచ్చారణే జప శబ్దః పుంసి|

అల్పశాలే నపుంసకే|
అంబా బాడబా స్త్రీయాం|
బింబః నపుంసయోః|

బింబం పంచ నపుంసకం|
నభా శోభా రంభా ప్రతిభా స్త్రీయాం
మాన తతో నభాసా సరౌకారాంతాః పుంసి|

అమా వామ మధ్యమ లలామాని నపుంసకే,
సర్వ క్షేమ క్షామ హేమ ధర్మాణి నస్త్రీయాం|

వత్సర వాచకముః స్త్రీయాం బహుత్వేచ|
పుమానితి సకారాంతాః పుంసి|.....
...మాసనా. ఖిలము.’

అమర నిఘంటుకర్తయగు అమరసింహుడే
మరొక శబ్దమంబరీకోశ మనువానిని చేసినట్లు
నాయొద్దగల తాళనత్రములలో కొన్ని ఖిలనత్రముల
వలన తెలియచుచ్చుచున్నది. అద్దానికి అనేకార్థ
ధ్వనిమంజరి యను నామూత్రము గలదు. అమర
సింహుడు వరాహమిహిరచార్యుడు మొదలగువారు

పెక్కు గంభములను వ్రాసియున్నట్లు తెలియుచున్నమా
పేరుకు అమరమే మిగిలినది. ఈ నిఘంటువును
శ్రీహర్షకవి ఖండించి ఈతని కీర్తికి కించ
గల్గించిననూ ఇది నేటికీ వాసిచెడక రాణగంచి
యున్నది. వరాహమిహిరుని సమాన సహిత నేటికీ
కానరాలేదు. అది యిట్లుండనీ.

శబ్దములకు నానార్థములు దేవభాషలో
నున్నట్లు మరే భాషలోనూ గాన్పించవు.

మంత్రకాస్త్రసరణినిబట్టి వినారించగా
ఒక యక్షరమునకు 360 అర్థములున్నట్లు
శ్రీ లలితాసహస్రనామభాష్యకర్త శ్రీ భాస్కరరాయల
వారు అందు వ్రాసియున్నారు. భగవత్పతంజలిమహర్షి
మహాభాష్యమున పస్పిశాస్త్రికమున ‘సర్వ శబ్దా
స్పర్శార్థ వాచకాః తదపియోగి ర్భూతా నాస్మద్భూతాః’
అని వచించియున్నారు. కాన ఈ దేవభాషకు ఇందలి
పదజాలకమునకు వాక్య నిర్మితికి తత్పదవాక్య
ప్రయోగకర్తయొక్క మహానుభావతకూడా కొంత
కారణముగా మనము అర్థనిర్ణయము పట్టున
గ్రహించవలసియున్నది.

శ్రీమద్రామాయణాది మహాకావ్యముల యొక్క
పావిత్ర్య మిట్టి విషయములలో నాలోచించవలసి
యున్నది. అర్థములకేక ధ్వనులకు కూడా
నిఘంటువు లున్నభాష విశ్వమానవప్రపంచములలో
గీర్వాణి యొక్కటియే.

అమరనిఘంటుశేషము అను నిఘంటువు
అమరమును పోలియున్నది. కర్త అమరసింహుడే. ఈ
యమరసింహుడను విద్వాంసుడు విక్రమార్కు
సభాంకారముణాలలో నొక్కడని ‘ధన్వంతరిక్షణకా
మరసింహ’ అను నొక విద్వల్లోక ప్రసిద్ధునితోనున్న
శ్లోకమువలన నీతడు విక్రమార్కుని ఆస్థాన
మండలి సవముణాలలో నొక్కడని నిర్ధారించు
కొన్నాము. ఆ విక్రమార్కు డెవ్వడను చర్చ
మరొక్కటి యున్నది. ఆ చర్చ ఇచటి వ్యాస
విస్తృతి కారణముగా దలంచి వదలివేయుచున్నాను.

ఇక నీ యమరసింహుని దేశమేది యనుట
అనిర్ధారితాంశము. ఇప్పటి ఆంధ్రప్రదేశ్ లోని అనంత
పురంజిల్లాకు చెందిన అమరాపురమే ఈ యమర

సింహాని యూరుగా వా యూరివారు తలంచుచున్నారు. అందులకు కొన్ని జీర్ణశిథిల జైన వసతులను ఆయాప్రాచీన తీర్థంకరుల విగ్రహములను మనకు చూపుచున్నారు. ఆయాప్రాచీన చరిత్రాంశములను చూచి యదియొక ప్రాచీనజైనపుణ్యస్థలమని నిర్ధారించవచ్చును. అందుల కావంతయూ సందియములేదు. ఇక్కడ ఈ పరిసరములలో నేటికిని జైన మతస్థులు పెక్కురున్నారు. శిథిలములుకాక నిలిచిన జైనతీర్థంకరులయూ తక్కుంగల జైనసిద్ధులయూ ప్రతిమలు నేటికిని ఘమారు ముప్పదినలువది విగ్రహము లీ యూరిలో నొక జైనదేవాలయములో నున్నవి. ఊరికి తూర్పుననూ ఉత్తరమునను కొన్ని శిథిల జైనాలయములు లెక్కకు మిక్కిలి.

కల్యాణదుర్గమునకు సుమారిరువది మైళ్ళ దూరములోనున్న పామావతియను నేటి చిన్నపల్లె యొకపుడు కుంతల రాజధానిగా వాసిగాంచినదని ఇక్కడ ప్రచారములోనున్న విషయము. అయ్యది జైన మతస్థులకును శివాలయములకును కాణాచిగా యున్నదనుటకు అక్కడి యపూర్వ శిల్పశోభిత విశాల దేవాలయములే సాక్షి. అందొక్కటి రెండు దేవాలయములు మాత్రము నేటికిని తమ పూర్వపు శోభావైభవమును వేసోళ్ళ చాటుచున్నవి. ఇది కోటి లింగ క్షేత్రములు. నేటికిని త్రవ్విన కొలది శివ లింగములు ఈ చోట దొరకుచున్నవి.

అట్లే ఈ మడకశిర తాలూకా ప్రాచీన చరిత్రకు నిలయమై యున్నేణకు నోమకొనకున్నది. మరియూ నీ జిల్లాలోగల గుత్తితాలూకాలోని (కొన కొండల్ల, గుంతకల్లునకు ఘమారు 4 మైళ్ళలో యున్న గ్రామము), ఇది జైనులకు నిలయమై యుండినది. జైనమత గ్రంథములలో పరమప్రామాణ్యమైన సమయసారమును గ్రంథమును రచించిన కుందకుందాచార్యులను జైనసిద్ధుఁ డీయూరివాడే. అతని పేరనే ఈయూరు పూర్వకాలమున కుందకుందగా యుండి రాను రాను కొందకుందియై నేడు కొనకుండల్లాగా పిలువబడుచున్నది. అచ్చటలనేకములగు జైనమతములు యంత్రములు రాతిపై చెక్కిన బొమ్మలు గుళ్లు శిథిలావశేషములు నిలిచి యున్నవి.

అక్కడ జైన సిద్ధులు భద్రముగా భూస్థాపితము చేసిన కొన్ని రచిషధుల విక్షేపములుండగా ఆయా పాలముల రైతులు వానిని త్రవ్వి ఉపయోగ మెరుంగక పారవేసినట్లు ఆ యూరి పెద్దలవలన వినియున్నాను.

అట్లే ఈ గుత్తితాలూకాలోని డర్వకొండకు దగ్గరగానున్న నేటి బూదిగేవి పూర్వము బుద్ధగిరి యొకటి. పూర్వపు బౌద్ధ మతస్థుల పుణ్య క్షేత్రము. అక్కడికి దగ్గరగాయున్న యొక కొండకు భూతమాలకొండయను పేరు నేటికిని రూఢముగా యున్నది. అక్కడ కొన్ని వింతలున్నవని లోకులనుచుందురు. ఈ భూతమాల శబ్దార్థ విచారణకు కొన్ని గ్రామీణకథ లున్నవికాని వ్యావహారికరీతిలో వదలి ప్రకృత మనునరించెద.

ఇట్లు ప్రాచీనచరిత్ర కాలవాలమైన ఈ జిల్లాలోగల అమరాపురము ఆమరసింహాని యూరేల కారాదని తలంచుచున్నాను. చారిత్రకు లీ విషయమును పరిశోధించి నిర్ధారించురుగాక.

ఇంతకన్న ఆమరసింహుఁ డీ ప్రాంతమువాడని నిర్ధారించుటకు నా కిప్పటికి ప్రబలనిదర్శనములు దొరకలేదు.

ఆమరకోశమును స్వనామాంకితముగా వ్రాసిన వాడొక్క యమరసింహుఁడేకాదు, ధనంజయుఁడు, హలాయుధుఁడు అను నిర్వురు కావ్యించుచున్నారు. ఆయా విఘంటుకర్తలను గూర్చి మరొక తూరి విచారించవచ్చునని ప్రకృత మీ సుప్రసిద్ధుఁడైన ఆమరసింహుని గూర్చి యే కొంత చర్చింతము.

ఆమరకోశము అగ్నిపురాణమునుండి ఈతఁడు తస్కరించెనని యొక ప్రవాదమున్నది. ఆ వాదములను కూడ విస్తరభీతితోవదలి ఈ యనేకార్హధ్యనిమంజరి (శబ్దమంజరి కోశము)ను గూర్చి కొంచెము వివరింతును.

ఈ కోశము ముద్రితమైనదను మాటయే గాని నా కుపలబ్ధము కాలేదు. ముద్రితమై యుండిన చాల సంతోషింతును.

నా యొద్దగల తాళపత్రములనుండి భిలములు శిఖరోదిత పరబ్రహ్మ స్తవ మేల కారాదు? ఇప్పుడా పోగా మిగిలిన భాగముల నీ క్రింద వ్రాయుచున్నాను. విషయ ముప్రస్తుతము.

ప్రారంభము

శుద్ధవర్ణ మనేకారం
శుద్ధముక్తి కవకాకి కం.
కిం కుర్వంతి చ విద్వాంసో
యద్విధానం దివానిశం.
శబ్దాంబోధిర్యతోనంతః
కృతో వ్యవధోవ్యయః
స్వప్నామవా గనంతశ్చ
తస్మైవాగాత్మనే నమః

ఇది మంగళాచరణము. విషయ వివరణ శ్లోకములు.

సరస్వత్యాః ప్రసాదేన
కవి బృందే త్రయత్పదం
ప్రసిద్ధ మప్రసిద్ధంవా
తత్ప్రమాణంచ సాధు (భిః) వః
లింగ స్వరూప భేదేన
జ్ఞేయం స్త్రీ పుం సపుంసకం
సమాప్య త్యాగ్యతంత్రాణి
వక్ష్యేహం శబ్దమంజరీం.

నాందిలో వాగ్రూప పరమాత్మకు సమస్కార రూపమంగళాచరణముతో ప్రారంభము చూడగా జిన సమయరీతిగా గాన్పించదు. మరియు 'సరస్వత్యాః ప్రసాదేన' అనుటయూ అట్టిదిగనే యున్నది. అమర సింహాని జైనుడని లోకులనుచున్నారు. అమరముతో మంగళాచరణమున

యస్యజ్ఞానదయాసింధో
రగాధస్యానఘగుణాః
శేవ్యతామక్షయోధీరా
స్సశిమ్నే చామృతారుచః.

అను శ్లోకమునకు జినసమయాల మతానురూప నాందియని తలంచుచున్నాడు. ఇయ్యది శ్రుతి

ఈ పై కోశ ప్రారంభమునకును అమరకోశ ప్రారంభమునకును ఇసుమంత పోలికలుకూడ కాన్పించు చున్నవి. ఇందులో ప్రారంభము శివశబ్దముతో జరుగు చున్నది చూడుడు.

శివ శృర్వ శ్శివ శుక్లః
శివః కిం శివో వసుః,
శివా ధాత్రీ శివా క్రోడ్ధీ
శివా శ్రేయ శ్శివా స్సుషో,
గాఢీ సియాదేవి గౌఢీ
దేవి గోరోచనీ మతా,
గౌరిసార్థం సియాస్తారాః
స్త్రీ గౌరీ తోహ మృణ్మయాః.

ఈ నిఘంటు ప్రారంభము వాగర్థస్వరూపు లైన శివపార్వతీనామములతో వారంభమగుట చూడ జైనుల గ్రంథముగా దోషదు.

అమరములో ప్రారంభము, స్వరవ్యయం స్వర్గ నాక త్రిదివేత్యాదులతో స్వర్గవర్గతో ప్రారంభము. ఇచ్చట తద్ధిన్నముగా యుండుటొక్కనిశేషము.

హరిశబ్దమునకు

హరి రింద్రో హరి ర్హనుః
హరి ర్విష్ణుర్హరి ర్మర్మిత్,
హరిర్భేకో హరిర్వహ్నిః
హరిస్సిహ్మో హరిర్బ్రూమః
హరిరంభ ర్హరిస్సోమో
హరిః కీరో హరిర్భయః
హరిశ్శుక్లో హరిస్సర్వో
హరిస్సర్వో హరిః స్మృతిః.

మధు శబ్దమునకు

మధుమధ్యం మధుక్ష్మద్రం
మధుశ్చైత్రో మధుర్ముదుః
మధుః ద్రవ్య విశేషశ్చ
మధు ర్భాహోవపిస్తృతః

ఇష్టకాదిచయో హరో
హరో ముక్తగుణస్మృతః
హరో మానవశేషశ్చ
హరో రజత క్షేత్రయోః |

* * *

అత్మాభావో మనోభావో
భావ స్సత్య కళారుచిః |
భావః పూజ్యతమే శ్చక్రే
సశబ్దో భావ యిష్యతే.

* * *

కుథాకంఠానమాఖ్యతా
కుథాస్యా త్కరికంబళః
కుథః కుశః కలః
ప్రాత స్నాయ ద్విజః కుథః

కుశో కోశే తరేచ్ఛాగే
కంబళే సరిలేంబరే
రౌహిత్రే ఖడ్గ పాత్రేచ
కుతవశ్యా త్రురతే ||

* * *

గోజాఞ్చాజీవశౌ భూమా
గిరిరశ్మజలేక్షణి
స్వర్గమాతరి వజ్రేగ్నా
(సుసేను) హ్వయ(రే) ధ్వనిః

శ్రీ ర్యశ స్తవ సౌభాగ్యే
జ్ఞానేహంతే మహిమ్నిచ.
సూర్యే సంజ్ఞా విశేషేచ
మృగాంకేచ భటస్మృతః ||

* * *

పర్జన్యో రాజ్ఞి నిర్వాణే
వ్యవహరరీ భరరీ
ముఖేదాలే జిగీషాచ
దేవ కిన్నర కుష్మిని.

మంచేసోష్మలే పద్మే
కుంజరాంగే కరేదివి
ద్వీపే తీర్థే నిమిత్తేచ
విశిషే పుష్కరధ్వనిః.

* * *

మూర్ధ్ని చిత్రే జలేకాయే
సుఖే బ్రహ్మణి మారుతే
కామే కాలే సువర్ణేచ
శబ్దేపి ద్రవిణేధ్వనిః.

* * *

జీవనేగ్నారవా ధర్మే
తపస్విని తురంగమే
సిలే పక్షి విశేషేచ
హంస శబ్దో హరౌపిచ.

* * *

రసోజలం రసోహర్షో
రసశృంగార రూపకః |
రసశ్చైవాది నిర్వాసః
పారదోపి రసోవిషం |
క్షీరే పుష్పరసే తోయే
మందే మధ్యేఽమృతేఽస్పటి |
సప్తస్వరేషు కీలాం
ప్రపదంతి మనీషిణః ||

* * *

విషేష్ట మలేచ మాంసేచ
కంబళే కోమలే స్తనే |
శరేక్ష(సే)యే బలే ప్రాజే
పలలం పరిచక్షతే ||

* * *

హయే పుచ్ఛే ధ్వజే పుండ్రే
శైలే పుంసి గుణాధికే |
విషే ధామ్ని విభూషాయాం
లలామా పృతమ స్మృతః ||

* * *

వశ్య
మనుస్త్విష్టాన వాసవః ।
వసురత్నంవసురద్వయం
వసుతోష్ఠాదశాదయః ।
అక్షరాణి స్మృతా—
.....యః ।
శుక్లోవర్ణోరువోవామ
పాండవేవ్యర్జునేస్మృతః ।
అద్భుతశ్చ తృణ జ్యోతిః
అర్జునః క దృమః ॥
* * *

ప్రణస్యా (చ్చానజే.....
పట్టభూర్జహితాకరః ।
పరదీక్షా విధిః పట్టః
పట్టస్యా దధి వామనః ॥
* * *

బలిః పూజోపహరస్యాత్
బలి ర్దానవపుంగవః ।
బలి(శ్చ) స్త్రీమద్యభాగేవ
బలి ర్వేశ్యా జరా మృతిః ॥
* * *

రంధ్రం వస్త్రం వినా మధ్యే
వ్యవహర తాత్మని.....
బహిర్యోగేకాశేచ
విశేష్యే వ్యజనేతరం ॥
* * *

అరిష్ట గృహమిత్తుక్తాన్
అరిష్ట వృషభాసురః ।
కాక నింతో వ్యరిష్టౌచ
అరిష్టం క్షేమ విహితం ॥
* * *

ఇంద్రియం కంబళం జ్ఞేయం
కంబళో రోమజః పటః

కంబళస్స్యన్న వాసన్నః
కంబళో సమితస్మృతః ।
మండలం వర్తులం ప్రోక్తం
సమర్థం మండలం మతం ।
మండలం భూమి భాగశ్చ
మండల స్వరసో మతః ॥
* * *
కుంతలః కేశవర్యాయః
కుంతలో దేశవాచకః ।
కుంతల స్ఫూతధారశ్చ
కుంతహస్తశ్చ కుంతలః ॥
* * *

మణిర్లింగాగ్రహౌ భాగౌ
మణిఃప్రోక్తో భగద్వజం ।
మణిఃకూర్ప(ర్ప) మణేస్సంధిః
పద్మరాగాదికో మణిః ॥
* * *

తంత్రం శాస్త్రం కులం తంత్రం
తంత్రం పవనసాధనః(కః)
నేత్రం వస్త్రవిశేషస్యాత్
నేత్రం చక్ర రుదాహృతం ।
పరివర్తిగుణోనేత్రం
నేత్రం కస్తూరికామృగః ॥

ఇట్లు కొంత గ్రంథము గడచినమీదట
మంజర్యాం ప్రథమః పరిచ్ఛేదః.
'ఇత్యమరసింహ కృతౌ అనేకార్కధ్వని

మొత్త మిరువది చిన్నతాళపత్రముల చివర
కొన్ని ఖిలపత్రములలో భట్టపాలాయుధ విరచితమైన
అభిధానరత్నమాలయను నిఘంటువులోని కొన్ని శ్లోక
ములు క్రిమిదిష్టములుకానివట్టున వెతికిన దొరక
గంపు.

ఈ నిఘంటువాజ్ఞయము అంతయూ

చక్కగా పరిశోధించి పరిష్కరించి ముద్రించవలసి
యననర మెంతేని గలదు.

వ్యాసనిష్ఠరభీతిచే మిగిలిన ఘమారు 100
శ్లోకముల నిట్లవాయమానితినీ. మచ్చునకు నేను
పైన వ్రాసిన శ్లోకములందలి అనేకార్థముల తీరును
విద్వాంసు లూహింతురుగాక. పై శ్లోకములలోని
యనేకార్థములు మన ఇప్పటి నిఘంటువులలో
మృగ్యములు. బృహస్పరిఘంటువులలో కూడా ఇందలి
యర్థములు అరుదే యనుటలో అశ్చర్యములేదు.
నానార్థనిఘంటువులు పెక్కులు నేడు మనకు లభ్య
ములు కాకున్నవి. విద్వాంసులు ఆలోచింతురు.
మల్లినాథసూరికాలముననున్న నిఘంటువులలో
పెక్కులు నే డనువలబ్ధములు.

గీర్వాణభాష యభివృద్ధి సర్వభాషాభివృద్ధిగా
తలంచవచ్చును.

నేడు నవ్యవిజ్ఞాన శాస్త్రీయ రాజకీయాది
సమస్తరంగములందుగల యాంగ్లాది వైదేశికభాషా
పదములస్థానే నూత్న పదముల నేర్పాటు చేయుట
కీ నిఘంటువులు కొంగుబంగారమువంటివి.

ఇప్పటికే వ్యాసము పెరిగినది. అయిననూ
తాంత్రిక నిఘంటువులలో కొన్ని శ్లోకముల నుదా
హరించి ఈ వ్యాసమును విరమించుచున్నాను. మాతృకా
బీజ ఏకాక్షరాది నిఘంటువులు పోయినవిపోగా మనకు
కొన్ని నేటికిని నిలిచియున్నవి. అయ్యేవానికి తదుద్ధార
ప్రక్రియానుసారముగా కావలసిన యర్థముగల వస్తు
వుల కుద్ధారకమును చొప్పున వాసునిరైశ్యము
చేయవచ్చును.

మరియును వేదవాఙ్మయమునకు సువిశాల
నిఘంటువులు లేవు. అట్లే షడ్దర్శనముల కనలే
లేవు. ఆయుర్వేద నిఘంటువులున్ననూ పరిపూర్ణములు
కావు. ఆయాశాస్త్రీయములు అనంతపారిభాషికపద
మండితములై అల్పమేదస్కులకు దురవగాహ్యమగుటచే
మొత్తము దేవవాణికే అపచారముగా దురవగాహ్యభాష
యను నప్రపథ తోకముతో వివరింపబడుచున్నది.

ఆయా కారిని శ్లేష ని భాష సులభ
భాషలలో నతిలలితసులభము. శాస్త్రీయవిషయములలో
నుత్తీర్ణులు కాగోరువారికి ఆయాపరిభాషలు
బోధ కాకున్నచో అయిపిండమువంటి భాష కూడా
నయియున్నది. విశ్వభాషలకెల్ల జనయ్యితియైన
గీర్వాణి 'అణోరణీయా న్మహతో మహీ' అని
చెప్పబడు పరమాత్మవలె అయ్యేవారికి ఆయాశక్తికి
తగినట్టి అర్థము లొసంగి భన్యలను జేయునదై
యున్నది.

ఇష్టార్థసాధనావటీయసియగు నమరవాణి
కల్పభూజమువలె మనదై యుండగా నేడు శాఖోప
శాఖలుగా వెల్లివిరిసిన నవ్యవిజ్ఞానాది సమస్త
శాస్త్రీయపదరాసికి మారుగా వాడదగు మన భాషా
పదములను నిర్మించుటకు చింతయే?

ఏలకో ఈ విషయమునుగూర్చి విద్వాంసులు
సైత మూరకున్నారు. అపారమైన యనేక నిఘంటు
వులు మనకున్నవి. వానినిగూర్చి పర్యాలోచన చేయు
మనీషుట ఒకచో కూర్చొని సులభ లలిత నిజార్థ
యుక్తపదములను ప్రాబలముచే నిర్మించి తోకమున
ప్రచారమగుటకు యత్నించవలె నంతియే.

మంత్రాభిధాన ప్రకారాంతర మంత్రాభిధాన ఏకా
క్షరబీజవర్ణపరదాతంత్రోక్త మాతృకామంత్రార్థ ప్రకా
రాంతర బీజవర్ణ ఏకాక్షర నిఘంటువులు లెక్కకు
మిక్కిలి గలవు. అందులో మచ్చునకు 2-3
శ్లోకముల నీ క్రింద నుదహరించుమా నీ వ్యాసము
నిప్పటికి విరమించుచున్నాడ.

ఏకాక్షర నిఘంటువున

కం శిరో జల మాఖ్యాతం

కం సుఖం ప్రకీర్తితం

పృథివ్యాం కుస్థమాఖ్యాతా

కుత్సాయాం కుః ప్రకీర్తితః

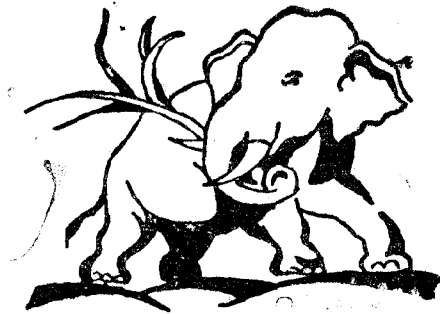

ఖం స్వర్గేన సమాఖ్యాతం
 ఖం సర్వేన ప్రకీర్తితం
 తథా శ్రుభేన ఖం ప్రాహుః
 ఖం శూన్యేన ప్రకీర్తితం
 గో గణపతిరుద్దిష్టో
 గో గంధర్వః ప్రకీర్తితః
 గం గీతం గాన గాధాస్యాత్
 గౌ రేణు గౌ పురస్వతీ
 గౌ రాష్ట్రతాపి సముద్దిష్టా
 వృధివ్యాం గౌః ప్రకీర్తితం

ఘో ఘంటాయాం సమాఖ్యాతః
 కింకిణీ ఘా ప్రకీర్తితః
 ఉపమా మా సమాఖ్యాతా
 కుస్సురే ఘః ప్రకీర్తితః
 హననే మా సమాఖ్యాతా
 గ్రంథనే ఘః ప్రకీర్తితః
 జకారో భైరవః ఖ్యాతో
 జకారో విషయే స్మృతః.

ఇత్యాద్యనంతసంకేతములు లెక్కకు మిక్కిలి

గలవు.

చోడవరం శిలాశాసనము

శ్రీ ముసునూరి సాంబశివరామమూర్తి

మొదటి ప్రక్క

1. శుభమస్తు! శాకే శైల!
2. ముని వ్యయేందు స!
3. హితే (వర్షే) యువే కా!
4. తిక్తే! (బుక్షేచాంబు) మయే చ!
5. తు ద్దక్ దివసే వారేచ భా!
6. మే శుభే! రాజేంద్రచోళ!
7. భూనరేంద్ర పతినా చో!
8. డావరాఖ్యం పురం! దా!
9. క్షారామ పురీశ్వరాయ!

రెండవ ప్రక్క

10. విభవో భీమేశ్వరాయా!
11. ప్రితం! శ్రీ శ్రీ జేయును!
12. ప్రోలాచార్య లిఖితం॥

శాకే శైల ముని వ్యయేందు సహితే—

(వర్షే) యువే కాత్తిక్తే!

(బుక్షేచాంబు) మయే చతుర్థక్ దివసే—

వారేచ భౌమే శుభే!

రాజేంద్ర¹ చోళ భూనరేంద్ర పతినా—

చోడావరాఖ్యం పురం!

డాక్ష్వారామపురీశ్వరాయ విభవో

భీమేశ్వరాయాప్రితం॥

ప్రోలాచార్య లిఖితం. శ్రీ శ్రీ జేయును.

1. ఛందోభంగము. మగణ, సగణములకు మా అంగ తగణ, రగణ ప్రయోగమయ్యెను. అనగా గురు, లఘువులు తారుమా అయ్యెను.

శాసన స్థలము

తూర్పు గోదావరిజిల్లా రామచంద్రపురము తాలూకాలో రామచంద్రపురమున కుత్తరమున 5 కి. మీ. రల్ల దూరమున 'చోడవరము' అను గ్రామము కలదు. ఆ గ్రామమందు అగస్తేశ్వర (శివా) అయ్యమున యొక శిలాఫలకముపై (స్తంభము) ఈ శాసనమున్నది.

గ్రామ పరిస్థితి

పూర్వ మొకప్పుడు మహావైభవోపేతమై నేటికి రెండువంతులు క్షీణించి యొకవంతుమాత్రమే నిలిచియున్న పురాతనగ్రామమని ఆయూరి పాటి మట్టిదిబ్బలు, పురాతనపుటిండ్ల తీరులు, గ్రామకంఠ వైశాల్యమును చెప్పక చెప్పవచ్చును. ఆయూరి శివాలయ, విష్ణ్వాలయములు రెండును గలవు. శివాలయము శైలి ల్యావనం నొందుటచే 4, 5 సం. క్రితమే పునర్నిర్మాణము గావించిరి. అందుచే పూర్వపుటాలయము తాలూకు గణపతి, దుంకిగణపతి విగ్రహములు, పెద్ద పెద్ద గోడకట్టు తాళ్ళను, శిలా స్తంభములును వడియున్నవి. ఆ అయందే నేలబడియున్న యొక నంది శిలాస్తంభముపై నీ శాసనము లిఖింప బడియున్నది. స్తంభము ఎత్తు 1½ మీ. దానిపై శిఖాగ్రమున 15-25 సెం. మీ. పరిమితి గలిగి పరుండియున్న నందిశ్వరుడు గలడు. ఆ నందిశ్వరు నకు దిగువ భాగమునగల 32 × 80 సెం. మీ. పరిమితిగల (మీదు భాగమున) రెండు వైపులను 9 + 3 = 12 సంకులలో నీ శాసనమంతయు లిఖింప బడినది. అయితే నందిశ్వరునకు దిగువ భాగమున అనగా రెండవవైపునగల ఆఖరు 3 సంకులకును పైన ఎడమను (అర్ధచంద్రుడు) చంద్రరేఖయు, సూర్యుడును గలరు. ఆ శాసన స్తంభమును పునః ప్రతిష్ఠాపజేయుట గ్రామ శ్రేయోహాయకమన వారం దుకు సమ్మతించిరి.

విష్ణ్వాలయము

ఇది సుమారు రెండు తరముల క్రింద పునరుద్ధరింపబడినది. దాని కెదురుగ నొక పురాతనశిలామండపము గలదు. 16 స్తంభములు గలవు. పూర్తిగా జీర్ణావస్థలోనుండి

దరిజేర పీలుగాకున్నది. మధ్య మధ్య మండప దూలములు విలుగు జూపుటచే శిలాస్తంభముల బోటుగ నిల్చిరి. ఇందున్న స్తంభములన్నియు యొకేరితిగ నుండక భిన్నరీతుల ఫలకములు చెక్కబడి యుండుటయు ఆ చెంతను చాల తాళ్ళు (పురాతనాలయమునకు జెందినవి) బడియుండుటయుజూడ ఆ శిలామండప మంత వైభవమంది నేటి కీ దైన్య స్థితినిందినదో గోచరించుటచే గన్నీ రొకైనది.

ఒక వింత

ఆలయ సోమనూత్రమున (స్వామివారి అభిషేక జల బహిర్ద్యోతమున) ఒకే తాతిదే మలుప బడిన మకరముఖము గలదు. అయితే ఆ మకరమునకు వెనుకవైపున (పై భాగమున) సింహముఖములో మణియొక సింహముఖమును, లోపలి భాగము నాగసర్పమునందు వేరొక నాగసర్పమును శిల్పి కల్పించినాడు. దీని యర్థము ఎంత విచారించినను అగమ శిల్పి, తాత్పర్యములే సరియైన సమాధానము కుదురు పడ లేదు. సోమనూత్రముల మకరముపై గోముఖము, సింహముఖము, గజముఖము, నరాహముఖముల నేడైన యొకటి గంచుట సహజము. అయితే కోరుకొండ లక్ష్మీనరసింహస్వామివారి ఆలయసోమనూత్రమున నాగసర్పమున్నది. హన్మంతా భీమేశ్వర మాణిక్యాంబా గర్భాలయ సోమనూత్రమునందు మకరముఖముపై జాగమున నాగసర్పము గలదు. సోమేశ్వరమున సోమేశ్వరాలయ పుష్పభాగమునగల 'కుమారస్వామి ఆలయము' అని చెప్పబడుచున్న గర్భాలయ సోమనూత్రమున మకరముఖము లోపలి భాగమున నాగసర్పము గలదు. చోడవరపు శ్రీ అగస్తేశ్వరస్వామివారి గర్భాలయ సోమనూత్రమున మకరముఖము లోపలను సర్పముఖము (ఒక్క లే) కలదు. అయితే ఆ యూరనేగల విష్ణ్వాలయ గర్భాలయ సోమనూత్రమునగల మకరముఖము పై భాగము సింహముఖమునందు వేరొక సింహముఖమును, ఆ మకరముఖము లోపలి వైపున నాగసర్పమున వేరొక నాగసర్పమును శిల్పి విర్మించుట చాల ఆశ్చర్య మొదలవించినది. ఇట్టి దెచ్చుటను గానరాదు. సోమనూత్రము మకరముఖమున యశోనందల కును, సింహ

ముఖము శత్రువిజయమునకు; నాగనర్పము ఆరోగ్యమునకు నిర్మింపవలసినట్లు ఆగమశాస్త్రములందు గానవచ్చుచున్నది. అయితే ఒకొక్కదానికొక్కటే చెప్పబడియుండ ఇట్లే యొక్క సోమసూత్రమునందే మకరముము, దానికనుబంధముగ రెండు సింహముఖములు, రెండు నాగనర్పములు గల్పించుట వింతయై సామాన్యల బుద్ధి కమవుగానిదై యున్నది. కావున ఈ సమస్యను ఆగమశాస్త్రజ్ఞులును, ఆలయ నిర్మాణ స్థాపకులు మాత్రమే వెల్లడింపదగినదై యున్నది.

శాసన పరిస్థితి

ఏనిమిది శతాబ్దములకు పూర్వము (గోడ కట్టు) మలపటపు తాళిపై చెక్కబడి యుండుట చేతను, శాసనపులిపను గుర్తింపక ఆలయ పునర్నిర్మాణ కాలమున నేలపాలు చేయుటచేతను క్షాన్ని అక్షరభాగములు చెడి కానరాకున్నవి. నునుపుగల కాలుతాయి గాకుండుటచే ప్రతిబింబము తీయననువు గాకున్నది.

శాసన లిపి

ఈ శాసనము 12 వ శతాబ్దిది యగుటచే నాకాలపు ఎడలుపల్లి పునర్వత్త తామ్రశాసనపు లిపినే బోలయున్నది. లేఖకుడు ఓపికతో చక్కగానే లిఖించెను. అయితే శాసనపు తాయి నల్లతాయి కాకుండుటచేతను, ఈ మధ్య నేలపాలై యుండుట చేతను పామరులు, పాతేళ్ల తాపిడిచే అక్షరములు అరిగి కొన్నిచోట్ల గుర్తింపరాకున్నవి. శాసన లేఖకుడు ప్రోలాచార్యుడు.

భాష

శాసనమంతయు సంస్కృతభాషయే. ఒకే యొక్క శార్వాల విక్రీడిత వృత్తము. ఒకేయొక్క చోటునమాత్రము గురువు, లఘువులు వ్యత్యవ్వమై చందోభంగము సంభవించినది.

విషయము

'శాలివాహన శకము. 1077 (క్రీ. శ. 1077+78=1155) యువవామ సంవత్సర

కార్తిక శుద్ధ చతుర్థి (నాగచతుర్థి) జయ (మంగళ) వారమున పూర్వాషాఢా నక్షత్రమందు రాజేంద్రచోడభూనరేంద్రవతివలన దక్కరామ పురిశ్వరుడైన విభవభీమేశ్వరున కర్పింపబడినది.'

గమనింపబడవలసిన విషయములు

1. కాలనిర్ణయమున సంఖ్యా నిరూపణము: 'శాకే శైల ముని వ్యయేందు సహిత' 1077. శౌన్యమునకు 'వ్యయ' మనుపద ముపయోగింపబడినది. అయితే సంఖ్యా సంజ్ఞా నిరూపణమున 'ఆకాశం, గగనం, శూన్యం, అంతరిక్షం, మరుత్పథం' అని కలదు. అందువలన శూన్యసంఖ్యకు 'గగన' పర్యాయ పదముల వాడుట సహజము. ఇందట్లుగాక 'అర్థస్యాపగమే వ్యయః' అను వైఘంటికారామన్యాయమున శూన్యసంఖ్యకు 'వ్యయం' అను పదమును వాడుట విశేషాంశముగ నున్నది.

2. దాత; దానస్థల సంబంధ నిర్ణయము

'రాజేంద్ర చోడ భూనరేంద్రవతి' అని యున్నది. ఈ శాసన కాలము శా. శ. 1077 అనగా క్రీ. శ. 1077+78=1155 సం. అయినది. అప్పటి వేంగీదేశ వర్తిస్థితులు బూర్తిగా గమనించి, పాలిత ప్రదేశ, పాలక ప్రభువుల నిర్ణయించినగాని నిస్సంశయముగా నీ దానకర్తను నిర్ణయింప నలవి గాకున్నది.

వేంగీ దేశ ప్రభువులుగా చాళుక్యవంశమున

1. మొదటి కుళోత్తుంగ చోళదేవుడు 2 రెండవ కుళోత్తుంగ చోళదేవుడును గలరు. వీరియ్యరకు చోడు వెలనాటి చోడవంశమున 3. వెలనాటి కుళోత్తుంగ చోళదేవుడును కొనహైహయవంశమున నొక 4. రాజేంద్రచోడరాజునుగూడ గలరు. ఈ నల్వరు ఇంచుమించుగ నొక్కశతాబ్దములోని వారలే. ఈ కాలమంతయు వేంగీ దేశము తఱచుగా నరాజకమై పలుతడవులు పాలనాధికారము పలుపుర చేతులబడి సరియైన ప్రదేశములు—పాలనాధికారుల నిర్ణయించుట కనేకావరోధములు గాన్పించుచున్నవి. దానికి తోడుగ ఏ రాజేంద్రచోడుడు ఏ కారణమున ఏ సమయమున ఈ దాన మొసంగినో నిర్ణయించుటకు తగిన విష

యుములిం దుదాహరింపబడలేదు. తామకాననముల నట్టిని సంపూర్ణముగ లభించును. శ్రీనాథ మహాకవి భీమేశ్వర పురాణమున

క॥ పర మాశించును భీమే
శ్వరు ననుమతిజేసి చోడవంశాభరణం
డరికాలుడు, కరికాలుడు
ధరణీధరపత్నిమనసు - ధైన్యము నందన్॥

అని యున్నది. అందుచే ఈ చోడవంశాభరణండుగు అరికాలుడును, కరికాలుడును అనబడిన రాజెంద్రుని? అతని కేయే బిరుదము లున్నవి? అని పరిశీలించవలసి యున్నది.

తూర్పుచాళుక్య వంశాభరణండుగు 'రాజ రాజ సరేంద్రుని' తరువాత అతని కుమారుడుగు రాజేంద్రచోడుడు క్రీ. శ. 1070-1118 వఱకునుగల సుమారు ఏబది వత్సరముల కాలమును వేంగీదేశము నేలినట్లు చెప్పబడుచున్నను ఆతడు తన తండ్రి కాలముననే తన మాతామహుల యింట జేరి నట్లును, కొంతకాలము యువరాజుగనుండి అమాతా మహాని యనంతరము ఆ చోడరాజ్యమునకు రాజౌట చేతనే ఆతనికి 'కుళోత్తుంగ చోళదేవుడు' అను పేరు కలిగెనని తెలియుచున్నది. అతని కనేక బిరుదములు గలవు. అందు రాజకేసరివర్మ, రాజనారాయణ, చోళ నారాయణ, కరికాలచోళ, బిరుదరాజభయంకర, అభయ, జయధర, చక్రవర్తి, త్రిభువనచక్రవర్తి మొదలగునవి యున్నట్లును విశదమగుచున్నది. కావున మొదటి కుళోత్తుంగచోళదేవుడే కరికాల చోళుడు అను బిరుదము గల్గియుండుటచేతను, ఆతని నిజనామము 'రాజేంద్రచోడు' డగుటచేతను సార్వకనాముడైన రాజరాజ సరేంద్ర తనయుడగు కుళోత్తుంగచోళదేవుడే - ఈ 'రాజేంద్ర చోడుడు' అని నిశ్చయింపవలసి వచ్చును. కాని ఆతని పాలనా కాలము క్రీ. శ. 1070-1115 వఱకును వేంగీదేశ ప్రభువుగను క్రీ. శ. 1135 వఱకును చోళదేశ ప్రభువుగను, యుండెను. ఆతని జీవితా నంతరమున 20 సం॥ల కుగాని యీ శాసనము సంభ వించనందున ఈ రాజేంద్రచోడుడు ఈ దానకర్త కాడని ధ్రువపడుచున్నది. కావున ఈ శాసనకర్తయగు

రాజేంద్రచోడభూసరేంద్రసతియును శ్రీనాథ మహా కవి యుదాహృత అరికాల, కరికాలులును విష్వరని పరిశీలించవలసియున్నది.

చాళుక్య వంశాభరణండుగు రాజరాజసరేంద్రుని ఏకైక పుత్రుడగు రాజేంద్రచోడుడు చాళుక్యవంశమును, వేంగీ దేశమును విడి మాతామహునింట నిలిచిపోయి చోడులగలసి కుళోత్తుంగచోళదేవుడని పేరొంది తిరిగి వేంగీదేశ పాలనకు నిల్వకుండుటయు, చాళుక్య వంశమును వెలిగించి చోడవంశ మును స్వీకరించుటచేతను, వేంగీదేశమున (తూర్పు) చాళుక్య వంశముంతటితో యంతరించెనని చెప్పవలసి వచ్చినది. అందువల్లనే కాబోలును రాజరాజ-కుళో త్తుంగదేవుల చరిత్రమునే సత్యవాగ్ధురీణులును, విశ్వశ్రేయాలనైన కవిపుంగవులును లోకవిహితము గని నైష్యమును అన్యాపదేశమున సత్యమును వెల్ల డింప, రాజరాజ సరేంద్రుని రాజరాజగను, పట్టపు రాణియైన అన్నంగదేవిని రత్నాంగిగాను, వార్ధక్య మున రాజరాజసరేంద్రుడు పెండ్లియాడిన రేమిల దేవిని చిత్రాంగిగాను, సకలసద్గుణ గరిష్ఠుడైన రాజేంద్రచోడ కుమారుని సారంగధరునిగాను గావించి సారంగధర ప్రబంధమును గావించిరని తోచుచున్నది. ఆ రాజేంద్రచోడునితోనే చాళుక్యవంశము ముగిస్తే చోడవంశాభివృద్ధి నొందెనని సూచించుట కొఱకై సారంగధరుడు రాజరాజసరేంద్రునిచే శిష్యింపబడి (కరవరణఖండన శును అంగిదవ్యము) తిరిగి యోగి పుంగవు ననుగ్రహమును పూరింపబడినవాడై సిద్ధుల గల సెననియు సంతతో రాజరాజవంశమంతరించెననియు చక్కని మదుపులతోను, మళుపులతోను సత్యమును వెల్లడించిరని తోచుచున్నది. దీని సారాంశము పెద్దలు చారిత్రక సత్య రసగ్రహణపాఠీణులచే పరి శీలించబడదగినదియైనది. రాజేంద్రచోడుడును ఈ కుళోత్తుంగచోడచక్రవర్తి అట్లు వేంగీదేశమును విడిచి తన మాతామహప్రదేశమగు చోడదేశమును చేరియుండుటచే తన సైత్యకరాజ్యమగు వేంగీదేశమును తన తండ్రియగు రాజరాజసరేంద్రుడు గణించిన తోడనే అతని సవతి తమ్ముడును తన పిన తండ్రియగు విజయాదిత్యుడు (తన తండ్రికి ఆజనాంతకత్తువైయుండుటచే) నాక

మించెను. అయినను రాజేంద్రచోడుడు మిన్నకుండి చోడదేశముందే నిలిచిపోయెను. అయితే ఈ అదను జామకొన్న పశ్చిమచాళుక్య చక్రవర్తియగు ఆఱవ విక్రమాదిత్యుడు విజయాదిత్యుని తఱిమివేసి వేంగి రాజ్య మాక్రమింప, శత్రుకృత తిరస్కార మోపలేక చోడదేశమునుండి రాజేంద్రచోడచక్రవర్తి దండెత్తివచ్చి పశ్చిమ చాళుక్య చక్రవర్తియగు ఆఱవ విక్రమాదిత్యు దిత్యు నోడించి తిరిగి వేంగిని పశవజుకొని దయాళువై తిరిగి తన పితండ్రినే రాజప్రతినిధిగా నొనర్చి తిరిగి చోడదేశమునకు వెడలిపోయెనుకాని వేంగియందు నిలువలేదు. ఆ విజయాదిత్యుడు క్రీ. శ. 1070-1077 ను, ఆ తరువాత రాజేంద్రచోడుని కుమారులగు రాజరాజు 1077-1078; వీర చోడుడును విష్ణువర్ధనుడు 1078-1084; రాజరాజచోడగంగు 1084-1088; విక్రమ చోడుడు 1089-1118 వఱకును రాజప్రతి నిధులై జననాథుగారి రాజధానిగా వేంగిని పరి పాలించిరి. ఆ సమయమున రాజరాజు చోడమండల ప్రభువుగా కుళోత్తుంగచోడుడనుపేర పాలించెను.

ఆ సమయమున కోనదేశమును (గోదావరి డెల్టా ప్రదేశము, రెండేజుల నడిమి విషయము) హైహయవంశరాజులు వేంగివిషయ సామంతరాజులై పాలించిరి. అందు ముమ్మిడి భీమరాజు మొదటి వాడై రాజేంద్రచోడుని సామంతుడయ్యెను.

ఆ వంశమున ముమ్మిడి భీమరాజు మనుమడును? రాజపతేని పుత్రుడును అగు రాజేంద్రచోడు డనువాడు ఇంచుమించుగ నీ దానకాలమున కోనమండల మేలినటులు గన్పించుచున్నది. అయితే కోనదేశమును పరిపాలించిన రాజు లందరకును వారి నామముల ముందు 'కోన'శబ్దమును సంధానమై గానవచ్చును; అట్టి 'కోన'పద మీ రాజేంద్రునకు లేనందువల్లము; కోనమండలమేగాని కొడువగల (సాగర విషయము కడలి విషయమునగు) సాగరతీరస్థ వేంగిదేశము అతని ఏలుబడిని లేకుండుటను, ఏ విధముగ జూచి నను అప్పుడు సాగరతీరస్థ వేంగిని పరిపాలించిన బేట విజయాదిత్య వంశజులకును కోనహైహయ వంశరాజులకును సంబంధబాంధవ్యము బున్నట్లుగాన రాకుండుటచేతను ఈ చోడవరగ్రామదాన శాసనకర్త

బిరుదులును గానరాని ఈ కోనహైహయ రాజేంద్ర చోడుడు కాడని నిర్ధారణ యగుచున్నది.

అట్టితఱి ఈ కోనహైహయ రాజేంద్ర చోడ రాజు మనుమడును, బేటరాజు కుమారుడునగు మనుమ రాజేంద్రచోడరాజు నుమారు 50 సం॥ దాటిన వ్యత్యాసము గలిగియుండుటచేతను, ఈ హైహయబడిన కారణములే అతనికిని యొప్పియుండుట చేతను ఈ కోనహైహయమనుమరాజేంద్రచోడ రాజును ఈ చోడవరశిలాశాసనకర్త కావేరడని ధ్రువ పడుచున్నది.

ఇక వెలనాటి చోడవంశమున రెండవ గొం రాజు కుమారుడు వీరరాజేంద్రచోడు డొకడు ఆ కాలము నందు గానపచ్చుచున్నాడు గావున వానినిగూర్చి పరి శీలించము.

విక్రమచోడుడు 1118 వఱకును వేంగి రాజ్యమును రాజప్రతినిధిగా పరిపాలించి ఆ పిదప చోడదేశమున తన తండ్రియగు రాజేంద్రచోడ కుళోత్తుంగచోడచక్రవర్తి గలించుటచే తానారాజ్యమును పాలింప వేంగిని విడిచి వెళ్లిపోయెను. అప్పుట 1118-1135 వఱకును త్యాగసముద్రుడన్న బిఱుడుతో చోడచక్రవర్తియై పాలించెను.

1118 సం॥ తాను వేంగిని విడిచి వెళ్ళు నప్పుడు తనకుమాఱుగ సామంతరాజుల వేగిదేశమున నియమించెను. అందు రాజరాజనరేంద్రుని తండ్రియగు విమలాదిత్యుని కాలము మండియు వెలనాటి చోడులు సేనానాయకులై సమీపసంప్రక్క వారి దయకు పాత్రులై మాండలికసామంతులై వేంగితో కొంత ప్రదేశమును గుంటూరు మండలమును పాలించెడివారు. అందు కుడ్యముని మనుమ డగు గొంకరాజు విమలాదిత్యుని మనుమడగు రాజేంద్రచోడ కుళోత్తుంగ చక్రవర్తికి మాండలిక సామంతుడై ఆంధ్ర మండలమున గొంతభాగము పాలించెను. అట్లే వెలనాటి గొంకరాజు పుత్రుడైన కుళోత్తుంగ రాజేంద్రచోడుని చాళుక్య విక్రమచోడ చక్రవర్తి పెంచుకొని పదునాఱవేల గ్రామ పరిమితి గల వేంగిరాజ్యభాగమునకు మాత్రము రాజప్రతినిధిగా నియమించెను. అతడి దానకాలమగు 1155 కు

చాల పూర్వము (1118) వాడగుటచేతను అతడు చతుర్ముఖులబాతుడైయుండి కరికాలాది విరుదులు లేనివాడౌటచేతను, అప్పటి కీ సాగరతీరవేంగీప్రమును బాలించిన బేట విజయాదిత్య వంశీయులతో వెట్టి బాంధవ్యము శత్రుత్వ, మిత్రత్వములు గాన రాకుండుటచేతను ఈ చోడవరశిలాశాసనకర్త ఈ వెలనాటిగొంకరాజపుత్రుడైన కులోత్తుంగరాజేంద్రుడు కాడనుట స్పష్టము.

అట్లే వెలనాటి రెండవ గొంకరాజునకు సబ్బాంబికకు జనించిన వీరరాజేంద్రచోడుడును సైవారివలెనే వెలనాటివంశమువాడైయుండి నాటి సాగరతీరవేంగీదేశపరిపాలకులైన బేటవిజయాదిత్య వంశీశులతో నెట్టి సంబంధబాంధవ్యములు గాని శత్రుత్వ మిత్రత్వములుగాని లేక యున్నవాడగుటచే ఈ చోడవరశిలాశాసన కాలమునకు పూర్వము 1138 కి పూర్వమున వేంగీదేశపశ్చిమస్థాంత మగు గుంటూరుమండలము (పశ్చిమసదేశము)ను పాలించినవాడగుటచేతను ఈ చోడవరశిలాశాసనకర్త ఈ వెలనాటి వీరరాజేంద్రచోడుడును కాడని స్పష్టమగుచున్నది.

ఇక చాళుక్యచోడవంశీయుడగు విక్రమచోడుని కుమారుడగు రెండవ కులోత్తుంగచోడ చక్రవర్తి 1143-1145 వఱకును పాలించెను. ఈతనికిని మొదటి కులోత్తుంగ చక్రవర్తికినెలను రాజేంద్రుని విరుదము లున్నట్లు గానవచ్చుచున్నది. అందు మూలమునను ఈ శాసనకాలమగు 1155 నాటి కాలిడు పాలించుచున్నట్లును గానవచ్చుటచే ఈ చాళుక్యచోడ ద్వితీయ కులోత్తుంగ రాజేంద్రుడే ఈ చోడవరశిలాశాసనకర్తయని ధ్రువమగుచున్నది.

అయితే ఇంకొక సందేహము గలదు. ఈ రెండవ కులోత్తుంగ రాజేంద్రచోడ చక్రవర్తి కాచీ పురము రాజధానిగా చోడదేశమును పాలించెనేగాని వేంగీదేశమున లేడు. ఈతని కాలమున ఈతని వేంగీ సామంతరాజులు క్రమక్రమముగా స్వతంత్రులై వానిని లెక్కింపగ ఎవరిరాజ్యమును వారే ఏలకొన్నట్లు గాన వచ్చుచున్నది. అట్టి తఱి బేట విజయాదిత్య వంశజుల పాలనలోగల ఈ చోడవరము నాతడెట్లు

ఎందులకు దానశాసనము గావింపగల్గెనో యోజింప వలసియున్నది.

అయితే ఇక్కడ కొంతవరకును పూర్వ విషయముల బరిశీలింపవలసియున్నది.

విక్రమచోడుడు 1118 సం॥ వేంగీదేశమును విడచి తన తండ్రి మాతామహర్షితమైన చోడదేశమును బాలించుటకు బోయియుండెను. ఆ సమయమున పూర్వమునుండియు తమ పూర్వచాళుక్యరాజుల సేనానాయకులై నమ్మిసంబంధైక్య వ్యవహరించినవారి దయ సహించి దన దళాలుగా మాండలిక సామంతులు గాను క్రమక్రమముగా సామంత ప్రభువులుగాను వ్యవహరించిన వెలనాటి చోడ వంశీయుడగు రెండవ కులోత్తుంగ రాజేంద్రుని వేంగీ దేశమునకు (గుంటూరుప్రాంత మనబడు నాటవేల గ్రామము లకు) రాజప్రతినిధిగా నియమించెను అయితే ఈ యదనున పశ్చిమచాళుక్య చక్రవర్తియగు అజన విక్రమాదిత్యుడు దండెత్తినప్పటి వేంగీరాజ్య మ్రాక మించి ఈ వెలనాటి కులోత్తుంగ రాజేంద్రుని తనకు రాజప్రతినిధిగా నియమించెను. అట్లు అందు చాళుక్య చోడ విక్రమచోడుని వీడి పశ్చిమ చాళుక్య అజన విక్రమాదిత్యునికి సామంతుడగు 1120-1124 వఱకు పాలించెను. కాని ఇంతలో విక్రమచోడుడు దండెత్తినప్పటి పశ్చిమ చాళుక్య అజన విక్రమాదిత్యుని పాఱుదోలి వేంగీని పశవజులకొని తనకు నమ్మకమైన సామంతులకు రాజ్య పదానముచేసి తిరిగి చోడదేశము చేరెను. అయ్యదియే విక్రమచోడుడు వేంగీదేశము విడచినెట్లుట తడవే వేంగీదేశ మునకు స్థిరమగు ప్రభువుగాని ప్థిరమగు ప్రభుత్వముగానిలేక వేంగీదేశమంతయు అరాజకమయ్యెను. ఆ సమయమందే అవేళమంది సామంత ప్రభువులు అదను జూచుకొని స్వతంత్ర రాజ్యముల నెలకొల్పి కొనిరి.

927 సం. చాళుక్య అమ్మరాజ విష్ణువర్ధన పుత్రుడగు బేటి విజయాదిత్యుడు 8 వెలలు మ్రాతమే రాజ్యమేలెను. కాని నిత్యమును యుద్ధ మర్ల యువరాజ విక్రమాదిత్య మార్తాండా తాళ పాదులగు దాయాదుల యుద్ధముల తాకిడి కోర్వలేక

రాజ్యభ్రష్టుడై పరియనమయ్యెను. అప్పటినుండియు ఆ కుటుంబమువారు కాలానుసారముగ పరిసరప్రాంత రాజన్యాలవద్ద సేనానాయకులై పొరుషవంతులై కాలము గడిపిరి.

బేట విజయాదిత్యుని కొడుకు ఉత్తమ చాళుక్య బిరుదాంకితుడగు సత్యాశయుడు గాంగ వంశజురాలైన గౌరదేవిని వివాహమయ్యెను. ఆతని కుమారుడు విజయాదిత్యుడు సూర్యవంశజురాలైన విజయదేవిని వివాహమాడెను. ఈ విజయాదిత్యుని ద్వితీయ పుత్రుడైన మల్లవదేవుడు సాగర విషయాధి పతియైన హైహయవంశ బ్రాహ్మణరాజు కుమార్తె యగు చందలదేవిని బెండ్లియాడెను. ఈ మల్లవదేవుని కుమారుడగు విజయాదిత్యుడు అరదవాడ రాజపుత్ర యగు లక్ష్మీదేవిని బెండ్లియాడెను అతడు (నిధిజలధి వియచ్చంద్రగే) శా. శ. 1049+78=1127-28 సం. జననాథనగరమున పట్టాభిషిక్తుడైనట్లు ఎడఱుపల్లి పునర్వత్త తామశాసరీత్యా 1968 జనవరి భారతిలో ప్రకటించియున్నాను. నాటి నుండి శా. శ. 1124+78=1202 వఱకు బేట విజయాదిత్యరాజు లందరు జననాథ నగర రాజధానిగా సాగరతీరస్థ వేంగీరాజ్యమును పరిపాలించి యున్నారు. అందువలననే ఈ వంశమువారికి జననాథ నగరరాజులను నామము సార్థకమయ్యెను. అయితే శకలమన్తనినాటి చామర్లకోట (శ్యామలకోట) రాజనారాయణస్వామి ఆలయశాసనములుబట్టి విజయా దిత్య కుమారుడైన మల్లవదేవుడు (విష్ణువర్ధ నుడు) శా. శ. 1067+78=1147 సం॥ నను; శా. శ. 1098+78=1176 సం॥ మఱి యొక మల్లవదేవుడను పట్టాభిషేక మందినట్లు గానవచ్చుచున్నది. అనగా

విజయాదిత్యుడు	1127-1147.
మల్లవదేవుడు	1147-1158.
విజయాదిత్యుడు	1158-1176.
నరేంద్రదేవుడు	1176-1202.
మల్లవవిష్ణువర్ధనుడు	1202-1228.

రాజ్య మేలిపట్లు గాన్పించుచున్నది.

విక్రమచోడుని కుమారుడు రెండవ కులోత్తుంగ రాజేంద్రచోడచక్రవర్తి 1158 వఱకును రాజ్యము చేసెను. ఈతనికిని మొదటి కులోత్తుంగ

రాజేంద్ర చక్రవర్తివలెనే కరికాలచోడ, రాజేంద్ర చోడాది బిరుదము లన్నట్లు గాన్పించుచున్నవి. ఈతని కాలమున తఱచు వేంగీదేశము తిరుగుబాట్లు యుద్ధములుసాల్పై తఱచు పశ్చిమ చాళుక్యుల దాడికి గురియగుచుండెను. అందువల్లనే ఆకాలమున చాల స్వతంత్ర రాజ్యములు సంభవించినవి. అందువలన 1147 సం. మల్లవదేవుడు క్రొత్తగా రాజగుటయు, చక్రవర్తియగు రెండవ కులోత్తుంగ రాజేంద్ర చోడుడు చోడదేశముందుండటయు గమనించిన పశ్చిమ చాళుక్య ప్రభువు తిరిగి వేంగిపై దండెత్తి వచ్చియుండనపు. ఆ సమయమున తిరిగి చక్రవర్తి వేంగికి పసైన్యముగ వచ్చి ఆ పశ్చిమ చాళుక్య ప్రభువు నోడించి తళిమి తిరిగి ఈ వేంగిని బేట విజయాదిత్య మల్లవదేవునికి తిరిగి యిచ్చి యుండవచ్చును. వార్మకృదశాయందుగూడ తనకు శత్రువిజయము జేకూర్చిన యా భీమనాయకుని దయారసమునకుబాతుడైన యా రెండవ కులోత్తుంగ రాజేంద్ర చోడచక్రవర్తియే 'రాజేంద్రచోడ భూప నరేంద్రపతి' అని సామంతుడగు బేట విజయాదిత్య మల్లవ దేవునికి ఏరికయై ఆతని యేలు బడిలోనున్న యా చోడవరము గ్రామము 1155. శా. శ. 1077 యవ కార్తిక శుద్ధ చవితి పూర్వాషాఢా సక్షత్రమున దొడ్డారామ భీమేశ్వరునకు ధారపోసి యా శిలాశాసనమునకు కారకడై యుండు ననుట నిశ్చయము.

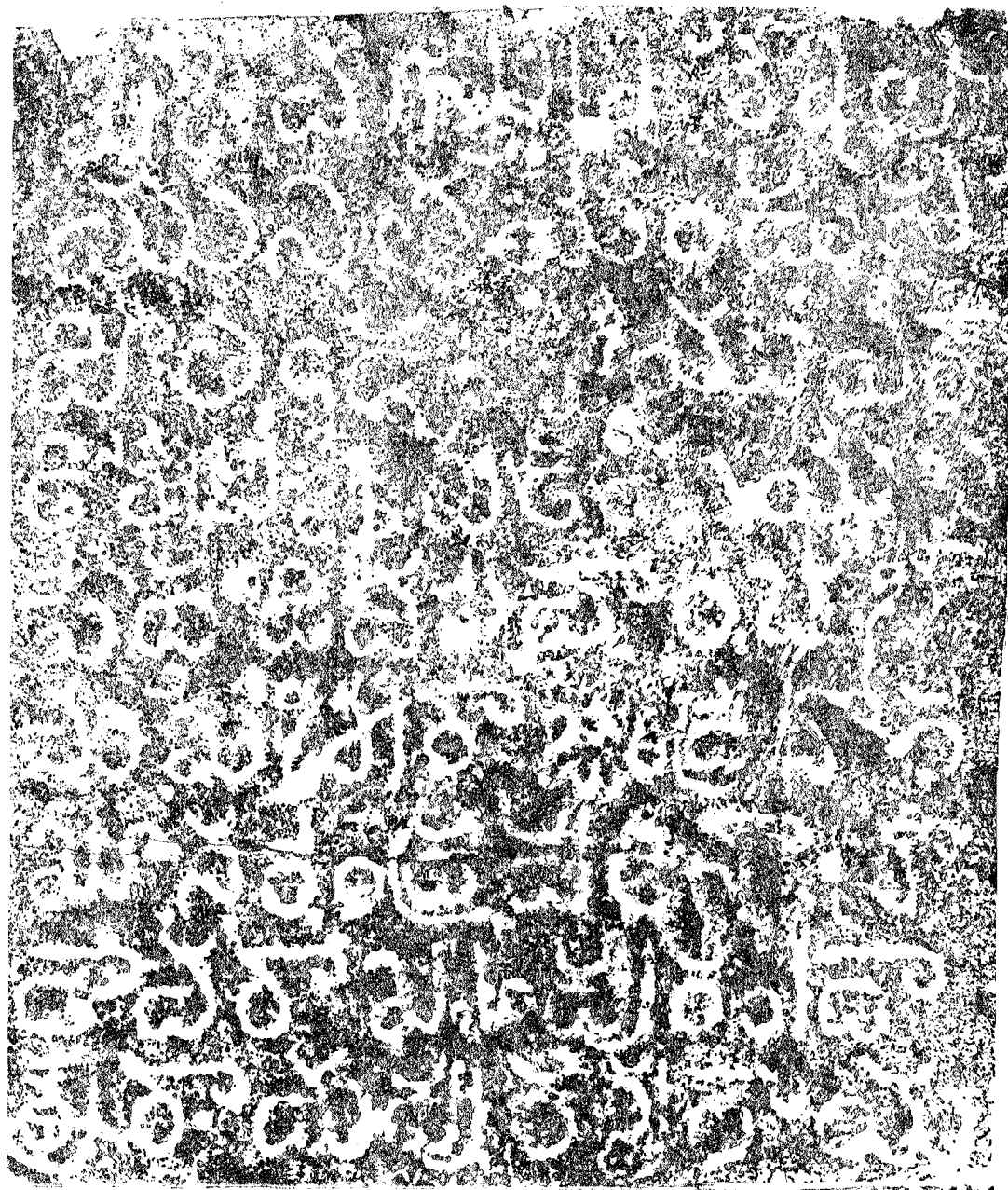
అందువలననే ఆలయ సోమసూత్రమునందు మకరముపై వెనుకనున్న సింహముఖద్వయము శిల్పి నిల్పుటచే ఆ నాటి చక్రవర్తియగు రెండవ కులోత్తుంగ రాజేంద్ర చక్రవర్తియు, ఆ నాటి సాగర తీరస్థ వేంగి విషయాధిపుడైన బేట విజయా దిత్యవంశ మల్లవదేవుడున్నగూడ తమ శత్రు విజయసూచకముగ నట్లు సోమసూత్రమున సింహ ముఖద్వయమును నిల్పి కారకల్పరని గోచరించు చున్నది.

నా యోసిన కొలది విమర్శించి యా శిలా శాసనము ప్రచురించితిని. ఇందుగల గుణముల స్వీకరించుచు దోషముల దెల్పి యభివృద్ధి కారకులగు శ్రీయోధిలాషులకు వినయ పూర్వక ప్రణవాది ధానము లర్పించుచున్నాను.

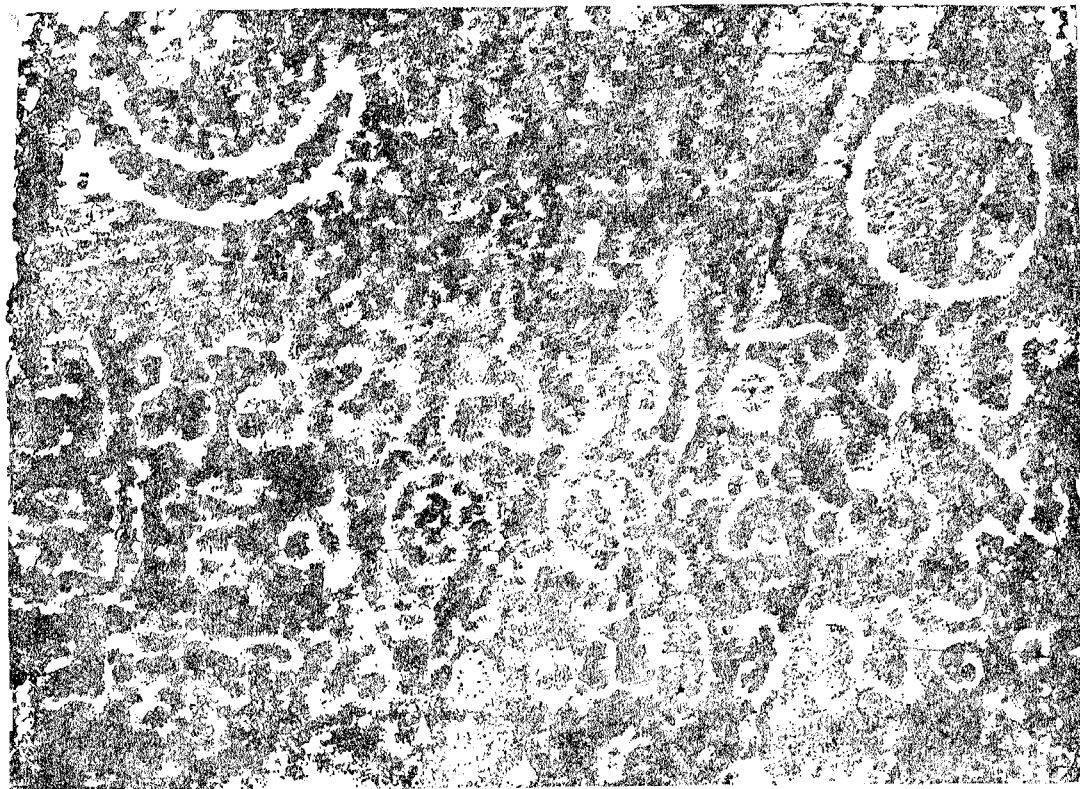
చోడవంశ శిలాశాసన ప్రతిబింబము

మొదటి ప్రక్క - 9 పంక్తులు

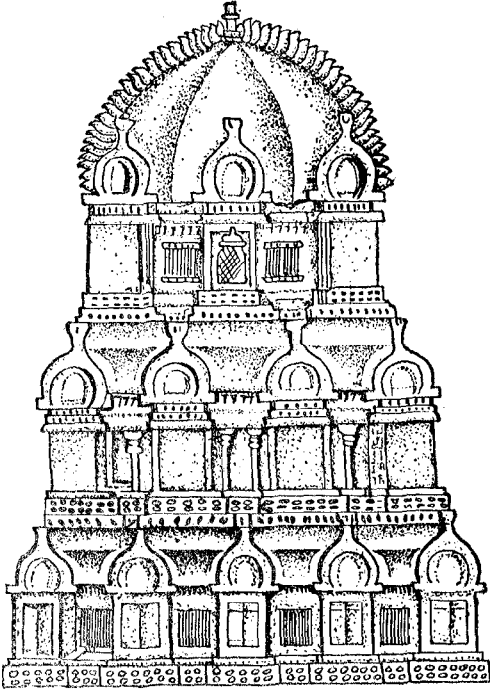
చోడవరం శిలాశాసనము

రెండవ ప్రక్క వివరములు

ప్రాచీన దేవాలయములు-నిర్మాణశైలి

శ్రీ బి. ఆర్. ప్రసాద్

1

ఆంధ్ర పథములోనున్న ప్రాచీన దేవాలయము లే కాలానికి చెందినవి? ఎవరి కాలములో నిర్మింపబడెను? వాటి ఆకృతు లెట్టివి? ద్రావిడ వాస్తుశాస్త్రానికి వీటికిపున్న సంబంధబాంధవ్యము ఎట్టిది? ఈ అంశములపై ప్రస్తుత వ్యాసములో చర్చింపగోరుతున్నాను.

ఆంధ్రదేశములో ప్రప్రథముగ వాస్తుకల్పనకు పూనుకొనినది బౌద్ధులే. మన వాస్తుచరిత్ర గుంటు పల్లి గుహాలయములతో, ననగ క్రీస్తుకు పూర్వము 300 ఏండ్ల కాలమున ప్రారంభమయినది. ఇంచు మించుగ, ఆ కాలముననే అమరావతి, జగ్గయపేట,

భట్టిప్రోలులలో బౌద్ధమూలములు వెలసినవి. ఆంధ్రశిల్పకళాశైలికి అమరావతి శిల్పములు ప్రసిద్ధి మయినవి. అమరావతి, జగ్గయపేట, ఘంటసాల శిల్పములో వివిధప్రాసాదాకృతులు మనకు కన్పట్టును. ఈ ఆకృతులకు తరువాత కాలములలోనున్న దేవాలయాకృతుల పరిణామములో సంబంధ మెట్టిదను విషయమును గురించి విపులముగా చర్చింపవలసి యున్నది.

సాతవాహనుల శాసనములతో వైదిక మత ప్రసక్తి యున్నదిగాని, వారు నిర్మించిన దేవాలయము లేవియు నుపలభ్యము కాలేదు. వేల్పూరు శాసనములో 'మండప ప్రాసాదమును దేవాలయము నిర్మింపబడి నట్లు పేర్కొనబడినది.¹ ఇది స్వామిభూతగ్రహక దేవాలయము. యమునికి దేవాలయము ప్రప్రథముగ ఆంధ్రపథములో నున్నదనుటకు వేల్పూరు శాసనము ప్రబల నిదర్శనము. ఈ శాసనము రెండవ శతాబ్ది మొదటి భాగమునకు చెందినది. మండప ప్రాసాద మనగా విమానము (Super Structure) లేనటు వంటిది, బాహ్యమున గోడలు స్తంభములలోను, వాటి మధ్య క్షేత్రములను యిటుకలతోగాని, బండలతో గాని పేర్చబడినటువంటిది, గర్భగృహము గలిగినటు వంటిది అని చెప్పవచ్చును. ఈ మండపప్రాసాదములు సాతవాహనుల కాలమునుండి ఏడవ శతాబ్దివరకు యావద్భారతములో మిక్కిలి ప్రచారములో నుండెను. గుప్తులకాలములో ననగ బదు, ఆరు శతాబ్దిములలో ఖండహర్య (Cell) విమానాకృతిగ నొక మాతన మైన పోకడ చూపఁబెను. వైఖానస ఆగమములో ఖండహర్యమనగా గర్భగృహమునకు అర్చనమాణము

1. D. C. Sircar, Two Inscriptions from Guntur District; Epigraphica Indica Vol. XXXII-Pt II-P. 82-86.

గల్గి, సమీపాకృతి గలిగినట్లుంటేదని నిర్వచించబడినది.² మధ్య పడేశములోని నాన్నదేవాలయము, బహోలునందలి లడ్‌ఫాన్ దేవాలయము (A. D. 600) ఈ ఆకృతికి ఉదాహరణలు. (మాడుడు చిత్రం. 1)

ఘంటసాల శిల్పము

ద్రావిడ వాస్తు పుట్టుపూర్వోత్తరాలకు ఈ శిల్పము ప్రసిద్ధమయినది. ఇందు విమానాకృతి ఊర్ధ్వచ్ఛందమున (Elevation) పాదమునందు (Wall) ఘనద్వారమును, (Blind Door) కపాతమును (Cornice), విమానమున కూటా (Square sectioned shrine model with octogonal sikhara) కృతులతో నొక హారముగ చేర్చి; పతితలం (Storey) ఎక్కువ తగ్గించుతూ, మకుట అష్టకోణాకారము (Octogonal) గల శిఖరమును చేర్చిరి. ఈ విమానము రెండు తలలతో కూడినది. ఈ ఆకృతి తదుపరి కాలములకు సమూహ అయినది. దక్షిణభారతములోనున్న దేవాలయములో సరిప్రాచీనమయినది బాదామి సమీపములోనున్న మహాకూటమను గ్రామములోనున్న మకుటేశ్వరాలయము. ఇది అచ్చట దొరికిన శాసనముతో (A. D. 602) లో నిర్మింపబడినట్లు పేర్కొనబడినది. ఆ విమానాకృతి, ఘంటసాల శిల్పమునందుగల విమానాకృతి నొక్కటే. ఘంటసాల శిల్పములోనున్న ఘనద్వారములు, వాతాయనములు చాళుక్యదేవాలయములలో బాగా పరిణతి వొందినవి. అటువంటి దేవాలయములు వాంఛప్రదేశమున ఆ కాలములో నున్నవా అని సంశయము కలుగుట సహజము. ఈ శిల్ప సమకాలీన కాలములో నటువంటి రాజప్రాసాదములు, ఆలయములు నుండవచ్చునని పూహించవచ్చును. కాని అన్నియు కాలగర్భమున కలిసిపోయినవి.

ఈ విమానాకృతిలో కూటాకృతులు కలిగిన హారమును గూర్చి పరిశీలించవలసిన అవసరమున్నది. కూట, కోష్ఠ, కొట్టము అను పదములు శిల్పశాస్త్రములోను, శాసనములలోను పేర్కొనబడినవి. అనాటి గృహములకు, పర్లెలకు కొట్ట యనుట వ్యవహారములో నుండేది. ఈ కొట్టము ఆకృతి ఇప్పటి ఏనాది చెంచుగుడిసెల ఆకారమే. కొట్టము, బోయ కొట్టము ప్రసక్తి చాళుక్య శాసనములలో కలదు.³

సంగం పాపాత్మములో కొట్టందేవాలయమునకర్థములో ప్రయోగింపబడినది. కొట్టం కూటమయినదని మనము చెప్పవచ్చును⁴ కోష్ఠం సంస్కృత పదమో మరి.

అమరావతి శిల్పములు

వలభి విమానాకృతి అమరావతి శిల్పములలో మనకు శాసనములు. మండసర్ (రాజస్థాన్) శాసనములో (A. D. 472-3) 'ద్విర్వలభిః' అను దేవాలయమునుగూర్చిన ప్రసక్తి గలదు. పెక్కువాస్తు శాస్త్రములలో దీనినిగూర్చి పరియైన నిర్వచనము లేదు. ఇటీవల ఎం. ఎ. ధాకేగారు

వలభి పుట్టుపూర్వోత్తరములనుగూర్చి విపులముగా చర్చించిరి.⁵ ఆపరాజితప్రచ్ఛ అను వాస్తుశాస్త్రము ప్రకారము (1130-40 A. D.) 'వలభి' అయిత చ్ఛందముగను, భూము (Storey) లందు అమలపారకము లేనటువంటిది, -గణపష్టాకృతి (Apsidal) గల విమానము కలిగినటువంటిదని నిర్వచించబడెను. ఇటువంటి దేవాలయము ముఖ్యముగ పవిత్రమాతృకలకు,

2. ఈ శిల్పము ప్రస్తుతము పారిస్‌లోనున్న మ్యూసి గ్యూయేటు ప్రదర్శనశాలలో నున్నది. కాని దీని ప్రాముఖ్యమును గురించి ఎవరును చర్చించలేదు. D. Barret, 'Two Unpublished Sculptures from Andhra Desa, Arts Asiatique 1959. P. 249. శ్రీ M. A. Dhaky గారు తమ Principle Forms of Indian Temple అను గ్రంథములో చర్చించినట్లు తెలిసివారు. అది అచ్చులో నున్నది. వారికి నా కృతజ్ఞతలు.

3. Nellore District Inscriptions. p. 896.

4. Amita Ray, Villages, Towns and Secular Buildings in Ancient India. Calcutta. 1964.

ఇందులో illustrations ముఖ్యంగా చూడతగినవి.

N. Subrahmaniyam, Pre - Pallavan Index Madras. 1966. p. 334.

5. M. A. Dhaky.

దశావతారములకు ప్రీతికరమైనదిగా పేర్కొనబడెను. ఈ విమానాకారము సౌరాష్ట్ర, కళింగదేశములలో ఎక్కువ ప్రాచల్యముతో నుండెను.

దాక్షిణాత్యవాస్తువుతో నిదియే శాలాకార విమానము క్రింద పరిగణింపబడెను. మన శిల్పులకు శాలాకారము మీద ఎంత అభిమానమో మన దేవాలయములను పరిశీలించిన విశదమగును. అనంతకాయ విష్ణువు, కామకోషి, సప్తమాతృకలకు ఈ దేవాలయాకారము సమ్మతమైనదని మన వాస్తుమత కారుల చెప్పుదురు. ఈ శాలాకృతి విమానమునకు నుదాహరణము మహాబలిపురములోనున్న భీమరథమే.

మరొక విమానాకృతి — సభాకారం

ప్రప్రథముగా సభాకారమును గూర్చి వాస్తు శాస్త్ర నిర్వచనములను, దేవాలయములతో సమన్వయించినది M. A. DHAKY గారే. మయమతముతో సభాకారమునూ

సభా వా మండపాకార మాలికాకార మేనవా

ఏతస్యాపి శాలానా మంగనం కారయే ద్భుధః || 26/144—యిట్లు నిర్వచింపబడెను.

తాలచ్ఛందమున Elliptical ఆకారము, విమానము శాలాకారముతో గూడినటువంటిది సభాకార ప్రాసాదము. మొట్టమొదట ఈ ఆకృతిని జగ్గయ్యపేట బౌద్ధశిల్పములో చూడవచ్చును. ఈ ఆకృతికి ముఖ్యమైన ఉదాహరణము — చిదంబరము నందలి నటరాజ దేవాలయము, ఈ ఆకృతిగల విమానములు ఎక్కువ అష్టపరివారాలయములలో నొకటిగా నుండడము మనకు కీళియూరు మొదలగు దేవాలయములలో చూపబడును. అంధ్రదేశములో ఆలంపురము దగ్గర పాపనాశిలో నొక దేవాలయము ఈ ఆకృతికి చెందినది యున్నది. ఇది పదవ శతాబ్దికి చెందినది. కాని ఈ ఆకృతికి అంతగా స్థావరములు దోహదమవ్వలేదు.

2

ఇంతవరకు మనము ద్రావిడ వాస్తుశైలిలో గల ప్రధాన విమానాకృతుల ఆధారములను గురించి

తెలుసుకొన్నాము. ఇక యిక్ష్వాకు చరిత్రాధ్యాయములో సాధించిన ప్రగతి ఎటువంటిదో పరికించెదము. విజయపురి యందు డాక్టర్ ఆర్. సుబ్రహ్మణ్యంగారి పర్యవేక్షణక్రింద జరిగిన త్రవ్వకాలలో పెక్కు దేవాలయములు వెలుగు చూసినవి. వీనిలో పుష్పభద్రస్వామి, కార్తికేయ దేవాలయములు ముఖ్యమైనటువంటివి. పుష్పభద్రస్వామి దేవాలయము? గజపృష్ఠాకృతిగల (apsidal) తాలచ్ఛందము (Plan), గోడలు స్తంభములతోను, వానిమధ్య క్షేత్రములు యిటుకలతోను నిర్మింపబడినట్లు తెలియుచున్నది. అధిష్ఠానము (Socle) అప్పటికి లేదు. విమానము శాలాకారమో, గజపృష్ఠాకృతిగల విమానమో అయివుండవచ్చును. ముందు ధ్వజస్తంభము గలదు. ప్రాకారముతో గూడియున్నది. సర్వాంగములతో నలరారు నటువంటిదైన ఈ దేవాలయము విహువులుని 16 వ రాజ్య సంవత్సరము అనగా A. D. 342 న నిర్మింపబడినది. కృష్ణానదీతీరములో నాలుగు మండప ప్రాసాదములు ఛంద-శక్తి-కుమార-అనగా సర్వదేవ-లేక శివ మరియు కార్తికేయులకు ప్రతిష్ఠ చేయబడెను. ఇచ్చటే సుందరమైన కార్తికేయ విగ్రహముగూడ దొరికినది. పరివారాలయములు చతురస్ర, అష్టకోణ, గజపృష్ఠాకృతిగల తాలచ్ఛందమును గలిగియున్నవి. పై అంశములను పరిశీలించిన నాల్గవ శతాబ్దినాటికే దేవాలయ తాలచ్ఛందమున నెంతో అభివృద్ధిపొంది, ప్లవ్వంగములతో నలరారు చున్నదని విశదమగును.

ఇక్ష్వాకుల తర్వాత ఆనందగోత్రుల నాడు ప్రసిద్ధికెక్కిన గజపృష్ఠాకృతి దేవాలయము — చేజెర్ల కపోతేశ్వరాలయము. గర్భగృహములో పాలరాతి శివలింగము. గోడలు యిటుకలతో (15" × 9" × 3") కట్టబడినటువంటిదైనై ఈ దేవాలయమును 'తెర్'లోనున్న దేవాలయముతోను, (నాల్గవ శతాబ్ది), గుంటుపల్లిలోని చైత్యాలయముతోను పోల్చవచ్చును.

6. మయమతం. Ed. టి. గణపతిశాస్త్రి, ట్రేవేండం. 1929.

7. Indian Archaeology—A Review—Ed. A. Ghosh, 1957 58.

3

ఇక పల్లవులు, విష్ణు కుండినుల కాలములో ఆంధ్రదేశములోనున్న దేవాలయములేవి ఇప్పుడు లేవు. పల్లవుల శాసనములలో కందుకూరునందు విష్ణు దేవాలయమును, నారాయణదేవాలయము దాలూర నందున విష్ణు గోపవర్మ, బుద్ధవర్మల రాజ్యకాలములలో నిర్మింపబడినట్లు తెలియుచున్నది.⁸ ఇక విష్ణు కుండి నుల శాసనములలో సోమగిరిశ్రావణ దేవాలయమును గూర్చిన ప్రసక్తి గలదు.⁹ కాని విష్ణు కుండినుల వాస్తుకళకు మకుటాయమానములు విజయవాడలో నున్న అక్కన్న-మాదన్న గుహలు, మొగల్ రాజపురము, ఉండవల్లి లయనములే.

లయనమును (Cave Temple) సమరాంగణ స్థూతధారుడు ఇట్లు నిర్వచించెను.¹⁰ ఏమానము లేనటువంటిది, నిర్వాహకమైనటువంటిది, ప్రదక్షణ పథము, వాతాయనముతో నొప్పునది లయనము.

లయనము దేవాలయ వాస్తులో నొక ప్రక్రియ

యావద్భారతములోనున్న 1100 లయనము లలో 900 బౌద్ధమునకు, 200 జైనమునకు, 100 వైదిక మతమునకు చెందినవి. బౌద్ధులకు లయనములన్న ఎంత ప్రీతికరమో పైన ఇచ్చిన సంఖ్యలను గమనించిన విధితమగును. జనపదముల నుండి దూరముగా, సుందరమైనటువంటి కొండ చరియలలో, జలసాతములకు సమీపమున బౌద్ధులు తమ లయనములను తొల్పిరి. అజంతా లయనము ఈ ప్రకృతిరామణీయకళకు నొక ప్రతిష్ట ఉదాహరణము.

విష్ణు కుండినులు తమ లయనములను కృష్ణా నది తీరమున నున్నటువంటి కొండచరియలలో తొల్పిరి. అక్కన్న-మాదన్న, మొగల్ రాజపురము, ఉండ వల్లి లయనములు విష్ణు కుండినుల వాస్తుకళకు మకుటాయమానములు. తాలచ్చందమున, ఆరవ, ఏడవ శతాబ్దములనాటి దక్కనుసంప్రదాయమును అనుస

రించుచూ, తమ లయనములకు వారు రూపకల్పన చేసిరి. ఈ లయనములను గురించి కీ. శే. మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు తమ వ్యాసములో సుదీర్ఘముగా చర్చించిరి.¹¹ ఆంధ్రశైలికి చెందినటువంటి ముఖ్య మయిన ఈ లయనములలో కన్పట్టు అంశములను కొంత వివరింతును. స్తంభాకృతి చతురస్రముగను, మధ్యభాగ మున అష్టకోణముగను, తరంగసౌతిక (Capital)లతో నొప్పుచున్నది. ఈ స్తంభాకృతి వాటాక, చాళుక్య సంప్రదాయమునకు చెందినదికాని, పల్లవుల సంప్ర దాయమునకు పోలికలు లేవు. కొన్ని స్తంభములలో పూర్ణసులములను చెక్కిరి. ఇది ఆంధ్ర సంప్ర దాయమునకు చెందినదే. కపోతము నాసికాకారములతో (Gable) నలరారుచున్నది. ఈ నాసికాకారము చాలా విశాలముగను, కడువిస్తృతిగల్గి, గాంధర్వముఖము లతో గూడినట్టిది. పల్లవుల నాసికాకారము పొడవు గను, మధ్యభాగము చాల కుదించినట్లుగను నుండును. గాంధర్వముఖములు లేనటువంటిదిఐనందున, విష్ణు కుండినుల నాసికాకారము ఒక విశిష్టతానూచకమగును. కపోత ఉపరీభాగమున గజ వ్యాల సింహపట్టిక ఆంధ్ర శైలికి మరొక సూచిక. పల్లవ సంప్రదాయ ములో గజ వ్యాల సింహపట్టికలు చాల దగ్గరదగ్గరగా నుండి ఒకేవైపునకు పోవుచున్నట్లు కల్పన చేయ డము మఱిచిలిపురపు రథములలో కానవస్తుంది. కాని ఆంధ్రశైలిలో ఈ గజ, వ్యాల, సింహములు రెండు వైపులనుండి ముఖముఖిగనుండి మధ్యలో కలియుట

8. D. C. Sircar. Early Pallavas.

9. Dr. R. Subramanyam, The Tundi Copperplate Grant of Visnukundian King Vikramendra Varma, Hyderabad 1962. P. 25.

10. Stell a Kramrish. Hindu Temple Vol. I. P. 168:

11. తెలుగు విజ్ఞాన సర్వస్వము. మూడవ సంపుటి. P. 199.

ఒక విశేషము. అలాగే శివ-నటరాజమూర్తివి ఉవరి భాగములో చెక్కడము ఆంధ్రశైలికి ముఖమయిన అంశము. చాళుక్య లయనములలో ఈ లక్షణము కానరాదు. మరివల్లన లయనములలోను. ఇక శిల్ప శైలి: పొడుగైన కాయములు, సన్నని ఆకారములు గల్గినటువంటి అకృతులు, యజ్ఞోపవీతము ఛాతీ మీదనుంచి ఎడమ మోకటిమీదనుండి ధరించుట ఒక విశేషము. శిల్పమునందు వివిధఘనములను ఎంతో నేర్పుగా సమన్వయించి ఒక విశిష్టమయిన లయను, శిల్పులు సాధించిరి. ఈ శైలి సూచికలు ద్వారపాలకులందు, అర్ధనారీశ్వర, కార్తికేయ శిల్పముల యందు కానవచ్చుచున్నది.

పైన ఉదాహరించిన విశిష్టమయిన సూచికల వలన ఈ లయనములు విష్ణు కుండినులనని నిర్ధారించవచ్చును. శిల్ప, వాస్తు లక్షణములు ఏడవ శతాబ్ది మొదటి భాగమునకు చెందినవి. అలాంటప్పుడు విష్ణు కుండిన (మూడవ) మాధవవర్మ ఆదరణముతో అనగా A. D. 576-623 సంవత్సర కాలములో నివి వెలసినట్లు నిర్ధారించవచ్చును.¹²

12. Dr. R. Subramanyam Op. cit.

M. Rama Rao, Vishnukundin coins in the A. p. Govt Museum PP. 19-32.

వేదుల వేదన

శ్రీ జి. రాఘవోహనరావు

క్రొత్త కవిత బయలుదేరిన తరువాత దాని కొక పేరు పెట్టి అందరిని ఒప్పించటం సాహసంతో కూడిన పని. అందరిచేత ఒప్పించినా కవితపైన వ్యాఖ్యలు విమర్శలు తప్పవు. భావకవిత్వం ప్రారంభమైన రోజుల్లో దాన్ని కొందరు నవ్యకవిత్వమన్నారు. మరికొందరు పెద్దమనుషులు నవ్యకవిత్వ మేమిటి? కవిత్వంలో అంత నవ్యత ఏదీందా అంటూ హేళన చేశారు. హేళన, దూషణ చేసినవారికి నవ్యకవిత్వం నంగతి తెలియక కాదు. వారు కేవలం ప్రాచీన కవితపైన ఉంటే మక్కువకొద్దీ నవ్యకవిత్వంలోని నవ్యత్వం గుర్తించినా గుర్తించలేనట్లుగా కాన్పించారు. కవితలో వచ్చిన నూతనత్వాన్ని సహృదయంతో స్వీకరించి పరిశీలించటం వారి మనసు ఒప్పుకోలేదు. అయితే ఈ విధంగా అనేకరి మాటలు వింటున్నప్పుడు ఆంగ్ల విమర్శకుల మాటలు గుర్తుకు వస్తాయి. 'A poet in our times is a semi-barbarian in a civilized community. He lives in the days that are past. His ideas, thoughts, feelings association are all with barbarous manners, obsolete customs and exploded superstitions. The march of his intellect is like that of a crab backward'1. ఈ నవ్యకవిత్వాన్ని భాష క్రొత్తా, భావం క్రొత్తా, ఛందస్సు క్రొత్తా అని నడిబజారులో నిలబెట్టి అడిగారు. వారిడిగిన ప్రశ్నలకు సమాధానాలు కవిత్వంతోనే లభిస్తాయి. పెద్దల మాటలేమిగాని నవకవిత్వంలో కోరినంత సవత కాన్పిస్తుంది. భాష, భావం, ఛందస్సు, రీతులలో నవీనకాలానుగుణమైన మార్పులు తెచ్చారు. ఇట్టి మార్పులకు మూలకారకులు ఆంగ్ల కవులనే చెప్పాలి. తెలుగు భావకవులపైన రకరకాలైన ప్రభావాలు తలెత్తాయి. ఆంగ్ల కవుల ప్రభావమే భావకవులకు

రావబాటు నిర్మించింది. ఆంగ్ల కవులు 'had a deep interest in nature not as a center of beautiful scenes but as an informing and spiritual influence on life'2. పాతనీరు (వహిస్తూ ఉంటే క్రొత్తనీరు వచ్చి కలుస్తుంది. అలాగే కవితలో క్రొత్తదనం రాగానే కవిత ప్రాత క్రొత్తల మేలుకలయికగా స్థిరపడుతుంది. ఆ కవుల భావాభివ్యక్తికి భావకవిత్వమే అభిమాన విశేషమైంది కవిత వారి జీవితాని కాలంబసప్రాయమై నిలిచింది. కవులు తమ అనుభవ ప్రపంచం నుండి ముత్యానరాల నేరుకొని తోకాని కందించారు. భావ కవుల కవిత సాహిత్యానికి వినూతనత్వాన్ని కల్పించి తియ్యని కలలు కనునట్లు చేసింది. అంతేగాక కవులు కవితాజగత్తుకే కళాప్రాధాన్యాన్ని కమనీయంగా తీర్చి ఉదాత్తత చేకూర్చారు.

యూరప్‌లో ప్రారంభమైన Romantic Rivival కవులను భావనా ప్రపంచంలో ముంచి లేవనెత్తింది. ఆంగ్ల కవులైన వర్డ్స్వర్థు, బైరన్, కాలర్‌జిడ్జ్ మున్నగువారు కవితాలోకంలో అడుగిడటంతో కవిత్వంలో నూతనశకం ఆరంభమయ్యింది.

'With Wordsworth such sensations have a moral value, and often associated with simple and human objects. With Byron they arise from the exotic pursuit of some mood or adventure, which man has seldom known before. With Coleridge they lead to the dream territories of Xandu.'

1. History of literary criticism—William K. Wimsot.

2. A. short history of English Literature—I. Evans.

కొత్తరీతులు కవితలో ప్రవేశించాయి. ఆయా రీతులవల్ల అంగ్లసాహిత్యంలోవలె తెలుగు సాహిత్యంలో Fresh vision కాన్పించింది. దానిచేత కవిత మార్పముగా తయారయ్యింది. కవిత్యంలో వచ్చిన నవ్యతకు రాజకీయాలు చిత్రివట్టాయి. భారతదేశం బానిసంగా తయారై బ్రతుకుబంగారంగాక అస్థిరమైంది. అన్నింటియందు వ్యక్తిత్వం పోయింది. గుండెలకు తుపాకులు గురిపెట్టి మూతులు బిగియకట్టారు. భారతీయుడు నానాహింసల పాలైనాడు. మహానాయకులు నడుంకట్టి రంగంలో ప్రవేశించి ప్రాణాలను త్యజప్రాయంగా దేశంకోసం సమర్పించారు. సంస్కరణలని చెప్పి జాతినీ మోసగించి, దేశంలో ప్రముఖంగాఉండే ప్రాతినిధ్యం లేకుండాచేసి, బ్రిటిషువారు తమ పబ్బం గడుపుకొన్నారు. స్వాతంత్ర్యం కోసం మనుషుల్లో ఆటాటం పెరిగింది.

కాలం తరువాత కాలంవచ్చి పరిస్థితులను మార్చింది. గ్రుడ్డిలో మెల్లగా పరిస్థితులు సానుకూలమై కొంత ఊరట కలిగింది. దేశంలో ఏర్పడిన పరిస్థితులు భావకవుల పైన జాగా ప్రసరించాయి. ఈ పరిస్థితులకు పూర్వం కొన్ని పరిస్థితుల ప్రభావం ఉన్నప్పటికీ దానికొక కార్యరూపం రాలేదు తరువాత అవి కార్యరూపం పొంది క్రమమైన పంథాలో అడుగుపెట్టాయి. రాయప్రోలు కంకణధారణతో కవిత్యంలో విప్లవాత్మకమైన మార్పులు వచ్చాయి. 'ఏ దేశమేగినా ఎందుకొలిడిగినా' అనే గీతం ఆంధ్రదేశాన్ని అణచణపు కదిలించి రగిల్చించి ఉత్సాహాన్ని, ఆవేశాన్ని అందించింది. కవులు కేవలం దేశభక్తి పూరితారైన గీతాలను మాత్రమేగాక జీవితంలో సంభవించిన మధుర ఘటనలు స్మృతికి తెచ్చుకొని వదేవదే గీతాల్లో వాపోయారు. ప్రేమే ఈ జగత్సృష్టికి కారణభూతమన్న సిద్ధాంతం ప్రబలి దానికి ప్రాథమం ఏర్పడింది. భావకవులు పేర్కొన్న ప్రేమకు ప్లేట్ చెప్పిన ఆదర్శవాదం జోడించి కొత్త శృంగారం తెచ్చారు. అది అమలిన శృంగారంగా పేర్కొన్నారు. అమలిన శృంగారమో మలినశృంగారమోగాని నాయ

కుడు నాయకమందు ప్రణమిల్లి బీవితాన్ని తర్పణ చేశాడు. ఒక్కోక్షణంలో కవి రాధగామారి బృందావననందుకికోరుని కొఱకు యమయాతనలు అనుభవించాడు. భావకవులెంతసేపు చెప్పినా ప్రేయసి వలపులకు కొత్తదనం లేకపోయారు. వారి బాధ చెప్పి చెప్పి లోకాన్ని విసిగించారు. ప్రేయసిచుట్టూ గుడికట్టి కన్నీటి జల్లులు వెదజల్లారు. ఈ లోకపు బాధలకు తట్టుకోలేక అనంత ప్రసంగం వైపుకు ముసుగు వేసికొని పరుగెత్తారు. ప్రేయసులు వారి సాలిట ఎండమావులు కల్పించి కన్నీరు పెట్టించారు. కన్నీరు ఆరకుండా వదేవదే తలచుకుంటూ ప్రేయరాలి కొరకు క్షణం తీరిక లేకుండా నిరీక్షించారు.

ప్రణయతంత్రులవిశ్వవిషంది, శైల హృదయ నిర్హరం, వియోగసంయోగమురళి వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రి. భావకవిత్య ప్రాబల్యంతో గౌతమీకోకిల హృదయం స్పందించింది. ఆ స్పందనలో వేదన వల్కింది. వేదనలో నాదాలు పల్కాయి. ఆ వేదన ఆర్ద్రహృదయంలోనివిరహాగ్ని ప్రణయజ్వాలలై నీలాంబుధాన రెక్కలార్పు చాతకవధాటికి బీవనానందగీతిక వేర్పి, వెలుగు దీపాన్ని రుచిమామ శలభకాంతకు ఆత్మార్పణాన్ని ప్రోత్సహించి, నీలమై వంగివాపోవు నింగినెలతకు ప్రణయ ప్రణామ నియతికి మార్గం చూపి, మధువ్రాసవేళ గొంతురాని పికాలకు పాటలు చెప్పింది. ఇన్ని కారణాలచేతనే వేదుల వేదనలో కమ్మని భావమేదో కన్నీరై చిందింది. హృదయం శిథిలమైంది. కరగిన కన్నీరులో నృత్య గీతాలు నచ్చలేదు. లలనాజనతా కబరీ థరైక భూషా కలనంపై మోజు పాలేదు. సతీ మృదు భుజాంతర తల్ప కువోపగూహబిబ్బోకంవైపు చూచే ఆలోచన అంతకన్నా లేదు. కాని అంధతమనస్సులు మూసిన నిశీధంలో సునురెక్కలుదాల్చి దయచూపు కరుణా కబూక్ష దేవతకు వాకిలితెరిచి వీధివైపు మాటి మాటికి నిరీక్షించింది. నిరీక్షణంలో నిర్వేదం పొందింది. నిశాంధకారాలు వణకపోగాయి. కంఠమెత్తి అనురాగగీతి మాలికలుకూర్చి తీయగా ఆలపించారు. ఆ ఆలాపనవిలాపనే తెలుగుకవితకు నివాళిగా 'దీపావళి'ని సమర్పించింది.

దేవులపల్లి, వేదుల కవితల్లో ఒకే విధమైన వేదన కాన్పిస్తుంది. అది చూచి కొందరు అనుకరణగా భావిస్తారు. అది అనుకరణగాదు. వారిరువురి హృదయాలు ఏకముఖమైన సంఘటనలో ద్రవించాయి. ద్రవీకరణలో ఇరువురిది ఏకమార్గమైంది. అందుచేత వారిలో అనుకరణ ఉన్నట్లుగా గోచరిస్తుంది. ఇందులో ఎవ్వరినీ ఎవ్వరూ అనుకరించక తమవ్యక్తిత్వం తాము ప్రదర్శించారు. కవితలో ఉన్న వ్యక్తిత్వం, భావనైతిత్వం, ఆదర్శాన్నిబట్టి అనుకరణమో ప్రభావమో నిర్ణయించుకొనవచ్చు. కృష్ణశాస్త్రి కవితలో అర్థంగాని భావగీతాలు మనసును వేదించి అదృశ్యంగా సౌందర్య తపస్సు సాక్షాత్కరించి ధృవంలో మాధుర్యంతోగిమించి కవితాత్మ అంతర్లీనమై ఆవ్లాదాన్ని లాలిస్తుంది. వేదుల కవితలో ప్రతిక్షణం వేదన అలమటించి హృదయం ఆక్రందిస్తుంది. పేరూ ఊగులేని ప్రేయసిముందు నిలబడి వెచ్చని నిట్టూర్పులు కలిగించి మనసును కల్లోలనరుస్తుంది. అనేక విధాలైన పరిస్థితుల ప్రభావంచేత కవితలన్నీ ఒకే మూసలోంచి పోకపోసినట్లుగా ఆగుపిస్తాయి. దానిని బట్టి తొందరపడి ఒక నిర్ణయానికి రావటం సబబుకాదు.

వేదుల 'దీపావళి'లోని ఖండికలన్నింటిని దేశభక్తి, ప్రణయం, విషాదం అనే భాగాలుగా విడదీయవచ్చు. ఖండికలు ప్రధానంగా పై మూడు భాగాలలో యిమిడి ఉన్నాయి. మొత్తంమీద ఒక్కొక్క ఖండిక రసవత్కావ్యంగా భాసిస్తుంది.

మొదటి ఖండిక 'కాగడా' అనే గీతం వెనుక భారతదేశం దాగివుంది. అది దేశభక్తినిచాటే జయగీతం. భారతీయుడు అంధకారంలో ముగ్ధిపాతూ దారీదిక్కులేకుండా ఉండిపోతున్నాడు. అంధకారాన్ని రూపుమాపి వెలుగును చూపించాలను తలంపుతో దేశభక్తులు ముందుకు వచ్చారు. తిలక్ పిలుపుతో మూలమన్న ముసలమ్మలకు సైతం ఆవేశం పెరిగి రంగంలో దూకారు. గాంధీగారు అహింసాసద్బంత ప్రాతిపదికతో సత్యాగ్రహ సమరాన్ని సాగించారు. జనావళికి దూరంలో ఆశాకిరణం

సాడమాసింది. వేదులపై అట్టి ఆశాకిరణం ప్రసరించి కాగడాను వెలిగించింది. అందులో కవియొక్క ఆదర్శం బయల్పడుతుంది. అధికారవాంఛతో మునిగి అర్హత్యప్రీతి మత్తులై భూమాతను భోగదాసిగా భావించి తన స్మయం చెందేవారికి, చెరసాలలో క్రుంగి కృశించిపోతున్న జీవికి, దారితప్పిన బాటసారికి, దారి గానని పేదగుండెకు కాగడాను చూపించి ప్రగతి పథంవైపునకు మార్గాన్ని ఏర్పరచి సామ్యవాదం దృష్టియందుంచుకొని తొడిమలూడిన 'మానవ బ్రతుకులకు' విముక్తి కలిగించమని వారి హృదయం ఆవేశంతో ముందుకు వచ్చింది. అంధకారంలో మానవు డెంతకాలం మనగండు? అది అసాధ్యమైంది. ఆ కారణంగా కవి మెట్టువేదంతాన్ని పారద్రోలి క్రియాత్మకమైన ఘటనకు పూనుకొని అభ్యుదయపథాన్ని అందుకొని ఆరని ధ్రువజ్యోతిని వెలిగించమని ప్రోత్సహించారు. జ్యోతి వెలిగినపుడే సుప్రసిద్ధినికన్నులు పూలకారుచిపుళ్లు పురిటి పొత్తిళ్లుగా మారి ముదిశిరం చిదిమినట్లుగా ఉంటుంది. గతము గతమే గతంలో మేలు జరిగిందిని చెప్పటానికి పిలులేదు. కేవలం గతంలో కూర్చుంటే భావిజీవితం కాన్పించదు. కనుక భావిజీవితాన్ని తేరిపారజూచి మార్గం నిర్మించాలి. అరణి మధించి అగ్ని రగిలించి మింటికి మంటికి అన్నింటికి కాగడా వెలిగించినగాని బ్రతుకుకు విముక్తి కలుగదు. పడిన బాధలు వడుతున్నప్పటికీ ఆ బాధల్లో ఏదో తీరని కోరిక కాన్పించి ఆశలు రేపుతుంది. అట్టి ఆశలే కవిని ప్రోత్సహించి జీవనరాగాలు పలికించు జయగీతికలకు ప్రారంభోత్సవం చేస్తాయి.

వెలువడియె నాసేతుశీతా
చలము నరవారి సమూహము
నీ ప్రభాతోత్సవ ముహూర్తము
నేడు జనయిత్రీ.....

అని జేగంటలు మ్రోగించారు. వేదధాత్రి, విజ్ఞానధాత్రి అయిన మనదేశం పేదలపాలిల అన్నపూర్ణ, పదిమందికి పంచభక్ష్యసరమాన్నాలు పంచిపెట్టేవారికి ఈలిబాధలు ప్రాప్తిస్తాయి. కాని కాలంలో మార్పు రాగానే పరిస్థితులు మారిపోయి నూతన జీవన రేఖలు దృఢిస్తాయి.

పారతంత్ర్యంపోయి స్వాతంత్ర్యం లభించింది. ఆశలు నిరాశలుగాక ఆశాసీధాలు కూలిపోక తరతరాల బంధాలు విడిల్చి స్వాతంత్ర్యం సొంది అనుభవిస్తున్నందుకు అందరూ సంతోషించారు. ఆ సంతోషంలో వేదుల దేశముయొక్క మహాన్నతినీ పాడుకొని జయగీతాలు ఆలపించారు. అప్పటికి జాతీయొక్క వీరశౌర్యాల, పేదల భక్తి, సాధుల దీక్ష, వృద్ధుల పౌరుషాలకు విశాసం వ్యాపించి, జీవితం ఆనంద పూర్ణమై నిండింది. కవి క్రాంతదర్శనుడుగాన దేశముయొక్క భవిష్యత్తు ముందు ఊహించి దిగంతముల కేతనము నాటాలని వాక్కుచూచారు.

'Poetry is the record of the best and happiest moments of the happiest and best minds.' 'కవికి వాడియైన హృదయం ఉండాలి. అది లభిస్తేనేగాని తాను దానిని పూర్తిగా అనుభవించలేడు. అసలు తాను జీవితంలో జరిగిన మధుర సంఘటన లాదారం చేసుకొని సౌందర్య తపస్వీయై అన్వేషిస్తూ ఉంటాడు. మామూలు మానవులవలె తనకు దొరికినదానికి తృప్తిపడడు కవి. ఏదో తీరనికోరిక ఏదో ఉన్నతాశయం అతన్ని ముందు నిల్చి వ్రల్చిస్తూ ఉంటుంది. ప్రతిక్షణమూ కంటికి కాన్పించే సృష్టిలో తన ఆశయాలకూ, ఆదర్శాలకూ దప్పిక తీర్చే సౌందర్యనుభవ లభించనపుడు కవి ఒక భావనాప్రసంగాన్ని సృష్టించు కుంటాడు. ఆ ప్రపంచం వాస్తవ ప్రపంచంకంటె వాస్తవం. నిత్యనూతనం, సౌందర్యమయం. ఆ ప్రపంచానికి అధిదేవత స్త్రీ. ఆమె కామతృప్తికి ఆధారమయ్యే వ్యక్తికాదు. ఆమె ప్రేమస్వరూపిణి, కళామయి, శక్తిరూపిణి, జీవనదేవత. ఆమె కటాక్ష దీప్తి సోకినకొద్దీ కవిహృదయంలో అమరగానం ఆరంభ మవుతుంది. అదే కావ్యసృష్టికి ఆరంభ క్షణము.'¹ వేదుల ఊహించుకొన్న స్త్రీ సౌందర్య నిలయమై శారీరకకళకు లకతీతమై కళామూర్తిగా కన్నులముందు ప్రత్యక్షమై ఆనందం అందించక వేదనను అందిస్తుంది. ఆమెకు తొలికవరమైన మాట లంటగట్టుక అలౌకికమూర్తిగా చిత్రించి జీవన దేవతకై వేదనను అనుభవించారు వేదుల. ప్రేయసిని పేరుపెట్టి పిలువక ప్రేయసీ, సఖీ, అస్తగిరివాసినీ,

స్వప్నరాజ్ఞి, పారద్రూపవ్రవాసినీ, ప్రాణశాంతి గాయనీ, నిత్యపైరంద్రీ యని పిల్చుకొన్నారు. ఆ దేవతకొడుకు హృదయం విప్పి అనురాగవాటాలు తెరచి నిరీక్షించారు. వీరి 'నిరీక్షణ' ఖండికలో ప్రియురాలికోసం వేచియున్న ప్రియుడు కన్పిస్తాడు. ఆ ప్రియుడు కురులనుదువ్వ పూలుముడిచి గొజ్జగిపూల లే మెరుంగుల వస్త్రం దాల్చి మేనున గంధమలముకొని కస్తూరి తిలకం నొసట దిద్ది సువర్ణభూషణాలుధరించి ద్వారసవిధమున నిల్చి ప్రియురాలిరాకకు ఎదురుచూచాడు. ఆమె వస్తుం దని విచ్చినగురివెదపువ్వులు తెచ్చి మాలికలుగా గుచ్చి పాన్పుపై నలంకరించి అతిసుకుమారమైన ప్రియురాలి మేను కందునెమోయని తలంచి కమ్మని పుప్పొడి కొనివచ్చి పాన్పుపై వరచి సిద్ధంచేశాడు ప్రియుడు. ప్రాణములో ప్రాణమైయున్నను దర్శనం లభింపలేదు పదేపదే కనులరెప్పలు స్వప్నలోకంలో విహరించినా ఫలితం దక్కలేదు. కాని అనురాగ గీతికలు కంఠమెత్తి తీయగా పాడుకొనుటకు వీలు కలిగించలేని దుర్విధిని అడిపానకోవటం ప్రారంభ మైంది. ఒకవేళ ఆమె రాదనుకొన్నప్పటికీ అనురాగం ద్వారం మూయనీయదు. వేదుల ప్రణయ వేదన పరిమితి నతిక్రమించకుండా సలుపోకలు పోయింది. ఇట్టి సమయంలో 'ఎన్నోచేష్టలు చేయాలని వాటి కన్నంటికి చక్కని రూపాన్ని ఇచ్చి మనస్సును భోగింపజేసిక్ష్ణులని కుతూహలం కలుగుతుంది. కుతూహలం కుతూహలంగానే ఉండి పోయింది. కోరిక తీరలేదు. తీరినా తీరకపోయినా రూపాన్ని స్మృతికి తెచ్చుకొని కలలు పండించు కోవటంమాత్రం జరిగింది.

వేదుల అలంకారాలకు విముఖులై వాటిని వినర్జించమంటారు. అలంకారాలవల్ల కలిగే సౌందర్యం తాత్కాలికమైంది. సహజసౌందర్యం శాశ్వతమైంది. సహజసౌందర్యం అలౌకికానంద భూతికి చిహ్నం. అది స్పష్టం చేయటానికి

ముంగురులపైని పూవులు ముడువ వలదు
వలదు తిలకమ్ము; కైసేత వలదు మేన

3. కళ్యాణకింకిణి పీఠిక - వేదుల.

విడిన కబరిభరము ముడివేయ వలదు
కాల మిదిగాదు మన యలంకారములకు

అని తన ఉద్దేశాన్ని నిష్కర్షగా వివరించారు. తరతరాలుగా ప్రేమ వ్యతంక్రుల దారివిపోయే మాత నాధ్యగులను పరిహసించే పాడుప్రపంచానికి అలంకారాలన్నీ పారవేయాలంటే మూఢ విశ్వాసశృంఖలాలను త్రేంచి వలపుకొగిల పట్టువడిన ప్రేతి జ్ఞాను మాత్రంకూడ వదలకుండా జీవితాన నవజీవనంవిప్పి అనుభవంపజేస్తుంది. ఏ జీవియైన ఆత్మ కఠీతంగా ఉండాలి. ఆ విధంగా ఉన్నప్పుడు ఆత్మపరమాత్మయై అనందాన్ని కలిగిస్తుంది. ఆహ్లాదం శరీరము పుర్యవలన కాదునుమా, అదిమాత్రం మానసికానంద భూతి వల్లనే కలుగుతుంది. అట్టి అహ్లాదం

కోరికలనెల్ల మరచి, నా కొరకు నీవు
నీ కొరకు వేమ తొలివేగుదోక, రాలు
పూలజతవోలె నీ సుధాపూరమందు
తేలిపోదము జన్మజన్మాల యాత్ర.

జన్మజన్మాల యాత్రచేసేది శాకికసామ్రాజ్యంలోగాక అశాకిక సామ్రాజ్యంలో చేయాలి. వారి యాత్ర ఆ సామ్రాజ్యానికి పాగించాలన్న కుతూహలం ద్యోతకమై ఐహికలోకనందంకోసం తాపత్రయం ఆ మాటలో రూపు దిద్దుకొని దివ్యత్వాన్ని పొందాలనే కాంక్ష తొంగిమాస్తుంది. కృష్ణశాస్త్ర దిగిరాసు దిగిరాసు దివినుండి భువికి అంటే వేదుల భువినుండి దివికే ప్రయాణం అంటారు. శాకిక ప్రపంచంలో లభించే అనందంకన్న అశాకిక ప్రపంచంలో లభించే అనందం మిన్న అందుచేతనే వేదుల దృష్టి అశాకికజగత్తుకు పరునించింది.

'ఒక్కక్షణమున' పండి వ్రాలిన పరిపైరు నుండినప్పు చిరుగాలి తరంగాలు హృదయాన్ని వింటి వింతభావాలు కలిగించజేసి మానసం అనందంలో పండి వెనుతిరిగి చూచింది. హృదయం పులకరించింది. కరస్పర్శ హృదయవీణమబొటంగనే ఆత్మ నాభునికొలుకు అన్వేషణ ఆరంభమై మనసును ఉద్దీపింపజేసింది. ఎవ్వరో ప్రేయస్పియులను మృదుల వనమాన పరిమిలోర్మికంకోడ బంధించారు.

ఆ సమాగమంలో వారిరువురు బాష్పకణాలతో పలుకరించుకొని ప్రకృతివైపు దృష్టి మరలించి ప్రేమ దేవత రేయింబనళ్ళ యిలాగే ఉండాలన్న ఆశ కలిగింది. వలచి విరిసి వాడిపోని వనవన ప్రేమ పులకి తానందవధాన తెలిమబ్బుపై తారలు బయలుదేరు పట్టుగా జీవనమంగరయాత్రకై వారు పయనం పొగించారు. దినసంధ్యలుగా కూడియున్న ప్రేమ జంట జీవితంలో తొలిమాపు దూరమయింది. ఎంత ప్రయత్నించినా తనపై దేవతకు మక్కువ కలగలేదు. మక్కువకొరకు పరితాపం ఆధిక్యమయింది. పరితపిస్తే ప్రయోజనంలేదని భావించి పదాంతికాలపైన గుండెను ఫణంగా పెట్టినా, యావన్మాదయదళాలన్నీ కఠినపాదాలధూళిసోకకుండా పరదినప్పటికీ, విండుప్రాయంలోని తలపులన్నిటినికీ పిందలలుగా గుచ్చి మెడను నింపినప్పటికీ కరుణతాణికింప చేయలేదు. ప్రేమించుకొన్న ప్రేయస్పియులైనంత మాత్రాన ప్రణయసిద్ధి లభిస్తుందన్న సమ్మతంలేదు. జన్మనంతా ధారపోసి తపస్సుచేసినా సిద్ధింపనిది ఆ ముగ్ధప్రణయం. ఆ ప్రణయం లభింపకపోయే సరికి పవిత్రమైన పాదాల నన్నిధి నిలిచే చనువైనా యిస్తే చాలున్న కోరిక కలుగుతుంది. కోరికకు అంతంలేదు. ప్రణయానికి అంతూపాంతూ ఉండదు. కాంక్ష తీరలేదు. ప్రణయదేవతతో ఏకమై అనందానుభూతి ఆకాంక్షించాలనే ఆశమాత్రం మిగిలింది. ఆ ఆశ తీరేరకు శ్రావణమాసలక్ష్మి మేలిముసుగు వేసికొని భూమిని ధరించినా చూడాలని ఉండదు. ఆ దేవి కరుణాకటాక్షాలు ప్రాప్తించకపోతే ప్రణయ ప్రవాహంలో ప్రళయం సంభవించి పరితాపానికి హృదయాన్ని గురిచేయవలసివస్తుంది.

ప్రణయంలో హృదయం ఉయ్యాల లూగింది. ఈప్పిలాలు చెలరేగాయి. ఛక్కదనాలవేళ మనసు పొగి ఉవ్వెల్లారింది. పావనంగాతీరంచేరి జలాలమక్రోలి హృదయాన్నిస్వచ్ఛం చేయాలని కలిగింది. వానకారువృత్తాన్ని చూచి మురిసి పసంతలక్ష్మి పచ్చి ఎదురుగా నిలబడి మనసును రంజించి జీవితాన్ని నందనవనంగా భాసించేయాలన్న కాంక్ష పెరిగింది. పెరిగిన కాంక్ష విగిగింది. ప్రణ

యంతో జీవితం ఫలితం పొందలేక దానికి తోడుగా బాధను వ్యధను భగవంతుడు సృష్టించాడు. విషాద జ్ఞానాలు ప్రజ్వరిల్లి జీవితాన్ని సంకుచితపరచి మనసు విచారంతో కృంగింది. మహదానందం పొందలేదు. పెంపుడునెమలి పురివిప్పి అడలేదు. పరవశింపజేసిన పక్కతీ ఏదోతీరినిబాధతో కృశించింది. పెంచుకోన్న ప్రేమ లేతమనసులో వెతను కలిగించి కన్ను తడియని మూకకోకాన ముంచి సుందరదృశ్యానను చూడ నీయక అవతలకు నెట్టింది. ఎదనిండా ప్రవాసవేదనా భాయలు నిండాయి. హృదయకళ్ళలనుండి ప్రాణ శక్తిని రగిల్చిన ప్రేమ మధురవేదనను మరచి పోకుండా చేసింది. పువ్వునంటే జీవితంలో వికాసం లోపించింది. వికాసముంటేనే వలపు వెదజల్లి ధాత్రి పైన ఆత్మప్రకాంతిని అనుభవించాలన్న విజిగీష బయలుదేరుతుంది. వెన్నెలలు నింపుకోన్న మూర్తిలో నీలిమబ్బుల మాటున దాగిన చందమామలా దాగిపోవాలని కల్గుటయేగాక అనిర్వచనీయమైన అనందాన్ని అందుకొని ఆతీతజీవితాన్ని వ్యక్తంచేయాలని ఉంటుంది. మానవుని ఆశకు పరిమితలేదు. ఎప్పుడూ ఏదో లోపం తన జీవితంలో కన్పిస్తూనే ఉంటుంది. లోపంనుండి విముక్తి పొందినగాని మనసు మల్లెల పందిరి నిర్మించదు. ఆశ నిరాశ అయినపుడు, కనరాని కల దూరమైనపుడు, కరుణాకటాక్షాలు లభించనప్పుడు జీవి ఆత్మప్రకాంతిని పొందలేక ఆమరణం దేవతకు ప్రేమగాయకుడుగానైనా ఉండాలని ఆశకు మరొక ఆశ చేర్చి పెంచుతుంది. భావ కవులు తమ ప్రయరాండ్రకు ఏ బాధ రాకూడదనే తలంపు. వారు విషాదంతో కృంగిపోవచ్చునుగాని ఆమె చెక్కుచెదరకుండా పూలవెన్నెలలరేలి వైత్రస్యత్యో త్సవాలు సల్పుకొని సంతోషించాలి. వేడుల కూడ అట్టి భావాన్నే వ్యక్తం చేశారు. అందునా ఆ వలపుగత్తెకు చిహ్నంగా తన జీవితాన్ని సమర్పించి మూర్తిలో ఐక్యమై ఇహలోకాని కతీతమైన శక్తిలో లీనమై సంతతానందభరిత్రులు కావాలనేదే వేడుల తియ్యని కోరిక.

ప్రేమ అందుకోలేని జీవితం విషాదంతో నిండిపోతే మలయపవనాలు, మణులు మాణిక్యాలు, మయూర నృత్యాలు నచ్చవు. అవి కనుచూపుతు

దూరంగా ఉంచాలన్న కసి కలుగుతుంది. అంతేగాక రాలిన ప్రతిపువ్వు నిర్దీర్ఘంగా కన్పిస్తుంది. పొంగి వచ్చే భావాలు పులకరింతలై ఆమోదపామోదం పొందలేక ఆవేదనతో ఆక్రందిస్తాయి. వేడుల జీవనం జీవన దేవతకై నిల్చింది. ఆమె కటాక్షం పొందే వరకు ప్రేమదేవత చేసిన పనులన్నీ తలపుకు తెచ్చుకొని, తన తృప్తికై ప్రేమగీతులు లిఖించి, ఒక విషాదకావ్యంగా తీర్చాలని, దానిలో తన జీవితం పూర్తిగా ఉండాలనే ఉబలాటం ఏర్పడుతుంది. జీవిత సుధాకలశాన గరళం జనించింది. ప్రేయరాలు అనంతవధానికి యాత్ర పోగించి దివ్యత్వాన్ని పొంది పరమాత్మరూపాన్ని సంతరించుకొన్నది. బ్రదుకెల్ల వేసారి నిస్సారమైంది. ఎదురుమాచి అలసి సాలసి పోయింది. అట్టి అన్యక్తమైన విషాదంలో వేదన వణకింది. వేడుల తాను వేదనను అనుభవిస్తున్నను

బ్రదుకుబ్రదుకెల్ల తీరునివలపు నింపి
వేచియుంటి నీ రాక కీ వేళ స్వామి

అనిపించింది. ఈ భువిపై నిలువలేక పరమాత్మను సాక్షాత్కరించుకునుటకు ఉత్కంఠపడు భక్తుని వోలె వియోగాన్ని భరించలేక విలపించారు. వియోగంలో వలపుకురియుపువ్వులు వాడిపోయాయి. కనక పీఠంపై నున్న హారతి కునికిపాల్లు వడింది. తమ్మిలేకల సురటిపొంకం జారిపోయింది. బ్రదుకు శూన్య లయమైంది. వలపునీడలు చిత్తాన అలముకొన కుండా జీవితంలో విరక్తి ప్రాప్తించింది. ఆ విరక్తిలో మబ్బులు ఊసులాడుకుంటున్నపుడు జీవితంలో అమృతాన్ని పోగొట్టుకున్నట్లు అనిపించింది. ఆ బాధకుతట్టుకోలేక చిట్టివలపులగూడు కూలి పోయిన పులుగు అడవులపట్టి తిరుగుటవలె ఉన్నదా బ్రతుకు. కనికరంలేని దుఃఖం వేదనల సెగలు పోగులు గ్రక్కి జీవని మూల్యలు పెట్టించింది. కడుపుకాల్చి కాంఘ్యుత్సుపు కబళించటానికి పొంచి కూర్చుంది. వియోగజీవితానికి హద్దులేకపోతే జీవి నిరాశుడై హతమైపోతాడు. హతమైతే తన ప్రేమ కాంక్షలు ఎవ్వరికి చెప్పాలి? వలపుతీసిపరుగని రాతిగుండె లోకం నిప్పులు కురిపిస్తుంది. ఏమాట ఎవ్వరితో ఎలా చెప్పాలనే సందేహం కలుగుతుంది. కనుకనే

శ్రీకటులపాలైన కలువబ్రతుకుకు కొంతని చూపించి బాధలతిరాన్నిదాటి సుఖజీవనసాగరానికి మార్గం చూపించి వేదనను తగ్గించాలి. ఆ పుణ్యదినం వచ్చి నప్పుడే వేదనకు విముక్తి కలిగేది.

వియోగంవిముక్తివెందింది. వేదుల విరహబాష్ప తుషారాలు కురిపించి జీవ చైత్రప్రభాతవంశీరవంతో వియోగం విడివడింది. సుమనుమాన జీవన పాత్ర నింపే ఆనందం కొదవతెమ్మెరలా చేరింది. ప్రతిమాట శుభగీతమై వెల్లివిరిసి భావియుగాన కళ్యాణపథం కన్పించి అనురాగం ప్రతిధ్వనింప జేసింది. ప్రతిధ్వనులలో ప్రభాతగీతికలు వచ్చి మనసు పరిమళించి తనువు పరనశించింది. శాంతిదేవత కడగంటిచూపులంది తొలివలపుమాధుర్యరుచులు జీవన కలశంలో నిండాయి. గగనంలో కోటి విజయ శంఖాలు మ్రోగాయి. అమృతసౌందర్యలక్ష్మి తాండ వింది లోకమోహినిగా సాక్షాత్కరించి హృదయ పద్మదళాలను రాగరంజితం చేసింది. తా నింతవరకు వేదియున్నందుకు కళామూర్తి కటాక్షం కడుట చూపింది. అదే జీవితాన్ని ఉన్నతంగా మార్చింది. విషాదానికి, వియోగానికి ప్రతిఫలంగా సంయోగాన్ని ప్రసాదించి అనుభూతికి అంతంలేకుండా చేసిం దా ట్లడంలో. సంయోగజీవితంలో సుధారసాలు చిలికింప టంతో వాయులీనమయ్యే రాగరేఖవలె ఆశాలతలు విర బూసి హృదయమందిరంలో బృందావన చందమామ దిర్ఘం కలిగింది. యమునాతట మెరిసింది. మురళి స్వరం వినబడింది. ప్రవాసపాపాణజీవితంలో రాదా ప్రణయ ప్రారంభంతో పుణ్యఫలమాధుర్యాలు జనిం చాయి. చంద్రాతపంలోని మార్తవం, మృదుసమీరం లోని పరిమళం నలుదిక్కులవ్యాపించి నిర్వేదాన్ని క్షాళితం చేశాయి. ఆ మధురక్షణంలో ఉప్పొంగిన హృదయం మమతలు ప్రేమలు పెంచుకొని అనిర్వచ నియమైన ఆనందానికి అవధి లేకుండాపోయింది. అనుభూతిపరంపరావిశేషంలో

ప్రకృతి పులకింప యమునాస్రవంతి పొంగ భావము చిగుర్పం బిల్లనగ్రామ నూది
పరవశన్ జేసి వన్ను గోపాలకృష్ణ
ప్రేమ తనివార నొక ముద్దుర బెట్టుకొనుమ

అని వేదుల ప్రణయ పరమార్థ లక్ష్మ్యానికి జెన్నత్వం ఆపాదించి ఆత్మను అనంతతత్వానికి కొనిపోయి జీవైక్యానుభూతిని చూపించి ప్రణయలీలను చిత్రించారు. ఆ ఆనందవైభవంలో కనులెత్తి కని నంతనే కరగిపోయి, మాటలాడినంతనే మమతను కనుగొని, పాటపాడినంతనే పరవశమై వ్రాలి తీయని వలపులు ఉపాయనంగా నమర్చించి తన ఆధ్యాత్మిక తత్వాన్ని వివరించారు.

వేదుల వియోగ సంయోగంలో ఆత్మగతమైన అనుభూతి వేదనతో నిండింది. తన మనోహరమూర్తి కనబడినట్లు కనబడి బృందావనంలో మాయమయింది. వేసారి వేదకి కన్నులముందు నిల్చుకొన్న నిత్య సైరంద్రీ వలపు లందిస్తూ వచ్చినట్లుగా వచ్చి మరలింది. తొంగిచూచివెల్లిన జీవితం చిగురువేయ లేని కొమ్మగా తయారై ననలేని పేదబ్రతుకుగా మారింది. భాగ్యం చేయి జారిపోయింది. తీయని తలపులు నిండకమునుపు, తేనెలసోనలు తీరకముందు ఈ జగత్తును వీడిపోవాలని కలిగి ఆ మూర్తిలో లీనమౌదామన్న కోరిక పుట్టింది. అట్టి జీవితం త్యాగమయం మాత్రమేగాక వేదవాధిరితమైన పేద బ్రతుకుకు పువ్వుమి కలిగి పూల తరంగాలలో పొంగి పోవు సొలపు, గాలి యూర్పుల చిరుతరంగాల వలపు, చివురు జొంపాల వెచ్చని కౌగిలింత హృద యాన్ని నింపుతాము. అప్పుడే జీవియొక్క కోరిక తీరి మహదానందం పొందుతుంది.

‘దీపావళి’లో వెల్లడయిన భావాలు రంగారు పొంగారు రసతరంగాలు. అవి ఉత్సాహాన్ని ఆవేశాన్ని అందింపక పరమార్థ ప్రాప్తికై జీవి తపించే తపస్సు, ఆ తపస్సులో సతమతమయ్యే జీవుని ఆవేదన, ఈ జడశరీరాన్ని ఆత్మకమించి అమరత్వం అనుభ వించే దివ్యత్వం, పాడుకోరికలకు పుట్టిల్లగామన్న ఈ లోకాన్ని వదలి అనంతమైన సౌభాగ్యాన్ని ప్రసాదించే అమరలోక ప్రాప్తికొరకు ఆరాటం మొద లైనవి ప్రధానంగా గోచరిస్తాయి. భావకవితా రచనలో ‘దీపావళి’ రసవత్కావ్యంగా ప్రసిద్ధి పొందింది.

కవి పొందిన వేదనలో ప్రణయ పరిష్కం గం
కొరకు తపించి ఆనంద తన్మయావస్థలో
ప్రతివస్తువును తనచూపుతో పులకరింపజేసి, తన
మాటలో బాధాకర జీవితాన్ని ప్రతిబింబింప జేశారు.
క్షణికమైన ఆనందంతో తృప్తిచెందటం భావ్యం
గాదని తలంచి అలౌకికమూర్తిని అపవిత్రం చేయక
శాశ్వతమైన ఆనందం కొరకు పాదాలచేత ప్రణ
మిల్లారు. వేదుల వేదన నిర్వచింపలేని స్థితిని
దాటించి. తన పాదాలన్నీ విమల గౌతమీనవంతి
వివిక్త పులినాలకు చెప్పుకొని ఊరటచెంది, భగ్గునీణ
చేతబుచ్చుకొని మౌనప్రేమబాష్పగీతాలుపాడి నదీ తరం
గాలను జోకొట్టారు. ముద్దుల మురళి

విడువకుండా గానంచేసి మధుమాసశోభలో గత
జీవిత స్మృతులు పూలతోటలో కోమల కుసుమ
మాలగా రాలిపోయి ప్రేమదాహాన్ని తీర్చుకొన్నాయి.

కృష్ణశాస్త్రి కవితకంటే వేదులకవిత వేదనా
భూయిష్టం. సదాలు ప్రణయంతో కలసి పర
మార్థంలో రూపు దిద్దుకొంటాయి. భావం,
భాష ఏకకృతిలో కలసిమెలసి నీమల విందు
చేస్తాయి. క్రుంగి కృశించిపోతున్నవేదన కంట
తడిపెట్టిస్తుంది. పద్యాలలో ఊగుతూగు జగిలిగువులు
సమాసంగా వట్టి సాగించి వ్యక్తమైన ప్రతిపదాన్ని
ఆవేదనలో అర్థంచేసి నిజమైన వేదనను అందిం
చిన వేదుల వేదన మరపురానిది.

కాలం పిరికిది

శ్రీ దాస

చీకటి రాత్రిని మింగిన రోజు
రాత్రి ధాత్రిని నిండిన రోజు
నక్షత్రాలు వత్తులు పెంచుకుంటో
భగ్గున మండుతున్న రోజు—
రోడ్లనిండా జనం
జనం వెంబడి జనం
పరుగు తీస్తున్నారు రోజుకుంటో
కాళ్ళు కదలక పోయినా
కాళ్ళిడ్చుకుంటో
కదలిపోతున్నారు రోప్పుకుంటూ.

తుఫానులా గాలి వీస్తోంది
తుపాకిలా ధ్వనులు చేస్తోంది
చూశాను వెనుదిరిగి
చూపునంతా నిలిపి—
ప్రధానవీధి పట్టకుండా
పుండ్లు పడుతున్నా ఆగకుండా
వగర్చుకుంటో—
పరుగెత్తుతోంది కాలం.

మనిషిని కాలం తరుముతోందా ?
మనిషిని కాలం మసి చేస్తూందా !
మనసు 'నిలిపితే' జనం
'వెనుదిరిగితే' మనం
నిజం చంద్రుడిలా
నిలబడివుంది ముందు సాక్షిలా.

క్రళ్ళు చూడలేని భయంకరమైన ఒక నీడ!
కారు చీకటిని సైతం గజగజలాడిస్తోంది ఆ నీడ
పడుతోంది 'నిలుపుగా' 'కాలం' కళ్ళవద్దనుండి
కాలంకన్నా ఘోరంగా
డిఃహించలేనంత భయంకరంగా
ఉరుకుతోంది కెరటంలా ఆ నీడ !!

కొలానివి పెద్దకళ్ళు
వాటికి బలమైన సంకెళ్ళు
ప్రతినిత్యం 'ముందు చూపు'
పడుతోంది పెద్దదై నీడ.

అందుకే కాలం పరుగెత్తుతోంది
ఆజిలో శత్రుహాయం పరుగెత్తినట్లు—
ఎంత పరుగెత్తినా ఆ నీడ
ఎదురుగానే వుంటున్నది
అందుకే కాలం
అగకుండా పరుగెత్తుతున్నది.

సమద్రంలా శ్వాస విడుస్తూ
మేఘంలా చెమట కక్కుతూ
పిచ్చెక్కిన ఉరుములా అరుస్తూ
పరుగెత్తుతూంటే మాత్రం కాలేం—
వీళ్ళెందుకు పారిపోతున్నారో
వీళ్ళకేమొచ్చిందో
వీళ్ళదేం పోయిందో
అర్థం కాలేదు నాకు.

ప్రాణమున్న ప్రతివాడికి
ఉన్నాయి రెండు కళ్ళు
జీవమున్న ప్రతివాడికి
వుంటుంది విచక్షణగల మనస్సు
కాలానికంటే.....కళ్ళున్నా

కాలం పీరికిది

‘ఆగి’ ‘వెనుదిరిగే’ గుణం లేదు
మనిషికి అన్నీ పున్నా
అతడెందుకు ‘ఆగడో’?
తన నీడను చూసి కాలం
పీరికిగా పరుగెత్తుతోందని.....
తను ‘నిలబడితే’
తననేం చేయలేదని
ఎందుకు గమనించడో? !
ఎందుకు ‘వెనుదిరుగడో’? !

‘వెనుదిరుగని మనిషికి’ కాలం
‘ప్రవాహం’గా మారింది
పీరికివాడైన మనిషిని కాలం
‘సర్పం’లా తరుముతోంది
అటే పరుగెత్తుతున్న వ్యక్తికి
అదే ‘వాహిని’లా తోచింది
ఠొప్పుతూన్న మనిషికి ‘కళ్ళు తిరిగి’
ఇదొక ‘చక్రమని’ భ్రమ కలిగింది
అందుకే—
తిరిగిన వీధి తిరుగుతూ
పరుగులెత్తటం తప్పడం లేదు మనిషికి.

కాలాన్ని చూసి ‘మనిషి’
తన నీడను చూసి ‘కాలం’
పరుగెత్తుతూనే పున్నారూ యింకా
దాని కంతం వుండేట్టు లేదెంకా.

“ధృతి వీధుల నందుల్లో” పరుగెత్తే మిగిలిన
ఆగి ఒకసారి వెనుదిరిగితే
ఆ ‘జనాన్ని’ ‘వదిలి’ ‘వెనుదిరిగితే’
నిజం మీకే తెలుస్తుంది
‘మాకు శత్రువుల్లేరని’ అనిపిస్తుంది.

19 శతాబ్దం రెండో భాగంలో ఆధునిక భాషాశాస్త్రం

డా. పి. ఎన్. సుబ్రహ్మణ్యం

పంకామ్మిద్ శతాబ్దంలో మొదటిభాగంలో పండితులకి ధ్వనిసూత్రాల్లో నియమం ఉంటుందనే విషయం క్రమక్రమంగా ఎల్లా తెలిసివచ్చిందో క్రిందటి వ్యాసంలో చూశాం. ఆ తరువాత క్యూర్టియస్ (Curtius), స్లేషర్ (Schleicher), పిక్ (Pick) మొదలైన పండితులు కూడా యీ విషయాన్ని ఇంకా వృష్టంగా గ్రహించారు. అయినా వీరు ముగ్గురూ కొన్ని ధ్వనిపరిణామాలు నియమబద్ధంగా ఉంటే మరికొన్ని ధ్వనిపరిణామాలు నియమరహితంగా ఉంటాయని నమ్మారు. కాని 1870 ప్రాంతంలో కొందరు పండితులు తమ పరిశోధనలవల్ల అన్ని ధ్వని పరిణామాలూ నియమబద్ధంగానే ఉంటాయని, నియమంలేని ధ్వనిపరిణామాలు ఉండవని గ్రహించి యీ విషయాన్ని చాటి చెప్పారు. ఈ విషయం చర్చించేముందు పై ముగ్గురు పండితులూ చేసిన కృషిని గురించి సంగ్రహంగా పరిశీలించాలి.

క్యూర్టియస్ (1820-85) జర్మనీ దేశ ముడు. ఈయన ఉపాధ్యాయుడు అవడంవల్ల తన బోధనలద్వారా తులనాత్మకభాషాశాస్త్రాన్ని చాల మందికి తెలియచేశారు. అంతేకాకుండా ఈయన 1864 లో జర్మానిక్ భాషలలో మొదటిసారిగా కూడా ఆ, ఇ, ఉ అనే మూడు అచ్చులే ఉండేవి అనే గ్రీమ్ సిద్ధాంతాన్ని సోపాంతికంగా ఖండించారు. లాటిన్ గ్రీకు భాషలలోకి మళ్లీ జర్మానిక్ భాషా కుటుంబంలో కూడా ఏ అనే అచ్చుకూడా ఉందని యీయన విరూపించారు. గాథీక్ భాషలో ఏ ఇ గా మారుతుంది. గాథీక్ లో ఏ లేకపోవడంవల్ల జర్మానిక్ భాష లన్నింటిలోనూ ఏ లేదని గ్రీమ్ అపోహపడ్డారు. క్యూర్టియస్ కి

ముందు డెన్మార్క్ లో ఇ. జెస్సెన్ అనే ఆయన 1860 లోనే యీ విషయాన్ని కమగొన్నారు. ఇంతతో సంస్కృతంలోనూ ఇరానియన్ లోనూ ఏ లేకపోయినా, అది మిగిలిన అన్ని భాషల్లోనూ ఉందని తేలిపోయింది. కాని సంస్కృతభాష మిగిలిన అన్ని భాషల కన్నా ప్రాచీనమైనదనే అపోహ పండితుల్లో ఉండడంవల్ల లాటిన్ ఎడ్—, సంస్కృతం అడ్— ‘లిను’ మొదలైన పదాల్లో అచారమే ప్రాచీనమైనదనీ, అది సంస్కృతంలోనూ, ఇరానియన్ లోనూ మార్పు పొందకుండా ఉంటే, మిగిలిన అన్ని ఇండో-యూరపియన్ భాషల్లోనూ ఏ గా మారిపోయిందనీ వారు అభిప్రాయపడేవారు. ఈ విషయం ఆధారంగా చేసుకొని వారు మూల ఇండో-యూరపియన్ భాష మొట్టమొదట ఇండో-ఇరానియన్, యూరపియన్—అనే రెండు శాఖలుగా విడివడిందని ప్రతిపాదించారు.

ఈ కాలంలో అందరి పండితులకన్నా ఇండో-యూరపియన్ భాషలలో ఎక్కువ కృషి చేసినవారు ఆగెస్ట్ స్లేషర్ (1821-68). ఈయన 1. భాషల పరస్పర సంబంధం; 2. మూలభాషని పునర్నిర్మించే తులనాత్మక వృత్తి; 3. భాషల నిర్మాణాన్నిబట్టి విభజన—అనే మూడింటిలోనూ చాలా కృషి చేశారు. ఈయన భాషల జన్మ, పరిణామం, వివాశం అనేవి ప్రాచీన జన్మ పరిణామం, వివాశం వలెనే ఉంటాయని నమ్మారు. కాబట్టి సన్నిహితత్వం గల రెండు లేక అంతకన్న ఎక్కువ భాషల సోదరుల పంటివి కాబట్టి వాటికి సోదరభాషలనీ (Sister Languages), అట్టివాటికి మూలమైన భాషకి పితృభాష (Parent Language) లేక మూలభాష అనీ యీయన పేర్లు పెట్టారు. భాషల యొక్క

19 శతాబ్దం రెండోభాగంలో ఆధునిక భాషాశాస్త్రం

జన్మ, పరిణామ వికాసాలు ప్రాణుల జన్మ, పరిణామ, వికాసాల్ని పోలిఉంటాయని యీవాదు వివరణ నమ్మకపోయినా, యిట్టి పదాల్ని మాత్రం అటు పంటి అర్రంలో కాకుండా పాంకేతికంగా యీ నాటికీ భాషాశాస్త్రజ్ఞులు వాడుతున్నారు. ఈయన తన 'ఇండో - యూరసియన్ భాషల తులనాత్మక వ్యాకరణం' అనే గ్రంథంలో (1861 - 62) మూలభాషనించి ఇండో - యూరసియన్ భాషలన్నీ ఎలా పరిణామం చెందాయో సూచించడానికి ఒక పటం గీశారు. ఈ పటంలో మూలభాష అనే వృక్షం ఇండో - యూరసియన్ భాషలు అనే శాఖలుగా ఎలా విస్తరిల్లిందో నిరూపించారు. ఇటువంటి పటాన్ని 'భాష కుటుంబ వృక్షపటం' (Family Tree Diagram) అంటారు. ఇటువంటి పటం మూలంగా సోదరభాషల పరిణామక్రమాన్ని సూచించడంలో యీయనే ప్రథముడు. ఇటువంటి పటం సోదరభాషల పరిణామక్రమాన్ని పూర్తిగా సూచించదు. ఉదాహరణకి - ఇటువంటి పటంలో రెండు సోదరభాషలు రెండుశాఖలుగా సూచించబడతాయి. ఆ రెండు సోదరభాషలూ ఒకనాడు హతాత్తుగా విడిపోయి, ఆ తర్వాత వాటిమధ్యసంపర్కమే లేనట్లుగా యిటువంటి పటం సూచిస్తుంది. కాని ఒక భాష మొదట మాండలికాలుగా ఏర్పడి తరువాత కాలక్రమంగా ఆ మాండలికాలమధ్య భేదాలు వృద్ధి చెంది అవి రెండుభాషలుగా మారిపోతాయని మనకు తెలుసు. మాండలికాలు ఫలానా రోజు లేక నెల లేక సంవత్సరం భాషలుగా మారాయని ఎవ్వరూ చెప్పలేరు. ఇటువంటి మార్పు ఎవరికీ గోచరించకుండా చాలానెమ్మదిగా జరుగుతుంది. అలాగే ఒకే ప్రాంతంలో మాట్లాడే రెండుకాని అంతకన్న ఎక్కువకాని భాషలు పరస్పర ప్రభావానికి లోనౌతూ ఉంటాయనేదికూడా సత్యమే. ఈ విషయాల్ని భాషా కుటుంబ వృక్షపటం సూచించలేదు. అయినా సోదర భాషల పరస్పర సంబంధాన్ని, పరిణామాన్ని ఇది స్పష్టంగా సూచించడానికి ఉపయోగించడంవల్ల ఇటువంటి పటాల్ని భాషాశాస్త్రజ్ఞులు నేటికీ ఉపయోగిస్తున్నారు.

తులనాత్మక పద్ధతిలో మూలభాషలోని

పదాల్ని పునర్నిర్మించడం (Reconstruction) అనే విధానాన్ని మొదట ప్రవేశపెట్టినదికూడా యీయనే. మూలభాషలో పదాల్ని పునర్నిర్మించడంలో చాలా ప్రయోజనాలు ఉన్నాయని యీయన చెప్పారు. వానిలో కొన్ని - ఒక మూలభాష పదాన్ని చూపిన వెంటనే దానిలో వర్ణాలు సోదరభాషల్లో ఎటువంటి మార్పులు పొందాయో వెంటనే తెలుసుకోవచ్చు. ఈ మూలభాషపదం అన్ని సోదరభాషలలో పదాలకంటే భిన్నంగా ఉంటుంది కాబట్టి ఏ సోదరభాషకూడా మిగిలినవాటికి మూల భాష కాదని తెలుస్తుంది. ఆ కాలంలో అన్ని ఇండో - యూరసియన్ భాషలకీ సంస్కృతం మూలభాష అనే అపోహ చండితుల్లో ఉండడంవల్ల అది తొలగించడానికి యీ పునర్నిర్మాణం ఉపయోగిస్తుందని 'షేషర్' చెప్పారు. ఇంతేకాకుండా సోదరభాషలలో అర్థవర్ణసామ్యంగలపదాల్ని పోల్చి మూలభాషలోని వాటి పూర్వరూపాన్ని పునర్నిర్మించడానికి ప్రయత్నించడంవల్ల పరిశోధకుడు అట్టి పదాల్లోని ప్రతి వర్ణం చెందినమార్పుల్ని అతిశ్రద్ధతో పరిశీలించవలసి ఉంటుంది. పునర్నిర్మించబడిన మూలభాష పదాలకి ముందు ఒక్కనక్షత్రం ఉంచే విధానంకూడా 'షేషర్' ఏర్పరిచిందే. ఈ నక్షత్రం గుర్తు ఇటు పంటి పదం తులనాత్మక పద్ధతిమూలంగా పునర్నిర్మింపబడిందేకాని దాని కేవల చారిత్రకాధారం లేదని తెలియచెయ్యడానికి ఉపయోగిస్తుంది. ఉదాహరణకి: లాటిన్ Equus, గ్రీక్ Hippo-s, సంస్కృతం అశ్వ-స్, అవెస్టా అస్ప, ప్రాచీన ఆంగ్లం Eoh, పశ్చిమ తొఖేరియన్ యక్వె - వీటి అన్నింటికీ మూలరూపం * Ekwo-s.

కాని 'షేషర్' ఈ పునర్నిర్మాణ పద్ధతిని చాలా ఎక్కువగా వహ్యూరిని చెప్పిరి. ఎందువల్లనంటే యీయన యీ పద్ధతిని అనుసరించి మూలభాషలో వాక్యాలూ, కథలూ కూడా వ్రాయడం సాధ్యమవుతుందని అనుకున్నారు. ఇది ఎప్పటికీ సాధ్యంకాని పని. ఎందువల్లనంటే సోదరభాషలు వేరువేరుగా విడిపోయినతర్వాత వాటిలో పదాలు ఒకే విధంగా

ఉండవు. కొన్నిభాషల్లో ఒక అర్థాన్ని సూచించే పదం పాతపడిపోయి, దానిస్థానే వేరొక పదం సృష్టించబడటమో లేక వేరొకభాషనించి ఎరువు తెచ్చుకోవడమో జరుగుతూ ఉంటుంది. ఇటువంటి మార్పుల్లో సోదరభాషలు వేటికని వేరువేరు మార్గాలలో పోతూఉంటాయి. కాబట్టి మూల భాషలో అన్నివదాలూ, ప్రత్యయాలూ, ఉపపదాలూ అన్నిసోదరభాషలలోనూ నిలిచిఉండవు. కాబట్టి వాక్య నిర్మాణానికి అవసరమయ్యే పదజాలం, ప్రత్యయాలూ అన్నీ పునర్నిర్మించడం సాధ్యంకాదు. కాబట్టి అర్థవర్ణ సామ్యంగల సోదరభాషలవదాల్ని వీలైనంతవరకూ పునర్నిర్మించి యీ పునర్నిర్మితరూపాల్ని సోదర భాషల్లోని సమానపదాల్లో కలిగిన మార్పుల్ని సూచించే సూత్రాలుగా పరిగణించడమే మనం చెయ్యగలిగిన పని. మనంపునర్నిర్మించినపదమే మూలభాషని మాట్లాడినవారువ్యవహరించినపదమూ అంటే దీనిని నిర్ణయించడం ఆ మూల భాషలో వ్రాసిన గ్రంథాలు దొరికితేగాని సాధ్యపడదు. అయినా మూల భాషలో గ్రంథాలు లభ్యమయ్యే రోమాన్స్ భాష కుటుంబంలోని భాషలలో సమానపదాలని ఆధారంగా చేసుకొని తులనాత్మకపద్ధతిద్వారా పునర్నిర్మించిన రూపాలు వాటి మూలభాష అయిన లాటిన్ భాషలో పదాలతో చాలావరకు సమానంగా ఉండడం వల్ల యీ పునర్నిర్మాణపద్ధతులు శాస్త్రీయమైనవి, విశ్వసనీయమైనవి అని తేలింది.

షేషర్ ఇన్ని విధాలుగా భాషాస్రాభివృద్ధికి తోడ్పడిన యీయన కృషిలో కొన్ని లోపాలుకూడా లేకపోలేదు. ఈయన అనంతంలో మిగిలిన వారికి మల్లే కొన్ని ధ్వని సూత్రాలకి అవసరాలుండవచ్చునని అనుకొన్నారు. ఉదాహరణకి : గాథీక్లోనూ లిథువేనియన్ లోనూ, 'పదకొండు, పన్నిండు'— ఈ సంఖ్యల రూపాలు ఇలా ఉంటాయి.

11

12

గాథీక్

ain-lif

twa-lif

లిథువేనియన్ vienuo-lika

dvy-lika

ఈ మాటల్లో మొదటి భాగం 'ఒకటి,

'రెండు'—అనే వాటికి సంబంధించినదనేది స్పష్టం' (సంస్కృతం—ఏక, ద్వి) ఇక మిగిలిన రెండో భాగం దేనికి సంబంధించినదనేది వివాదాస్పదం. ఇది గ్రీక్ deka, లాటిన్ decem, గాథీక్ taihun, లిథు వేనియన్ desim-t, సంస్కృతం దశ—'పది'—వీటికి సంబంధించినదేనని ఒవ్ చెప్పారు. పదిని సూచించే యీ పదాలకి పై మాటల్లో రెండో భాగానికి వర్ణాల్లో ఏ మాత్రం సంబంధం లేదు. అయినా యీ ఒవ్ సిద్ధాంతాన్ని షేషర్ అంగీకరించడమే కాకుండా, కొన్ని ఇతరభాషలలో దశాకరం లకారంగా మారుతుంది కాబట్టి ఇది సరియైనదే అనికూడా సమర్థించారు. కాని ఒకవర్ణం పరిణామం భిన్నభాషల్లో భిన్నవిధాలుగా ఉంటుంది. కాబట్టి అదే భాషలో ఆరకమైనమార్పు ఉందని చూపాలి గాని వేరొక భాషలో అటువంటి మార్పు ఉండడం వల్ల యీ భాషలో కూడా ఒకేఒక్క పదంలో అటు వంటి మార్పు ఉండవచ్చు అనకూడదు. రాన్స్కి కూడా ధ్వనిసూత్రాలు నియతంగా ఉంటాయని తెలియకపోయినా ఆయన యీ పదాల్లో రెండోభాగం ప్రాచీన లెఫ్ Leif 'ఏడు', లిథువేనియన్ Lik ti 'ఏడు' అనేక్రియకీ చెందినవని చెప్పారు. ఇదే దీనికి సరియైన చారిత్రక వివరణ. అంటే పై మాటల మొదటి అర్థం '(పదిని) విడిచిన ఒకటి (పదకొండు)', '(పదిని) విడిచిన రెండు (పన్నిండు)'—అని. ఈయన గ్రంథంలో స్వయంగా కనిపెట్టిన కొత్త విషయమేమీ లేనప్పటికీ, అప్పటి వరకూ ఇతరులు కనుగొన్న ధ్వనిసూత్రాల్ని స్పష్టంగా సోదాహరణంగా వివరించడంవల్ల ఆది చాలా వ్యాప్తి లోకి వచ్చింది. ఈయన కొన్ని సహేతుకంగాని సిద్ధాంతాల్ని కూడా అనుసరించారు. మూలభాష అనేది నిర్మాణంలో కూడా చాలా ప్రాచీనమైనదిగానూ, అంతకుముందు ఏమీ మార్పులు పొందనిదిగానూ పదనిర్మాణంలో భేదాలు లేనిదిగానూ అవసాదరహితం గానూ ఉంటుందని యీయన నిశ్చాసం. ఈ నిశ్చాసం వల్ల యీయన పునర్నిర్మించిన రూపాల్లో కొన్ని సహేతువాదానికి నిలవలేనివి అయ్యాయి. మూలభాష కూడా నిర్మాణంలో ఒక జీవద్భాషవంటిదే అని

అందులో కూడా మాండలికాలూ, అవవాద రూపాలూ ఉండడం సహజమే అని యీనాటి భాషాశాస్త్రవేత్తలు నమ్ముతారు. ఈయన తన పరిశోధనలో సంస్కృత భాషకి అధికప్రాధాన్యం ఇవ్వకుండా హేతువాదాన్ని అనుసరించి పరిశోధన సాగించినా కొన్నివిషయాలలో హేతువాదం విడిచిపెట్టి సంస్కృతభాషకే ప్రాధాన్యం ఇచ్చారు. ఈయన సంస్కృతంలో ఎ, ఒ అనే ప్రాస్యాచ్ఛులు లేకపోవడంవల్ల మూలభాషలో కూడా అవి లేవని చెప్పడం దీని కొక మంచి ఉదాహరణ. సంస్కృతం, ఇరానియన్లు తప్ప మిగిలిన అన్ని ఇండో యూరోపియన్ భాషల్లోనూ ఎ, ఒ లు ఉన్నాయి. అవి సంస్కృతంలో అకారంతో కనిపిస్తాయని యీ భాషల్ని తరవాతవండితులు సూక్ష్మదృష్టితో పరిశీలించి నివరించారు. అలాగే సంస్కృతంలోనూ ఇరానియన్లోనూ ర కార ల కారాలకి భేదంలేకపోవడం వల్ల మూలభాషలోకూడా వీటికి భేదంలేదని యీయన నమ్మారు. కానీ తరవాత వారు మూలభాషలో రకార లకారాలు భిన్నస్థానాలపై సహేతుకంగా నిరూపించారు.

ఈకాలంలోనే అగ్నెస్టిక్ (1833-1916) మూలభాషలో పదాల్ని పునర్నిర్మించడానికి ప్రయత్నించారు. ఈయన ప్రాసిన ఇండో-యూరోపియన్ భాషల తులనాత్మక నిఘంటువు మొదట 1868 లో ముద్రించబడింది. ఇది రెండోసారి 1870-71 లోనూ, మూడోసారి 1874-76 లోనూ, నాలుగోసారి 1890 లోనూ ముద్రించబడింది. ఈయనకాలంనాటి వరకూ పండితులు మూలఇండో - యూరోపియన్ భాష మొట్ట మొదట ఇండో-ఇరానియన్, యూరోపియన్ అనే రెండు భాగాలుగా విడిపోయిందని నమ్మే వారు. ఈ అపోహ ననుసరించి ఫిక్ తన నిఘంటువులో ఈ రెండు ప్రధాన భాగాల్లోనూ సమంగా ఉన్న పదాలనే మూల ఇండో-యూరోపియన్ భాషకు చెందినవిగా సూచించారు ఒక పదం యూరోపియన్ భాషలన్నింటిలోనూ ఉన్నా, అది ఇండో-ఇరానియన్ భాషల్లో లేకపోతే దానిని మూలభాషకి చెందినవిగా యీయన పరిగణించలేదు. కానీ మూల ఇండో-యూరోపియన్ భాష మొదట ఇండో-ఇరానియన్, యూరోపియన్ అనే భాగాలు విడిచినదం సత్యదూర

మని తరవాత తెలియడంవల్ల ఫిక్ అనుసరించిన యీ పద్ధతి నిర్దుష్టమైనది కాదు. ఫిక్ నిఘంటువుకున్న ఉత్తమమైన నిఘంటువుని అల్వాన్ వల్డే (Alois Walde), జూలియన్ పొకొర్నీ (Julius Pokorny) 1927 నించి 1932 వరకూ ప్రచురించారు. దీనిలో తరవాత జరిగిన పరిశోధనా ఫలితాల్ని ఆధారంగా చేసుకొని మార్పులు కూర్పులుచేసి జూలియన్ పొకొర్నీ మళ్ళీ 1947 నించి 1960 వరకూ ప్రచురించారు.

1870 నించి తులనాత్మక భాషా శాస్త్రంలో నవీన యుగం ప్రారంభమైందని చెప్పవచ్చు. అంత వరకు నియమం లేకుండా ఉన్నట్టు కనపడే ధ్వని పరిణామాల్లో అంతర్లీనమైయున్న నియమాల్ని యీ కాలంలో పండితులు క్రమక్రమంగా కనిపెట్టుటం ప్రారంభించారు. అంతేకాకుండా అంతవరకూ తెలిసిన ధ్వనిసూత్రాలకి అవవాదాలుగా కనపడే పదాల్లో మరొక ధ్వనిసూత్రం అంతర్లీనమై ఉన్నట్టుగాకూడా వారు కనిపెట్టారు. వీరిలో ఇటలీదేశస్థుడు అస్కోలి (Ascoli), డెన్మార్క్ దేశస్థులు విల్ హెల్మ్ థామ్సన్ (Vilhelm Thomsen), కారల్ వెర్నర్ (Karl Verner), ఫ్రాన్సు దేశస్థుడు ఫెర్డినాండ్ డె సస్యూర్ (Ferdinand de Saussure), జర్మనీ దేశస్థుడు కారల్ బ్రూగ్ మన్ (Karl Brugmann) ముఖ్యులు. ఆశ్చర్యకరమైన వీరి పరిశోధనలవల్ల ధ్వనిసూత్రాలకి నిజమైన అవవాదా లుండవని తేలింది. అందువల్ల వీరిలో ఒకరైన ఆగస్ట్ కెస్కియన్ (August Keskien) 1876 లో 'ధ్వనిసూత్రాలకి అవవాదాలు ఉండవు' అనే నినాదం స్పష్టించారు. కానీ వీరి యీ అభిప్రాయాన్ని కూర్చియన్ మొదలైన వృద్ధపండితులు తీవ్రంగా వ్యతిరేకించారు. లీప్ జీగ్ విశ్వవిద్యాలయంలో కూర్చియన్ కి వ్యతిరేకులైన యీ యువపండితుల్ని హేళనగా 'యువ వ్యాకర్తలు' (ఇంగ్లీషులో Neo-grammarians, జర్మన్ లో Junggrammatiker) అని పిలిచేవారు. కానీ బ్రూగ్ మన్ ఈ పదమే తమ అందరికీ గౌరవ దాయకమని అనుకొని దీనినే నాడడం మొదలు పెట్టారు. దానితో 'ధ్వనిసూత్రాలకి అవవాదాలు

ఉండవు' అని నమ్మేవారివందరినీ ఈ పదంతో పిలవరిపాటి అయినోయింది. ఆ కాలంలో కొందరు వృద్ధపండితులు ఈ సిద్ధాంతాన్ని వ్యతిరేకించినా ఇది భాషాపరిణామం నియమరహితమైనదిగాక కొన్నిసూత్రాలకి కట్టుబడిఉంటుందని చెప్పడం వల్ల దీనిని అనుసరించి సాగిన పరిశోధనలు శాస్త్రీయమూ, ఫలవంతమూ అయ్యాయి. ఈ సిద్ధాంతాన్ని అధారంగా చేసుకోవడంవల్లనే భాషాశాస్త్రజ్ఞులు ఒకభృగనిసూత్రానికి తోబడని పదాలలో వేరొకభృగనిసూత్రం ప్రవర్తిస్తూ ఉందనో, లేక అవి వేరొక భాషనించి ఎరువు తెచ్చుకున్నవనో లేక మరొక కారణమో కనిపెట్టగలుగుతున్నారు. కాబట్టి యీ సిద్ధాంతం శాస్త్రీయమైన భాషాపరిశోధనకి ప్రాతిపదిక అని చెప్పవచ్చు. ఈ సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించి ఉండకపోతే భాషాశాస్త్రజ్ఞులకి భాషల నిర్మాణంలోనూ పరిణామంలోనూగల నియమి, క్రమబద్ధత తెలియకపోయేది. వారి పరిశోధన శాస్త్రీయంకాక యధేచ్ఛగా సాగిఉండేది. ఇంక పైన పేర్కొన్న శాస్త్రజ్ఞుల పరిశోధనలు యీ సూత్రాన్ని కనుగొనడానికి ఎలా హేతుభూతా లయ్యాయో దిశాత్రింగా మూద్దాము.

1870 లో ఆస్కారి సంస్కృతంలో 'క' కార 'శ'కారాలు, మూలభాషలో వేరువేరు వర్ణాలనించి పుట్టినవని కనుగొన్నారు. అంతవరకూ పండితులు మూలభాషలో 'క' వర్ణమే సంస్కృతంలో 'క' కార 'శ'కారాలుగా మారిందని అనుకొనేవారు. కాని ఆస్కారి సంస్కృతంలో 'క' కారం మూలభాషలో 'క,' 'క్వ' అనే రెండు వర్ణాలనించి పుట్టినదనీ, సంస్కృతంలో 'శ'కారం మూలభాషలో 'క్' (K)

(తాలవ్యీకృత 'క'కారం) కారంనించి పుట్టినదనీ నిరూపించారు. ఈ పరిణామాలకి ఉదాహరణలు :

(1) సంస్కృతం క్రవిన్ (పచ్చిమాంసం): లిఖువేనియన్ Kraujas; ప్రా...స్లావిక్ Kruvi 'రక్తం'

(2) సంస్కృతం—కిం; లాటిన్ - quis;

(3) సంస్కృతం—కన్= 'కుక్క'; అవెస్టా-న్సన్; లాటిన్ - canis.

(4) సంస్కృతం—శతం; అవెస్టా-సతం; లాటిన్ -centum.

దీనితోబాటు ఈయన సంస్కృతంలో 'చ'కారంకూడా మూలభాషలో మరొక ధ్వనినుంచి పుట్టినదని అనుకొన్నారు. కాని ఊహ తప్పనీ, సంస్కృత 'చ'కారం ప్రాకృత సంస్కృతంలో (అంటే సంస్కృత భాష మనకి జన్మించే కాలానికి ముందున్న భాషాస్థితి) 'క' కారం ఏ, ఏ (ఇవి సంస్కృతంలో ఆ, అలుగా మారిపోయాయి) ఇ, ఈ, య—అనే వర్ణాలముందు 'చ'గా మారడంవల్ల ఏర్పడిందనీ 1878 లో మొదట విలియం థామసన్, తరువాత వెర్నర్, తెగ్నర్, సమ్మార్, కాలిట్జ్, జోహాన్స్ స్మిత్ ఎవరికీ వారు ప్రత్యేకంగా కనుగొన్నారు. దీనికి ఉదాహరణలు,

(1) సంస్కృతం—చ; గ్రీక్—తె; లాటిన్—que.

(2) సంస్కృతం—చత్వర; లిఖువేనియన్—Keturi; లాటిన్—quattuor;

(3) సంస్కృతం — పంచ; లిఖువేనియన్—penki; గ్రీక్—పెంతె, లాటిన్—quinque.

అంతవరకూ సంస్కృతంలో మూలభాషలో వర్ణాలు యథాతథంగానే ఉన్నాయి కాని మార్పు ఏమీచెందలేదని నమ్ముతూ ఉన్న పండితులకి యీ పరిశోధన దిగ్భ్రాంతి కలిగించింది. ఈ పరిశోధనవల్ల సంస్కృత 'చ'కారం మూలభాషలో 'క' 'క్వ'లనించి వచ్చిందని తేలడమేకాక సంస్కృతంలో కొన్ని పదాల్లో ఆ అలు మూలభాషలో ఏ ఏ ల నించి కూడా వచ్చాయని ప్రస్థాపమైంది.

ఈ తాలవ్యీకరణసూత్రాన్ని కనుగొనడానికి ముందు 1875 లో కార్ల్ వెర్నర్ 'మొదటి హాత్ పరిణామానికి ఒక అపవాదం' అనే ప్రసిద్ధమైన న్యాసం ప్రచురించారు. జర్మానిక్ భాషలలో మూల

భాషలో ప, త, కలు, ఫ (f), థ (th), క (x) లుగా మారతాయనే సూత్రం రాస్కె, గ్రీమ్లు కనుగొన్నట్లు ఇంతకుముందే చూశాం (చూడండి: భారతి, డిసెంబరు 1968). కాని వారే ఈ సూత్రానికి ఆ భాషలలో చాలా అవవాదా లున్నట్లు కూడా గుర్తించారు. వారు అవవాదాలుగా పరిగణించిన పదాల్లో ఇవి బ, ద, గ లుగా మారతాయి. ఈ భేదానికి నిజమైన కారణం కనుగొనడానికి వారిద్దరికీ కూడా సాధ్యపడలేదు. కాని పైన చెప్పిన వ్యాసంలో వెర్నర్ మూలభాషలో ఈ ధ్వనుల పక్కనున్న అచ్చులో ఉదాత్తానుదాత్త భేదమే ఈ భిన్నపరిణామాలకి కారణం అని సోదాహరణంగా నిరూపించారు. రాస్కె గ్రీమ్ల కాలానికి సంస్కృతభాషలో ఉదాత్తానుదాత్త భేదాన్ని గురించి పండితులకి అంతగా తెలియదు. కాని వెర్నర్ జర్మానిక్ భాషలలో మాటల్ని సంస్కృత పదాలతో పోల్చి చూడడంవల్ల మూలభాషలో ధాతువులో అచ్చు ఉదాత్తమైతే దానిముందుగాని తరువాతగాని ఉన్న ప, త, కలు, బ, ద, గలు గానూ, ఆ అచ్చు అనుదాత్తమైతే అవి ఫ (f), థ (th), క (x) లుగానూ జర్మానిక్ భాషలలో మారతాయని కనిపెట్టుకొన్నారు.

ఉదాహరణ :

సంస్కృతం - బ్రాతా	—	పితా
లాటిన్ - frater	—	pater
గాథిక్ - brodar	—	fadar
ప్రాచీన జర్మన్ - brouder	—	fater

ఇండోయూరపీయన్ భాషలలో ఉదాత్తానుదాత్త భేదం సంస్కృతంలోనూ, గ్రీక్ లోనే మిగిలింది. మిగిలిన భాష లన్నింటిలోనూ ఈ భేదం నశించింది. కాని యీ భేదమే జర్మానిక్ భాషలలో స్పృహల భిన్న పరిణామాలకి కారణం అవడంవల్ల ఇది మూలజర్మానిక్ భాషాకాలం వరకూ ఉండేదని ఆ తరువాత నశించిందని ఊహించడం యుక్తి యుక్తం.

ఈ వెర్నర్ పరిశోధనవల్ల రాస్కె గ్రీమ్లు అవవాదాలని భ్రమించిన పదాలు నిజంగా అవవాదాలు

కావనీ, వాటిలో మరొక ధ్వని సూత్రం ప్రవర్తిస్తూ ఉందనీ పండితులకి తెలిసిపోయింది. దీనితో ధ్వని పరిణామం అనేది నియమరహితంగా యధేచ్ఛంగా పోగే మార్పు కాదనీ అది సూత్రబద్ధంగా ఉంటుందనీ, ధ్వనిసూత్రాలకి నిజమైన అవవాదా లుండవనీ స్పష్టమైంది. దీనివల్ల ఒక ధ్వనిసూత్రానికి అవవాదాలుగా కనపడే పదాల్లో మరొక కారణం ఏదో ఉంటుందని రూఢి అయింది. ఆ కారణం అన్వేషించే బాధ్యత కూడా పండితులపై పడి వారి పరిశోధనలకి శాస్త్రీయత, సమగ్రత సిద్ధించాయి.

ఆ తరువాత సంవత్సరం (1876) కార్ల్ బ్రూగ్ మన్ తమ వ్యాసంలో మూల ఇండో - యూరపీయన్ భాషలో ప, మ, ర, ల - అనే ధ్వనులు అచ్చులుగా కూడా ఉండేవని ప్రతిపాదించారు. ర (బు), ల (ల) లు అచ్చులుగా సంస్కృతం లోనూ కొన్ని స్లావిక్ భాషలలోనూ ఉండటం ప్రసిద్ధమే. తులనాత్మక పరిశీలన ద్వారా వీటికి తోడు ప, మ లను కూడా అచ్చులుగా పరిగణించాలని బ్రూగ్ మన్ చేసిన సిద్ధాంతం పండితుల మున్ననల్ని అందుకుంది. సంస్కృతంలో ఋ, ౠ లు గుణరూపంలో అర్, అల్ లుగా ఉండటం అందరికీ తెలిసిందే. ఇటువంటి మార్పు మిగిలిన ఇండో - యూరపీయన్ భాషల్లో కూడా ఉంది. కాని యీ గుణరూపంలో వీటిముందు ఉండే అచ్చు ఒక్కొక్క భాషలో ఒక్కొక్కవిధంగా ఉండి నియమ రహితంగా ఉన్నట్లు కనిపిస్తుంది. బ్రూగ్ మన్ కి ముందు ఎవ్వరూ ఈ అచ్చులలో వైవిధ్యానికి కారణం చెప్పలేక పోయారు. బ్రూగ్ మన్ సిద్ధాంతం ప్రకారం ఇటువంటి చోట్ల అచ్చులైన ప, మ, ర, ల లే పూర్వ రూపాలు గనక వాటి గుణరూపంలో వాటిముందు ఉండే అచ్చు తరువాత కాలంలో ఒక్కొక్క భాషలో ఒక్కొక్కవిధంగా మారిందని చెప్పవచ్చు. బ్రూగ్ మన్ సిద్ధాంతాన్ని చాలమంది సమకాలికులూ, తరువాత వారూ అమోదించినా, కూర్మియన్ వంటి వ్యర్థ పండితులు సూత్రం తీవ్రంగా వ్యతిరేకించారు. దీనికి కారణం అటువంటివారు 'మూలభాషలో పరిణామమే గాని వినాశం ఉండదు' అని ప్లేషర్ చెప్పిన సిద్ధాంతం

వి. నమ్రదమే వీరికి నమ, ర, అ, ల, బ మూల భాషలోనే కొన్నిసందర్భాలలో అచ్చులుగా మారతాయి అని చెప్పడం 'వివాశం' అని తోచింది. బ్రూగ్మన్ వ్యాసం కూర్మియన్ సంపాదకుడుగ ఉన్న పత్రికలో తొమ్మిదో సంపుటిలో అచ్చయింది. ఈ తొమ్మిదో సంపుటికి బ్రూగ్మన్ కూడా సంపాదకుడు అయ్యారు. కాని ఇది అచ్చు అయ్యేటప్పుడు కూర్మియన్ ఐకొక బేళంతో ఉండడంవల్ల అయర బ్రూగ్మన్ వ్యాసం చూడలేదు కాని అచ్చు అయిన తరువాత దాన్ని చూసి ఆ సంపుటి ప్రచురణ అయిన తాను బ్రూగ్మన్ వ్యాసం అచ్చు అయ్యేముందు చూడలేదు కాబట్టి అందులో అయిన ప్రతిపాదించిన విప్లవాత్మక సిద్ధాంతం పూర్తి బాధ్యత అయినదేనని వ్రాశారు. దీనివల్ల ఆ వ్యాపిన్ని గురించిన కూర్మియన్ అభిప్రాయం మనం తేలికగా ఊహించవచ్చు. ఈ పత్రిక తరువాత సంపుటి కూడా కూర్మియన్, బ్రూగ్మన్ పేరుతో వెలువడినా అందులో బ్రూగ్మన్ వ్యాసమేమీ లేదు. ఆ తరువాత కూర్మియన్ బ్రూగ్మన్ తో సంబంధం లేకుండా మరొక పత్రిక స్థాపించారు. బ్రూగ్మన్ తన స్నేహితుడైన ఓస్టాఫ్ (Osthoff) తో కలిసి మరొక పత్రిక 1878 లో స్థాపించారు. దీని మొదటి సంపుటి ఉపోద్ఘాతంలో యీయన తులనాత్మక భాషాశాస్త్రంలో పరిశోధన చేసేవారి నడకని ఊహానంపై ఆధారపడక తమకు లభించే విషయాన్ని ఆధారంగా తీసుకొని శాస్త్రీయ పద్ధతులతో పరిశోధన సాగించమని ఉద్ఘోషించారు ఈ ఉపోద్ఘాతంలోనే యీయన 'ధ్వనిమూలానికి అపవాదా బంధపు' అనే మూలాన్ని కృతనిశ్చయంతో ప్రతిపాదించారు. కాని ఇదే అభిప్రాయాన్ని వెర్నర్ 1872 లో వ్రాసిన ఒక లేఖలో 'అపవాదంలేని మూతంలేదు' అనే ప్రాచీనం అభిప్రాయాన్ని 'మూతం లేని అపవాదంలేదు' అని మార్చి అని చెప్పడంతో వ్యక్తం చేశారు; 1875 లో షేరర్ (Scherer) 'ధ్వనిపరిణామాలు కొన్నిమూలాలకు లోబడి ప్రవర్తిస్తాయి; అవి అటువంటి వేరు మూతాలచేతనే బాధించబడతాయి' అని చెప్పడంతోనూ ఇదే అభిప్రాయం వ్యక్తమవుతోంది. 1876 లో లెస్కిన్ కూడా ఇదే అభిప్రాయం వ్యక్తం చేశాడు. కాని

1878 లో బ్రూగ్మన్ వ్రాసిన ఉపోద్ఘాతంతోపే దీనికి విశేషవ్యాప్తినన్ని దీనిని అనుసరించి పరిశోధన సాగించేవారందరికీ యువవ్యాకర్తలు అనే బిరుదు ఏర్పడింది.

ధ్వనిమూలానికి అపవాదా బంధవనే నమ్మకంతో పరిశోధన సాగించేవారందరికీ ఒక ధ్వని మూలాన్ని కొన్నిపదాలు అనుసరించకుండా ఉన్నట్లుంటే దానికి కారణం అన్వేషించవలసివచ్చింది. ఈ అన్వేషణలో భాషాపరిణామక్రమంలో సత్యాలు కొన్ని వారికి గోచరించాయి. కొన్నిభాషలలో ధ్వని మూలానికి లోబడని పదాలు అన్యభాషలనించి ఎరువు తెచ్చుకొన్నవిగా గుర్తించవచ్చు. ఉదాహరణకి : ఇంగ్లీషులో మూల ఇండ్లయూరపియన్ 'ద' కారం 'త' కారం (t) గా మారుతుంది; ఉదాహరణకి లాటిన్ dentalis : ఇంగ్లీషు tooth. దీనికితోడు ఇంగ్లీషులో dental, dentist అనే పదాలు కూడా ఉన్నాయి. ఇవి పై మూలానికి విరుద్ధంగా d తో ఉన్న ఇవి ఆ మూలానికి అపవాదాలు కావు. ఎందుచేతనంటే పై ధ్వనిమూతం ఇంగ్లీషులో ప్రవర్తించి మానివేసిన తరువాత వీటిని లాటిన్ భాషలో నించి ఇంగ్లీషులోకి ఎరువు తెచ్చుకున్నారు. ఇట్లా ఒక పదం ఎరువు తెచ్చుకున్నదని గుర్తించడానికి నాగరికతలో కొన్ని ఇతర విషయాలు కూడా సహాయపడతాయి.

కొన్నిసందర్భాలలో ధ్వనిమూలానికి లోబడని పదాలలో 'సామ్యత' (analogy) అనే పరిణామం ఏర్పడినట్లు గుర్తించవచ్చు. ఉదాహరణకి తెలుగులో 'కొను' అనే క్రియ తీసుకోవచ్చు. దీనికి తమిళ, మలయాళ, కన్నడ, కొడగు భాషల్లో సమానపదం కొళ్ (Dravidian Etymological Dictionary Entry 1788). మన తెలుగు శాసనాల్లో కొణి, కొణిరి ఇత్యాది పదాల్లో ణకారం ఉండడంవల్ల 'కొను'కి ప్రాచీనరూపం 'కొణ' అని చెప్పవచ్చు. కాని మిగిలిన ద్రావిడభాషల్లో శకారం సర్వసాధారణంగా తెలుగులో లకారంగా మారుతుండేకాని సకారంగా మారదు, ఉదా. తమ. క కళ్ : తె. కల్లు (DED 1158). కాబట్టి కొనుధాతువులో ప్రాచీన శకారం ణ (తరువాత న) కారంగా మారడానికి

కారణం అవ్వేసిందా. మన తెలుగులో కొనుక్కి భూతకాలరూపాలు కొంటి-ని, కొంటి-మి మొదలైనవి. వీటిలో కొంటి- అనేది పైన చెప్పిన భాషలో కొండే- (కొక్కి భూతప్రాతిపదిక (Past stem) కి సమానమని ఊహించవచ్చు. తెలుగు తిను (భూ. ప్రా. తింటి-): త. మ. తిన్ (భూ. ప్రా. తిన్-)-ఇందులో *న్ తెలుగులో ంట్ గా మారడం నియమబద్ధమైన ధ్వనిమూత్రాన్ని అనుసరించినదే. ఇలాగే తెలుగు కను (భూ. ప్రా. కంటి-): త. మ. కాన్ (భూ. ప్రా. కంటి-)-ఇందులో *ంట్ తెలుగులో ంట్ గానే నిలిచింది. కాబట్టి మన తెలుగు భాషలో పూర్వకాలంలో కొక్ (భూ. ప్రా. కొంటి-) అనే దానితో శకారం శాసనాలకాలంలో ణకారంగా (తరువాత సకారంగా) అదేవిధమైన భూతప్రాతిపదికలుగల తిను, కను, విను మొదలైన క్రియల ప్రభావంవల్ల మారిందని చెప్పవచ్చు. ఇందువల్ల ఇందులో శకారం సకారంగా మారడం ధ్వని పరిణామంవల్లకాక సామ్యతవల్ల జరిగింది అని చెప్పవచ్చు. కాబట్టి ఇది ఏ ధ్వనిమూత్రానికి అసమాదం కాదు ఇటువంటి సామ్యతకి కొడగుభాషలో ఒక మంచి ఉదాహరణ ఉంది. తమిళ మలయాళభాషల్లో చురుక్ 'చుట్టుకొను', తెలుగు దోరలు-ఈ క్రియ కొడగులో తురుడ్ గా మారుతుంది (DED 2211). ఇతర భాషల్లో శకారం కొడగులో శకారంగానే ఉంటుందికాని ఉకారంగా ఇంక ఏ పదంలోనూ మారదు. ఈ పదంలో చుట్టుకు 'ఉ'కారం రావడానికి కారణం ఈ క్రియకి ప్రేరణరూపం చూస్తే తెలుస్తుంది. దీని ప్రేరణరూపం త. మ. చురుట్టు; కొడగు తురుట్ -ఈ ప్రేరణరూపాల్లో ప్రతివర్ణం నియమబద్ధమైన ధ్వనిమూత్రాన్ని అనుసరించి మారిందే. ఈ భాషల్లో కొన్ని డకారాంత ధాతువుల ప్రేరణాప్రేరణరూపాలు ఇలా ఉన్నాయి: త. మ. ఆటు (అడు): ఆట్టు (అడించు): కొడగు అడ్-: అట్ - (DED 290); త. మ. కూటు (కూడు): కూట్టు (కూర్చు): కొడగు కూడ్:- కూట్ - (DED 1562) (వీటిలో మొదటిది అప్రేరణరూపం, రెండోది ప్రేరణరూపం). ఇటువంటివాటిలో అప్రేరణరూపంలో ట (డ), ప్రేరణరూపంలో ట్టు (ట) అన్నిభాషల్లోనూ సమానంగానే

ఉన్నాయి. కాబట్టి యీ ధాతువుల సామ్యప్రభావం వల్ల పూర్వకాలపు కొడగులో *తురుక్; తురుట్- ధాతువుతో శకారం స్థానంలో కొడగులో డకారం వచ్చిందని ఊహించవచ్చు (ద్రావిడభాషల్లో సామ్యత వల్ల మారిన అప్రేరణరూపం ఉదాహరణలకి వేసుచూసిన 'The Intransitive and Transitive Suffixes of Kui,' journal of the American Oriental Society, Volume 85 (1965), PP. 551-65 అనే వ్యాసం చూడవచ్చు.)

అన్నిభాషల్లోనూ ఈ సామ్యతలేనే పరిణామం ప్రభావం చాలా విస్తారమైనదని పరిశీలనవల్ల తెలిసింది. నిజానికి ధ్వనిపరిణామానికి తరువాత సామ్యతే భాషలు మార్పుచెందడానికి ప్రధానకారణమని యీ యువవ్యాకర్తల పరిశోధనలవల్ల తెలిసింది.

కొన్ని సందర్భాల్లో ఒక ధ్వనిమూత్రానికి అసమాదంగాకనిపించే పదాలు అసలు ఆ ధ్వనిమూత్రంతో ఏమీ సంబంధమే లేనివని సూక్ష్మ పరిశీలన వల్ల తెలుతుంది. ఉదాహరణకి- మూలఇండోయూరసియన్ భాషలో అచ్చులమధ్య సకారం లాటిన్ లో ర గా మారుతుంది. ఉదా. లాటిన్ flos 'పువ్వు' (పంచమీ ఏక. వ. floris), genus 'జాతి' (పంచమీ ఏక. వ. generis). కాని misi 'పంపేను' causa 'కారణం' మొదలైన చాలా పదాల్లో అచ్చులమధ్య సకారం ఉంది. కాని ఈ పదాల చరిత్ర చూస్తే misi అనేది *missi (<*mitsi,) causa అనేది caussa వీటిన్నింటి జన్మించాయని తెలుస్తుంది. అంటే పై ధ్వనిమూత్రం ప్రవర్తించిన కాలంలో యీ మాటల్లో సకారం ద్విరుక్తంగా ఉండడంవల్ల యీ మాటలు ఆ స్థానంవల్ల మార్పు చెందలేదు. వీటిలో ద్విరుక్తసకారం పై ధ్వనిమూత్రం ప్రవర్తించడం మానినతరువాత సకారంగా మారి దృఢమాయా

యైన వ్యాకర్తల ఆభిప్రాయంలో ధ్వని పరిణామం అనేది ఒక భాషలో కేవలం ధ్వనులతోకలిగి పరిణామమే. ఈ పరిణామం ఒక భాషలో ఆ ధ్వనులు ఉన్న పదాలని అన్నింటినీ మారుస్తుందిగాని పదాల అర్థాన్నిబట్టి కొన్ని పదాన్ని మార్చి, కొన్నింటినీ మార్చకుండా ఉండదు. కాని ఒక ధ్వని మార్పు చెందుతోందని ఏ కాలంలోనూ భాషావ్యవహారాలకి ఎవ్వరికీ తెలియదు. కొంత కాలానికి తరువాత రెండు

భిన్నకాలాల్లో ఉన్న ఒక భాషని పరిశీలించడంవల్ల అందులో ఏయే మార్పులు జరిగాయో భాషాశాస్త్రజ్ఞులు చెప్పగలుగుతారు. కాని పైన చూపినట్లు భాషల్లో మార్పుకి ధ్వనిపరిణామమే కారణం. సామ్యత, ఎరువుతెచ్చుకోవడంవంటి ఇతర పరిణామాలుకూడా అన్ని కాలాల్లోనూ ఉంటూ ఉంటాయి. కాబట్టి యువవ్యాకర్తల సిద్ధాంతం మనం ఒక భాషలో ధ్వని పరిణామనూత్రాన్ని సూక్ష్మ దృష్టితో పరిశోధించి కనుగొనడానికే కాకుండా ఒక భాషలో ఒకమార్పు పైన చెప్పిన మూడు కారణాల్లో దేనివల్ల కలిగింది అని నిశ్చయించడానికి కూడా ప్రాతిపదిక అవుతుంది. భాషాశాస్త్రానికి శాస్త్రీయత సిద్ధించడానికి యూ యువవ్యాకర్తల సిద్ధాంతాన్ని పండితులు అనుసరించడమే కారణమని సుంటాపథిగా చెప్పవచ్చు. ఈ యువ వ్యాకర్తల తరవాత యూ సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించి పరిశోధన సాగించి దీనిని ప్రచారం చేసినవారు అమెరికాలో లియోనార్డ్ బ్లామ్ ఫీల్డ్ (1887-1949). అమెరికాలో భాషాశాస్త్ర వృద్ధికి ముఖ్యంగా కారణభూతులైనవారిలో ఈయన ఒకరు. సీరికి ముందు దె సమ్యూర్ ఫ్రాన్స్ లో ఇండ్-యూరపియన్ భాషల తులనాత్మక వ్యాకరణంలో పరిశోధన చెయ్యడమేకాకుండా భాషాశాస్త్రంలో ఒక కాలంలో భాషని వ్యాకరణమూలంగా పరిగణించడం అనే ప్రక్రియకూడా పునాదులు వేశారు. వీరిద్దరూ యువవ్యాకర్తల సిద్ధాంతాన్ని ఆధారంగా చేసుకున్న పరిశోధనలవల్ల తేల్చిచెప్పిన విషయాలు కొన్ని తరవాతలభించినభాషలద్వారా రుజువు అయ్యాయి. సమ్యూర్ మూలఇండ్-యూరపియన్ భాషలో అచ్చుల్ని గురించి 1879 లో వ్రాసిన గ్రంథంలో మూల ఇండ్ - యూరపియన్ భాషలో మనకు దొరికే ఏ ఇండ్ - యూరపియన్ భాషలోనూ మిగలని కొన్ని ధ్వనులు ఉండిఉండాలని ప్రతిపాదించారు. కాని సిద్ధాంతరీత్యా యూరపియన్ చెప్పిన యూ విషయాన్ని ఏదై ఏళ్లవరకూ ఎవరూ నమ్మలేదు. కాని ఆ తరవాత త్వకాలలో బోగ్జ్ - కోయా అనే ప్రాంతంలో హిట్టైటీ అనే భాష బయటపడింది. ఈ హిట్టైటీ భాష కూడా ఇండ్-యూరపియన్ భాషా కుటుంబానికి చెందినదే. సమ్యూర్ ఏ పదాల్లో కొన్ని కొత్తవర్ణాలు ఉండి ఉండాలని ఊహించేరో అనే పదాల్లో హిట్టైటీలో కంఠమూలవర్ణాలు (laryngeals)

ఉవ్వాయని జెర్మీ కురితోవిచ్ 1927 లో ఎత్తిచూపాక సమ్యూర్ అభిప్రాయం సరి అయినదని రుజువు అయింది. అలాగే బ్లామ్ ఫీల్డ్ మధ్యఅలాగ్ క్వియన్ భాషలో (ఫాక్స్, ఒటివ్వా, మోనామిసి. క్రి) కృషిచేసి వాటి మూలభాషలో ఆ భాషల్లో లేని ఒక సంయుక్తవర్ణం ఒకటి కొన్నిపదాల్లో ఉండిఉండాలని ఊహించారు. ఆ తరవాత క్రి భాషలో ఒక మారుమూల మాండలికంలో ఆయన ఊహించిన సంయుక్త వర్ణానికి సమమైన ఒక సంయుక్తవర్ణం అటువంటి పదాల్లో నిలిచి ఉన్నట్లు ఆయనే కనుగొన్నారు. శాస్త్రీయ పరిశోధనలవల్ల ఊహించిన విషయాలు తరవాతదొరికిన భాషల ప్రత్యక్షసాక్ష్యంవల్ల బుజువుకావడంవల్ల భాషాశాస్త్రజ్ఞులకి తాము అనుసరించే పద్ధతి సరియైనది, శాస్త్రీయమైనది అని సమ్మతం కలిగింది.

బ్రాగ్ మన్ మొదలైన యువవ్యాకర్తలు తులనాత్మకవ్యాకరణంలోనే పరిశోధనలు సాగించారు. అంటే వారు భాషలచరిత్రపై శ్రద్ధవహించినంతగా వాటి నిర్మాణంమీద శ్రద్ధ చూపలేదు. భాషల చరిత్ర పతనే వాటి నిర్మాణంకూడా శాస్త్రీయంగా పరిశీలించ వచ్చునని మొదట చెప్పినవారు దె సమ్యూర్. కాని భాషల నిర్మాణాన్ని శాస్త్రీయంగా పరిశోధించడం ఆరంభించినది మొదట అమెరికాలోనే అని చెప్పవచ్చు. భాషల వర్ణనాత్మక పరిశీలన ప్రారంభించి, వర్ణనాత్మక వ్యాకరణనిర్మాణంలో మూలనూత్రాల్ని కనుగొన్న వారిలో ముఖ్యులు ప్రాంజ్ బోస్ (Pranz Boas) (1858-1942), ఎడ్వర్డ్ సపిర్ (Edward Sapir) (1884-1939), లియోనార్డ్ బ్లామ్ ఫీల్డ్ (Leonard Bloomfield) (1887-1949) ఈ కాలపు భాషాశాస్త్రజ్ఞులంతా వీరి శిష్యులు, అనుయాయులే.

పందొమ్మిదో శతాబ్దం రెండోభాగంలో వృద్ధి చెందిన ఇండ్-యూరపియన్ తులనాత్మక వ్యాకరణంలో శాస్త్రీయ పద్ధతులే ఈ ఇరవయ్యో శతాబ్దంలో వర్ణనాత్మక వ్యాకరణ పద్ధతులకి మూలబీజాలు అనడంలో సందేహంలేదు. అలాగే ఆ శాస్త్రీయ పద్ధతులే ఆధారంగా ఇప్పటి పండితులు ప్రపంచంలో మిగిలిన భాషాకుటుంబాల్లో కూడా తులనాత్మక వ్యాకరణ రచన సాగిస్తూ భాషాశాస్త్ర వృద్ధికి తోడ్పడుతున్నారు.

విష్ణుచతుష్టయము

విష్ణుచతుష్టయము లమర సమాధి
విపుల వజ్రపు చికిలి చిదురలు !

విష్ణుచతుష్టయము తెల్లరంగుల
వెలుగు లల్లిన మణుల గుత్తులు !

విష్ణుచతుష్టయము లంబరాంబుధి
వెడల తఱచిన వెన్నముద్దలు !

అదియె భూతల మదియె సాగర
మదియె పర్వత మదియె శిఖరము
కవుల వర్ణన చేతనుం బలె
నవియె క్రొత్తలు మఱిల మున్నటి
వెల్ల రవి శశి రుచులు సోకగ
విష్ణుచతుష్టయము లరసి తాకగ !

హోరాలు విష్ణుచతురుభయాంతర తార తతద్యుతల్ మనో
హోరవిహారులై భువనమందున నింకిన రోగజాడ్య నీ
హోరము సంహరించునవియై యమృతాతపలాస్యతాండవా
కారత దివ్య వైభవ వికాస నిశాదివముల్ రచించుతన్.

రాజిత చంద్రమః కిరణ రమ్య తుషార సుధా కృపా మహాః
భ్రాజిత చతుర్వక్త తఱి వ్రాల్చి, పవిత్ర రవి ప్రభాత తే
జోజగదేకచతుష్టయ సుప్రీతమశ్శటః జీర్ణ విష్ణువున్
పూజలుసేయు మానవులభూమికి కల్గుత సర్వసాఖ్యముల్.

ఆయత నీల పక్షముల నల్లన వ్రాల్చిన సంద్యలందు—మా
యాయమసాశకర్కశములై భ్రమలుపుతిలన్ తమోమయా
ధ్యాయము సాలెగూడువలె దారికినడ్డముగాగ, తజ్జిహూం
సాయుధముల్ రచిందుల మహమ్ము లహంతల రూపునూపుతన్.

వీచిన గంధవాహమున వెన్నెల చూపులు గుండెలన్ సుధా
పేదన మాచరింప—రతి శిర్ష కిరీటమునందు పువ్వలై
పూచెడి మల్లెమొగ్గలు గుబుల్కొన—మన్మథుడేగు యాత్ర ను
జ్ఞాచెడి చంద్ర చతుష్టయ కూనలు పూజలు సేయుగావుతన్.

దీపిత రోదసి మదనతీ మృదుచేల కృతావగుంతన :

శ్రీపరమైన జ్యోత్స్నల తచింహుచు—కావ్య సుధా విపంచికా
ప్రాపిత భారతీ నతికి ప్రభవమిచ్చు సుధాకరాక్షి శో
భావరిపూర్తి వందెడు విభావరు లిచ్చుత సౌఖ్యచంద్రికల్ !

ఆరని ఆతపమ్ము—జనుషాంధులి చతువువంటి హౌత్య సం
సారము వెజ్జ—పుణ్యజల సారశోరేఖల ప్రాపుషేణ్య—మా
శారధి—సారధీకృతనిశాదివసాంగ విహంగి—విష్ణు చ
క్వారచితమ్ము వెల్తురుపగూహన మిచ్చుత మా యెడందకున్ !

ఇతురసాలు నేత్రముల కీశ్వరకంఠవిషాగ్ని వార్పగా
దతులు తారకారథపతాకలు కావ్యకళాబుభుక్షకున్
భిక్షలు నూత్నదంపతులప్రేమసువర్ణముతాపు లిందురే
భాషీ స్మితమ్ము లీ యెడద యంచుల మీగడ జిడ్డు కట్టుతన్.

దోషసిపీలికావృతము దుఃఖవిభావసరీరసాంతరు
ద్వోషమునైన పుట్టవంబు గొడ్డటిపెట్టగు జ్ఞానహేళి ప్ర
త్యాషమునందు లోకమున తూర్పుగునేడి, తదీయ చతురు
త్రేషిత తీవ్రవీక్ష చెలరేగు నిరాశల ధిక్కరించుతన్ !

ఎన్ని యాగామి సారణు
లింకు నీ కాలాపగ
ఎన్ని వర్తమానాపగ
లితిహాసవార్ది నిందు
వెన్నని కనీనికల్ క్రొత్త
వెల్గుల మానికలు
అన్నినాళ్లు ప్రత్యగము
లై వెలుంగును గక !

రాగాలూ - రంగులూ

శ్రీ కొండిపర్తి శేషగిరిరావు

‘రాగాలూ - రంగులూ

స్వరాలూ - స్వరూపాలూ

స్థాయిలూ - ఛాయలూ

గీతలూ - గీతికలూ

ఔనా కాదా ?

రంగులు రమణీయ పరిసే

స్వరాలు స్వరూపాలైతే

స్థాయిలు ఛాయలైతే

ఎందుకు కాదంటావ్

రూపం నాదం

సమానం కాదని.”

అని ఎవరైనా అంటే -

ఓహో ! నాదం ఎక్కడా ! రూపం ఎక్కడా !

నాదస్థాయిని రూపం ఎన్నటికీ అందుకోలేదు. అసలు ఈ రెంటికీ సమానత్వమూ సమస్థాయిూ ఎన్నటికీరాదు. పైగా ఇవి రెండూ ఎన్నో వైవిధ్యాలనూ వైరుధ్యాలనుకూడా కలిగిఉన్నాయి. అని అంటూ

‘శిశుర్వేత్తి పశుర్వేత్తి

వేత్తిగాన రసం ఫణిః’

అని అంటారు, రాగాల్ని ప్రేమించేవారు.

అంతేకాదు.

రూపం ఓ దానికి అనుకరణ, మది నాదం అలాకాదు గదా ! అనికూడా అంటారు మరి కొంత మంది.

అలానే రూపాభిమానులూ, సంగీత సాహిత్యాలు భావాలను భావాలుగానే మాపితే; శిల్పవిద్రాలు తమ తమ భావాలను రసమయ రూపాలలోకి, భావస్ఫూరక

మైనా, కనువిందైనా రంగులతోకీ, మార్చి వాటిని మన ముందుంచుతున్నాయి అని అంటూ.

పైగా అవి మనలో అనేక క్రొత్త క్రొత్త భావాలను ప్రేరేపిస్తున్నాయి కూడా.

అంతేకాదు. అశ్వాతికతత్వంగల భావాలను అపార్శవతత్వంలోకి మార్చటం చాలాతేలిక. కానీ సూక్ష్మతత్వంగల భావాలను పారిష్టవతత్వంగల పదారూపాలలోనికి మార్చి వ్యక్తంచేయటం మహాకష్టం అనికూడా అంటారు.

ఇలా నాదంమీదా రూపంమీదా ఎన్నో వైవిధ్యాలనూ, వైరుధ్యాలనూ లేపుకుంటూ లేపుకుంటూ పరిగెత్తుకు పోతున్నామేకానీ, రసతత్వంలో నాదమూ రూపమూ ఎలాఉన్నాయో పరిశీలించం ఓవేళ ఎవరైనా మతిమంతులు పర్లిశీలించినా; నాదంకన్నా రూపం ఎలా గొప్పదో చూడం, రూపంకన్నా నాదం ఎలాగొప్పదో చూడం ! అనే దృక్పథంతోనే రసతత్వాన్ని తిరిగేస్తారేకానీ, సమన్వయ దృష్టితో ఆ రసతత్వాన్ని తిరిగెయ్యరూ పరిశీలించరూ.

అందుకని రసతత్వం రోజురోజుకు ఇరుకై పోయి దానిలోని ప్రతిఅణువూ సర్వజన రంజితం కాలేకపోతోంది.

ఇలాంటి ద్వైధీభావన కొంతైనా తొలగితేనే కానీ రసతత్వంలో ఏకత్వం సిద్ధించదు.

ఈ ద్వైధీభావాలను రసతత్వంలోని రమణీయత ఓ కొరిక్కి తీసుకొస్తుంది. ఆశోచిస్తే, రసతత్వంలో ఏకత్వాన్ని సూచించే మరికొన్ని మార్గాలూ లేకపోలేదు.

ఆ మార్గాలలో ఒకటి రససాంకేతిక పరిశీలన

ఐనా ఎవరూ ఇలాంటి మార్గాలను గురించి అంతగా ఆలోచించరూ, వాని వెంటబడి పోరూ.

ఎందుకంటారా!

వారి ఆత్మవిశ్వాసం ఎక్కడ భావపరాజయాన్ని పొందుతుందోనన్న భయం కావచ్చు. అందుకే రస తత్వంలో ఏకత్వాన్ని సూచించే భావాలు కొంచెం బరితెగించిన భావాలుగా కనిపిస్తాయి వారికి.

పైకి అనకపోయినా న్యగతాలుగానైనా పలు క్కొంటూ ఉంటారు.

అదీగాక సర్వసాధారణంగా ప్రతికళాకారుడూ రసద్రవ్య కౌగిలితో తన కళను పొదిగి మిగిలిన కళలను కాస్త తప్పిద్దామని కొద్దోగొప్పో ప్రయత్నిస్తున్నే ఉంటాడు.

అది కూడదు—

ఎందుకంటారా!

రసద్రవ్యకు ఎన్నుకొనే స్వాతంత్ర్యమివ్వాలి. మన కళ అతని హృదయంలో పీఠం వేసుకొని కూర్చోవాలని ఏ కళాకారుడూ భ్రమించకూడదు.

ఓ నేళ అలా భ్రమించి ప్రయత్నించితే, పరిణామక్రమంలో అది తప్పక పీగిపోతుంది.

అసలు పరిణామం ఎప్పుడూ హడావుడిగా పోతూ ఉంటుంది. అప్పుడే అనేక వైరుధ్యాలూ నైవిధ్యాలూ పుట్టుకొస్తుంటాయి.

ఆ తరువాత సమన్వయ దృష్టి జనిస్తుంది. అది పరిణామం విడిచి పెట్టిన వైరుధ్యాలనూ నైవిధ్యాలనూ ఓ కొలిక్కి తీసుకొచ్చి, ఏకత్వాన్ని మన ముందుంచి, పరిణామంలో విలీనమౌతుంది.

తిరిగి పరిణామం హడావుడిగా ముందడుగేస్తుంది. దాని వెనకే సమన్వయం తన పనిని తాను చేసుకొంటూపోతుంది.

ఇలా విభిన్నత్వం నుంచి ఏకత్వమూ, ఏకత్వము నుంచి విభిన్నత్వమూ ఉదయిస్తూ, అస్తమిస్తూ పరిభ్రమిస్తూ ఉంటాయి.

అందుకే—

వైరుధ్యంలో ఏకత్వం అంతర్లీనంగా ప్రవహిస్తూ ఉంటుంది.

అలాంటి ఏకత్వాన్ని చూడాలనుకున్న ప్రయత్నంలోనే మనలో అనేక సంఘర్షణలు ప్రారంభమై, అవి ఎన్నో క్రొత్తక్రొత్త భావాలను కలిగిస్తూ ఉంటాయి.

ఇలాంటి ఏకత్వాన్ని చూడటానికి ముందుగా మనలో పరభావసహిష్ణుతా సహృదయతా ఉండాలి.

అసలు ఇలా ఆలోచిస్తున్నోమంటే ఈ ఏకత్వ విభిన్నత్వాల భేదమల్లా మన దృష్టిలోనూ, మన అభివ్యక్తిలోనూ ఉంటుందేమో మరి అని అనిపిస్తూ ఉంటుంది.

ఇప్పటికే మనం పెంచుకుంటూవచ్చిన పాక్షిక దృష్టివలన రసతత్వంలో ఏకత్వం చిదిమివేయబడింది.

అలా చిదిమివేయటానికి ప్రయత్నించిన కళా సమీక్షలు ఆయా కళల్లో కొన్నికొన్ని గుణాలను ప్రస్ఫుటంచేసి మరొకొన్ని గుణాలను మరుగుపరిచాయి. కాస్త ప్రయత్నిస్తే, అలా మరుగైన లక్షణాలను సమన్వయదృష్టితో బయటకు తేవచ్చు.

ఈ సమన్వయదృష్టి కళల్లోగల పరస్పర విభేదాలను నిష్పాక్షికంగా గుర్తించటంలోనే ఉంటుంది.

కానీ కొంతమంది అనవచ్చు ఇలాంటి సమన్వయ దృష్టిని రసతత్వంలో పెంచినందువల్ల లాభమేమిటి అని.

అసలు విభిన్నత్వంలోని సంఘర్షణలన్నీ ఎప్పటికప్పుడు రసతత్వం పెరుగుతూ ఉంటుంది.

కానీ ఆ సంఘర్షణలు వక్రించి రసతత్వంలోని మరోకాఖను చిన్నచూపు చూచే మార్గంలో పోకూడదుగదా మరి. అందుకనే అన్నాడప్పుడూ రసతత్వంలో సమన్వయదృష్టి ఏకత్వమూ అవసరమవుతూ ఉంటాయి.

దానివలన రసతత్వంలోని విభిన్నకాఖలను

ఆరాధించే రససిహసుల్లో సమరసభావం నెలకొల్పబడి వారిలోని వక్రలక్షణాలు రూపుమాపి వారు ఒకరినొకరు ఇంకా ఉన్నతస్థాయిలో కళాత్మకంగా అవగతం చేసుకొనేస్థితికి వస్తారు.

అప్పుడు ఒకరి పాంకేతిక ప్రమాణాలనూ, రసభావాలనూ, మరొకరు ఇచ్చిపుచ్చుకుంటూ ఉంటారుకూడా. దానివలన రసతత్వం పటిష్ఠమై తనవైశాల్యాన్ని పెంచుకుంటూ పోతుంది.

కనుక ఇలాంటి ఏకత్వాన్ని అభిమానించి పెంచటానికి కొంతమంది రసపానకులైనా రస సమీక్షకులైనా తాము నిర్మించుకున్న సౌధాంతర్గత భావాల్లో నుంచి కాలుజయటపెట్టి ముందుకురావాలి.

అప్పుడే రసతత్వంలోని ఏకత్వాన్ని తాము చూడగలరూ ఇతరులకు చూపించగలరూ.

2

సర్వసాధారణంగా ఓ మధురమైన స్వరమూ మనమనస్సు సంయోగం చెందటంతో ఎంత ఆనందాన్ని పొందుతామో; అవి ఒకదాన్ని మరొకటి వీడిపోవటంలోనూ అంతే విస్పృహను పొందుతాం.

అలానే చక్కని రంగులూ మనదృష్టి ఓపారి కలిస్తే మనంమనం ఎంతో ఆనందాన్ని పొందుతాం. అవి ఒకదాన్ని మరొకటి వీడిపోతుంటే మనం గిరిగిలలాడిపోతాం.

అందుకే బాబోలు అనేక ధ్వనులమధ్యా, అనేక రూపాలమధ్యా మనం ఉన్నా ఓ తీయని స్వరమూ, ఓ ఆందమైన రంగూ అమాంతం మనల్ని తమ వైపుకు త్రవ్వుకుంటాయి.

ఇలా కనువిందైన రంగులూ, వీనుల విందైన స్వరాలూ మన హృదయాల్ని రసశ్రుతిచేస్తూ, తీయని మాయని రసానుభూతులను కలిగిస్తూనే ఉన్నాయి స్మరణాతీతకాలంనుంచీ.

మనను ఇలా తమలో కలుపుకునే ప్రకృతి అందాలూ, మైమరపించే మధురస్వరాలూ కాలవాహినిలో లీనమైపోతున్నాయి నిరంతరం.

అలా కాలంలో కరిగిపోయే తీయని స్వరాలను, కరిగిపోనియక వదిలపరచుకొన్నాం స్వరకల్పనలో. అలానే చెదిరిపోయే ఆకారాలనూ, కరిగిపోయే రంగులనూ చెరిగి పోనియకా కరిగిపోనియకా గీతలతోనూ రంగులలోనూ పొందుపరచుకొన్నాం.

కానీ స్వరాలు స్వరకారునికి పూర్వం ఉన్నవే. రూపాలూ రూపకారునికి పూర్వం ఉన్నవే కాకపోతే ఒకరు స్వరాలతో మధువును స్రవింపజేస్తే; మరొకరు చక్కదనాలతో రూపొందిస్తారూ రూపాలను.

అలా మనచుట్టూఉన్న స్వరాలలోని కలుపును తొలగించి కమనీయంగా రూపొందించటంలోనే వ్యక్తమౌతూ ఉంటుంది స్వరంలోని మాధుర్యం. అలానే ప్రతిరోజూ మనకన్నులనుండి బారిపోయే రంగులలోని గాఢతను తొలగించి వాటిని లలితంగా ఇంపుగా ప్రకాశవంతంగా రూపొందించటంలోనే వ్యక్తమౌతూ ఉంటుంది రంగులలోని సుందరత.

మనం ఇలా మధురసాధన చేస్తున్నాం ఏ నాటి నుంచో.

కనుకే జబ్బం కమనీయంగా గలగలమంటూ ప్రవహిస్తోంది; రూపం సాంపులను వెల్లివిరుస్తూ తన్మయత్వాన్ని కలిగిస్తోంది రసతత్వంలో. ఒకటి నాడగతమూ, మరొకటి రూపగతమూ. అందుకే మన ప్రాచీనులు 'నాదాధీన మతో జగత్' అనీ; 'సర్వం శబ్దమయం జగత్' అనీ అన్నారు.

అసలు రసతత్వంలోని మౌలికతను గురించి ఆలోచిస్తే, ప్రకృతిలోని రసవియతిని పైకి తీసుకొచ్చి చూపించేదే కళ అని అనిసిస్తూ ఉంటుంది.

అంతకాక ద్రవీకరణ మధురభావన రసానేశమూ రసవ్యాపకతా, ఏకకాలమందు ఓచోట కలుసుకున్నప్పుడే, కళా, కళాకారుడూ ఉదయిస్తున్నారు, అవే అవాలి.

అలా ఉదయించిన రసకృతులు, తిరిగి ఆవలి వారిలో కలిసి కరిగిపోతున్నప్పుడు రసద్రష్ట అవతరిస్తున్నాడు.

* * *

పోతే ఆకర్షణా ద్రవీకరణా విషయాంతో
రాగాలూ రంగులూ సమంగానే తూగుతాయి.

ఏడుస్తున్న పాపముందు పాట పాడితే నవ్వుతూ
కేరింతలు కొడుతుంది. ఆ పాట స్థానంలోనే మెరిసి
పోయే ఓ చక్కని రంగురంగుల ఆటబొమ్మను
ఉంచినా పాప నవ్వుతూ దాన్ని అందుకోబోతుంది.
ఓ నేత పాట మానితే ఎలా ఏడుస్తుందో, పాప
ముందున్న రంగును తొలగించినా అలాగే గొల్లు
మంటుంది.

అందుకే పాపముందు కమ్మనిరాగాలనూ,
మెరిసిపోయే రంగులనూ ఉంచుతాం.

పసివారితోబాటు పశువులూ రాగాలకు ఎలా
ఆకర్షింపబడతాయో, అలానే రంగులవల్లా కీట
కాలు ఆకర్షింపబడతాయి. అందుకే వాసనలేని పూలు
నదరెన్న రంగులనూ, కొట్టవచ్చే రంగుల కూర్పు
లనూ కలిగిఉంటాయి.

కనుక ఆ విషయంలోనూ రాగాలూ రంగులూ
సమస్థాయిలోనే ఉంటాయి, అని అనాలి. రాగాలు
ఎలా ఆకర్షణీయమైనవో, రంగులూ అలానే ఆకర్ష
ణీయమైనవి అని చెప్పటం మాత్రమే జాతుంది ఇది.

ఇక పోతే రూపాలూ రంగులూ ప్రకృతికి
అనుకరణలు. రాగాలు అలా కాదుగదా ! అనే సందేహం
సామాన్యంగా మనకు కలుగుతుంది.

అలోచిస్తే ! అది నిజంగానే తోస్తుంది కూడా.

కొంచెం లోతుకుపోయి పరిశీలిస్తే, రాగాలూ
రంగులమీదరే జన్మనెత్తాయి.

రాగాలన్నీ కమ్మని స్వరాల కూర్పుగదా !
ఆ స్వరాలు వివిధ జంతుపక్షిస్వరాలకు ప్రతిబింబాలే
మరి. చీవే

శ్లో : పక్షం మయాకో పదతి

గావో బుష్పభ భాషిణః

అజావికంతు గాంధారం

క్రౌంచః కృణాతి మధ్యమమ్.

శ్లో : పుష్పసాధారణే కాతే పికః

కూజతి పంచమమ్

ధైవతం హేషతే వాచీ

నిషాదం బృంహతే గజః.

అని అన్నారు.

నెమరీ, ఎద్దు, మేకా, క్రౌంచపక్షి, వసంత
బుతువులోని కోయిలా, గు మూ, ఏనుగూ, వీని
స్వరాలే రాజగతుల్లోని స్వరాలు. కాకపోతే అవి
రసతత్వంలోకి రాగానే వాని రూపాలు కాన్తి మారు
తాయి. కానీ వాని మాత్రుచ్ఛాయాలను అవి కలిగే
ఉంటాయి. రాగాలాపనలో శబ్దస్వరాలు వచ్చినప్పుడు
ఈ విషయాన్ని మనం కొంత గ్రహించవచ్చు.

కనుక రూపజగత్తులోని రూపాలూ రంగులూ
ఎలా వస్తువులకు ప్రతికృతులో, అలానే రాజగతుల్లో
లోని స్వరాలూ నాదజగత్తులోని స్వరాలకు అను
కృతులు.

కాకపోతే, రసరూపాలు రూపమయమూ,
రూపగతమూ; స్వరాలు నాదమయమూ నాదగతమూ.
మొదటిది స్థూలమూ, రెండవది సూక్ష్మమూ.
అందుకనే స్వరాలు అనుకృతులుగా కనిపించవు
బాహ్యదృష్టిలో

ఇలా రాగాలూ రంగులూ ప్రకృతిలోని కమ
నీయతకూ రమణీయతకూ అనుకృతులూ ప్రతి
కృతులూ కనుకే అని అనేకరసాలను మనకు
అందిస్తూ, మన మనస్సుకు హాయిని ఆనందాన్ని
కలిగిస్తూ ఉన్నాయి.

అందుకే శ్రావ్యమైన ఒక్కోరాగం మనలను
మైమరపించి నిద్రపోవాలనిపించేలా చేస్తూంటే;
ఆడంబరశాస్త్రమైన చల్లనితేతరంగులు మనలను
సమ్మోహనపరిచి సోలిపోవాలనిపించేలా చేస్తున్నాయి.

మరికొన్ని గతిప్రధానమైన రాగాలు మనలో
అవ్యక్త ఆవేదనలను రేపితే; కొన్ని వెచ్చనిరంగులు
మనలో దాగిన ఉద్వేగాలను ఉద్దీపింపజేస్తుంటాయి.

ఇంకొన్ని కాంతిగల రేతరంగులు మన హృద
యాల్లో మధురమైన భావాలను కలిగిస్తూంటాయి.

అలానే కొన్నిమంద్రస్థాయిలోని రాగాలు మన హృదయాల్ని మధురంగా బరువెక్కిస్తుంటాయి.

3

ఇలాంటి రాగాలలోని రంగులలోని సాంకేతి కాంశాలను పరిశీలిస్తూ కాస్త ముందడుగువేస్తే -

నాదజగత్తులోని రాగాలు అనేక రమణీయతలను వ్యక్తపరుస్తుంటాయి అలాంటి రెండు రాగాలు ఒకదానితో మరొకటి సంయోగం చెందితే క్రొత్తరాగం అవతరించి మరో నూతన మధువును ఒలకబోస్తోంటుంది. అలానే రెండు రంగులు మిశ్రమమైతే మరో క్రొత్తరంగు అవతరించి కమనీయకాంతులను వెదజల్లుతూ ఉంటుంది.

ఇలాంటి రంగులు వివిధభావాలను వ్యక్తపరచటానికి ఎలా పసుపులనూ, ఎరుపులనూ, నీలాలనూ కలిగిఉన్నాయో, అలానే రాగాలూ షడ్జమ, మధ్యమ, నిషాదస్వరాలను కలిగిఉన్నాయి. కాకపోతే ఈ స్వరాలు కాస్త పరోక్షంలో ఉన్నాయి. అవే తగిన నిష్పత్తులలో రాగాలలో, సంయోగంచెంది ప్రవహిస్తోంటే, అవి స్పష్టమౌతూఉంటాయి. కనుక స్వరాలు తగిన నిష్పత్తులలో సంయోగం చెందటంవల్లనే భావస్ఫూర్తమైన రాగాలు జనిస్తున్నాయి.

అదేవిధంగా రంగులలోగల పసుపులూ, ఎరుపులూ, నీలాలూ వివిధనిష్పత్తులలో సంయోగం అవుతూ ఉండటంవలన అనేక సమ్మోహనకరమైన రంగులు జన్మిస్తూ, అనేక భావాలను మన ముందుంచుతున్నాయి.

కనుక నాదజగత్తులో విభిన్నమైన స్వరాల సంయోగంవల్ల అనంతమైన రాగాలూ, భావాలూ, రసాలూ ఎలా పుట్టుకొస్తున్నాయో; అలానే రకరకాల రంగుల కలయికవల్ల అనంతములైన రంగులూ, ఛాయలూ, భావాలూ, రసాలూ పుట్టుకొస్తున్నాయి రూపజగత్తులో.

అదీకాక ఓ స్వరం ఎలా అనేకస్థాయిల్లో పలుకుతూ అనేకభావాలను సంతరించుకొని వాటిని

మనకు ప్రసాదిస్తుందో; అలానే ఓ రంగూ అనేక ఛాయల్లో కనిపిస్తూ, అనేకభావాలను ఆపాదించుకొని వాటిని మనకు అందిస్తూ ఉంటుంది.

అంతేకాదు రాగజగత్తులోని మంద్ర మధ్యమ తారస్థాయిలను వర్ణజగత్తులోని అంశాలతో పోలిస్తే -

మంద్రస్థాయిలోని స్వరాలు శేతరంగుల ఛాయల్లోనూ, తారస్థాయిలోని సుష్పష్టస్వరాలు సుఘటమైన రంగుల ఛాయల్లోనూ ఉంటాయి. ఈ రెంటి మధ్యనున్న మధ్యమస్థాయిలోని రంగులు మధ్యమఛాయల్లోనూ ఉంటాయి.

ఈ స్థాయిక్రమాన్నే రేఖలలోనూ చూడవచ్చు.

సర్వసాధారణంగా, రూపాల అంచులను అంటి పెట్టుకొన్న రేఖలు మూడు రకాలుగా ఉంటాయి.

అవి స్థూలరేఖలూ (లావుగీతలు), సూక్ష్మరేఖలు (సన్ననిగీతలు), కేశరేఖలు (అతిసన్ననిగీతలు)

ఈ స్థూలసూక్ష్మకేశరేఖలలో దేనినైనా లలితంగానూ (లేలికగా), స్పష్టంగానూ (నొక్కుతూ), దృఢంగానూ (ఇంకొంచెం గట్టిగా నొక్కుతూ), గీయవచ్చు.

ఇలాంటి లక్షణాలుగల రేఖలను పరిశీలిస్తే!

జీతిమంద్రస్థాయిలో ఓ రాగాన్ని మృదువుగా ఆలాపిస్తే, అది ఎలా లలితంగా ఉంటుందో; అలానే కేశలక్షణమూ లలితలక్షణమూగల రేఖ అదేమాదిరి ఎంతో లలితంగా ఉంటుంది.

అంతేకాదు, అతిమంద్రస్థాయిలో మంద్రమలయ మారుతంవలె సాగిపోయే రాగాలను విని ఆనందించటానికి మనకు ఎంత నిశితమైన శ్రవ్యశక్తి అవసరమో; కేశలక్షణమూ లలితలక్షణమూగల రేఖలనూ, ఆ రేఖలతో మలసబడిన రమ్యమైన సూక్ష్మరూపాలనూ చూచి పారవశ్యాన్ని పొందటానికి అంతే దృశ్యశక్తి అవసరం

కనుక రాగజగత్తులో ఓ రాగం శ్రావ్యంగా ఉండటానికి అందులోని స్వరాలూ, స్థాయిలూ

గతీ, ఎలా తగిన తూకంలో వాడబడతాయో; అలానే రూపజగత్తులోని ఓ రూపం నయనానందకరంగా ఉండటానికి అందులోని రంగులూ, రేఖలూ, ఛాయలూ, రూపభావాలూ తగిన తూకంతోనే వాడబడతాయి.

అప్పుడే ఆ రాగాలూ, రంగులూ మధురంగా శోభాయమానంగా ఉంటాయి.

కనుక రాగాలను మధురంగా పలికించటం ఎంత కష్టమో, రంగులనూ, రూపాలను అందంగా రూపొందించటమూ అంతే కష్టం.

ఇకపోతే, స్వరానికి వెనుక శ్రుతి లేనిపోతే అది ఎంత మధురమైనదైనా అది వెలితిగానే ఉండి దానిలో ఓ విధమైన సొంపూ నిండుదనమూ ఉండదు. ఆ ఒంటరిస్వరానికే జంటగా ఏదో ఓ శ్రుతివాద్యం ఉంటే ఆ స్వరం ఎంతో ఇంపుగా సొంపుగా నిండుగా పొందగా ఉంటుంది. కనుక స్వరంలోని సోగసునూ మాధుర్యాన్నీ పైకి తీసుకురావటానికి శ్రుతి ఎంతో తోడ్పడుతుంది. అందుకే 'శ్రుతిలేనిపాటా మతిలేని మాటా' అని అంటూ ఉంటాం.

ఈ సంగీత లక్షణాన్ని వర్ణజగత్తులో పరిశీలిస్తే; ఓ రంగు ఎంత కాంతిగలదైనా ఎంత సమ్మోహనకరమైనదైనా, అది తెల్లని సమతలంపై ఏకాకిగా జీవించలేదు. 'కనుకే అది తన జతకు తనకు తగిన మరో చెలిని కోరుకొంటుంది.

అది లభ్యమైతే ఆ రంగు పజీవమై తనలోని సొంపునూ సోగసునూ కాంతిని ఆనందాన్నీ ప్రజ్వలించజేస్తూ, కళకళలాడుతూ ఉంటుంది.

కాన రంగుయొక్కకాంతి మరో రంగువీరద ఆధారపడినట్లే, స్వరయొక్క కమ్మదనం దాని ముందు వెనుకలనున్న ధ్వనులవీరదా, శ్రుతివీరదా ఆధారపడి ఉంటుంది.

* * *

ఇలాంటి రంగులూ రాగాలూ అనేక మీడియమ్స్‌తో (మధ్యమాలతో) దొరుకుతూఉంటాయి. ఆ రంగులూ స్వరాలూ ఏ మీడియమ్‌కు చెందినా

వానిలోని కాంతులూ, కమనీయతలూ మధురంగానే ఉంటాయి.

కనుక వాదజగత్తులోని స్వరాల వీడా ఫిడేలూ మృదంగం తబలా సన్నాయీ వేణువూ మొదలైన వాటితో దొరుకుతూ ఉంటాయి. అవన్నీ వివిధ గతులతో అనేక మాధుర్యాలను చిందిస్తుంటాయి. ఏ వాద్యంలోనైనా ఈ స్వరాల కలయిక కుదురుతుంది. అందులోనూ ఒకో వాద్యంనుండి పుట్టే స్వరం ఒకో రకమైన మాధుర్యాన్ని ప్రసించజేస్తూ ఉంటుంది.

అలానే రూపానికి ఉపయోగించే రంగులూనూ అవి అనేక మీడియమ్స్‌తో దొరుకుతుంటాయి. అవి వాటర్ కలర్స్, ఆయిల్ కలర్స్, పోస్టర్ కలర్స్, పోస్టల్ కలర్స్, క్రెయిన్ కలర్స్, ఇంకా అనేకరకాలూ.

ఒకో మీడియమ్‌లో ఎన్నో క్రొత్త-క్రొత్త రంగులను పుట్టించవచ్చు. అంతేకాదు ఏ మీడియమ్‌లోని రంగులైనా ఒకో ప్రత్యేకమైన కాంతులనూ రమణీయతలనూ వెదజల్లుతూ ఉంటాయి.

మరో విశేషంకూడా ఉంది. ఒకో మీడియమ్‌లోని రంగులను ఉపయోగించటానికి, వాటిని రూపంలో నింపటానికి ఓ ప్రత్యేకమైన నైపుణ్యం రూపకారునికి ఎలా అవసరమో; అలానే ఓ వాద్యంలోని స్వరాలను కలిపి చక్కని రాగాలను పలికించటానికి ఆ స్వరకారునికి ఆ వాద్యమందు ఓ ప్రత్యేకమైన నైపుణ్యం అవసరం.

అందుకే వాద్యంలో ధ్వని సుస్వరమైతే ఆ వాద్యాన్ని పలికించటం జైతుంది. ఆ ధ్వనే అపస్వరమైతే ఆ వాద్యం సకిలించటం జైతుంది, నాద జగత్తులో.

అలానే రూపమందు రంగును; చక్కగా పొదిగితే, ఆ రూపం సురూపమౌతుంది. అలాకాక పోతే ఆ రూపం కురూపమౌతుంది రూపజగత్తులో.

కనుకే సుస్వరాలకూ సురూపాలకూ మూలం మాధుర్యం. అది ఏ రసరూపంలోనైనా, ఏ పదార్థ రూపంలోనైనా ఉండవచ్చు,

ఈనాడు ఎన్నో క్రొత్తక్రొత్త మీడియమ్స్ రూపజగత్తులోనూ నాదజగత్తులోనూ వస్తున్నాయి. రసస్పష్టత తమభావాలనూ తమ శైలీలనూ అయూ మీడియమ్స్ ద్వారా ప్రదర్శింప జేయటానికి వారికి పూర్తి అవకాశాలు ఉన్నాయి. కనుకే ఏ వాద్యం లోని స్వరాలనైనా ఏ మీడియమ్ లోని రంగులనైనా రసస్పష్టత తన ఇష్ట మొచ్చినట్లుగా మలచుకొని రసస్పష్టజేసి మన హృదయాలను ద్రవింప జేయగలడు.

అంతకాదు. ఏ వాద్యంలోనైనా, ఏ మీడియమ్ లోనైనా, ఏ శైలీనైనా ప్రవేశపెట్టవచ్చు. (కాకపోతే ఒక శైలీకి, ఒక వద్దతికి కొన్నికొన్ని వాద్యాలు, కొన్నికొన్ని మీడియమ్ సూ సరిగ్గా సరిపోయినట్లుంటాయి.) కనుక ఓ వాద్యంగానీ ఓ మీడియమ్ గానీ కళాకారుని స్వతంత్రతకూ, అతని రసవ్యక్తిత్వాన్ని ప్రదర్శింప జేయటానికి అనువుగా మాత్రం ఉంటుంది. అలా ఉండాలి కూడా.

అందుకనే నాదజగత్తులో మాధుర్యాన్ని చిందించే అనేక వాద్యాలుంటే; రకరకాల రంగుల కాంతులను వెదజల్లే అనేక మీడియమ్స్ రూప జగత్తులో ఉన్నాయి. కనుకే ఏ వాద్యస్వరం ముందైనా మనం తన్మయుత్వాన్ని పొందుతాం.

ఒకోసారి గాత్రంలేని ఓ తీయనైన వాద్య స్వరం మనిషిని తేలికగా ద్రవింపజేస్తే; రూపంలేని కాంతిగల ఓ రంగూ సులభంగా మనస్సును కరిగించి ద్రవింపజేస్తుంది.

కనుక గాత్రంలేని నాదంలో స్పేష్ కనిపించి విశ్వవ్యాప్తత గోచరిస్తుంది. అలానే రూపంలేని రంగులోనూ ఎంతో స్పేష్ వాతా ఎంతో వ్యాప్తతా కనిపిస్తూ ఉంటుంది.

కనుకే గాత్రం నాదాన్ని బంధిస్తుంది. రూపం రంగుని నియమబద్ధం చేస్తుంది. అందుకే వాద్యం మూగగా తన భావాల్ని వ్యక్తపరిస్తే; రంగూ మూగగానే తన భావాల్ని మనకు చెప్తూ ఉంటుంది.

నాదంలోని భావాల్ని స్పష్టీకరించేది గాత్రం

ఐతే; రంగులోని భావాల్ని స్ఫుటంగా మన ముందుంచేది రూపం జాతేంది.

* * *

ఇలాంటి భావస్పష్టతకొరకే రాగాలు సాహిత్యాన్నీ, రంగులు స్వరూపాలనూ ఆశ్రయిస్తూ ఉంటాయి. ఓ వేళ రాగాలు సాహిత్యాన్ని ఆశ్రయించకపోతే వానిలోని భావం అస్పష్టమే జేతుంది.

అలాగే రంగులూనూ.

పోనీ అవి వాని వ్యక్తిత్వాలమీద నిబబడితే అవి విశృతమూ విస్మృతమూ జేతాయేకానీ వానిలో ఓ భావనియతి లేకుండా పోతుంది.

ఐతే రాగాలూ రంగులూ పదార్థీ పదార్థాత్మీ ఆశ్రయించినందువల్ల వాని వ్యక్తిత్వం ఏమీ తగ్గక పోగా, అవి ఇంకా మధురమూ మధురతరమూ సుందరమూ సుందరతరమూ ఐనాయి.

అంతేకాదు. రాగాలూ రంగులూ పదాలతోనూ పదార్థాలతోనూ చేతులుకలవటంవలన పదాలకూ పదార్థాలకూ తావి అద్భిన్నట్లు జేతేంది.

కనుక ఒకోస్వరం గర్భితమైన భావాల్ని ఎలా వినిపిస్తుందో, అలానే ఓ భావస్ఫోరకమైన రంగూ రేఖా అంతటి గర్భితమైన భావాల్నే మాపిస్తూ ఉంటాయి.

కాన కొన్ని కొన్ని మధురమైన రాగాల్ని వింటుంటే అనేక భావరూపాలు మనలో మెదులు తుంటాయి. అలానే ఓ చక్కని పర్కచిత్రాన్ని చూస్తూంటే అందులోని రంగుల రూపాలు మరికొన్ని ఆ రూపాల్ని మనలో ప్రేరేపించి కొన్ని కొన్ని భావాలను వినిపిస్తూంటాయి.

అంటే చిత్రంలోని రంగుల రూపాలు చెప్పే భావాలను కన్న గ్రహించకపోయినా, అవి చెప్పే ఎన్నో భావాలను మన మనస్సు వింటూ ఉంటుందన్న మాట, ఇంకా రంగులలో విలీనమై వాని హృదయగత భావాలను తెలుసుకుంటే.

కాంతిగల రంగులు సవ్యతూ ఉంటాయి. లేత

నైన చల్లని రంగులు మందహాసం చేస్తుంటాయి. నలుపు కలిపిన రంగులు దీనంగా చూస్తుంటాయి.

కనుకే రూపాల్ని చూస్తుంటే అరూపాలూ, అరూపాల్ని వింటుంటే రూపాలూ పరోక్షంగా మనలో మెదులుతుంటాయన్నమాట. అంటే ఓ ధాతువుకు వ్యతిరేకమైన ధాతువు, అందులోనే తెరచాటుగా ఉంటుందన్నమాట.

ఇకపోతే మృదుమంజులమంజీర స్వరాలలో విలీనమైతే ఎదురుగా ఉన్న దృశ్యాన్ని కూడా మనం గమించలేం. అలానే జ్యోతిర్మయమైన రంగుల రూపాలలో తన్నయత్వాన్ని పొందితే ఏ శబ్దమూ మనకు వినిపించదు కనుక రాగాలలోనూ రంగులలోనూ ద్రవీకరణశక్తి, దానితోబాటు తన్నుతాను మరిచిపోయే స్థితి ఉంటుందన్నమాట. దీన్నే రసతత్వంనుండి మనం సొందే లీనాలీనావస్థ అని అనవచ్చు.

ఈ లీనాలీనావస్థను రాగాలవలన పొందితే ఆ లీనాలీనావస్థ నాదదగతమూ, రంగులవలన పొందితే అది కాంతిగతమూ జెతుంది.

అసలు ఈ క్షణిక లీనాలీనావస్థల వెనుక కొంత శాశ్వతత్వమూ ఉంది. అందుకే ఇలాంటి మృదుమధురమైన లీనాలీనావస్థలను కలిగించే ఈ కమనీయమైన రాగాల రంగుల బాహ్యస్వరూపాలు నశించినా అవి మనలో కలిగించిన మృదుమధురమైన లీనాలీనావస్థలను కాలం అంతతొందరగా చెరిపే నేయలేదు.

* * *

పోతే రాగప్రమాణాలలో ఎలా రకరకాల తాళాలుఉండి వానివలన ఎలా నాదలయవ్యక్తమౌతూ ఉంటుందో; అలానే రూపంలోనూ రకరకాల ఆకారాల మధ్యఉండే వివిధదృశ్యభాదాలవల్ల, రూపలయ వ్యక్తమౌతూ ఉంటుంది. అసలు ప్రాచీనకాలంలో దేవతామూర్తుల కొలతలు స్వరకాలమాసంతోవలెనే రూపగతి కాలమాసమూ తాళరూపంలోనే ఉండేది. అందుకే అప్పుడు నవదశ తాళప్రమాణంగల దేవతామూర్తులు రూపొందాయి.

కనుక రాజగత్తులో తాళానికి తాళానికి మధ్య నడిచే కాలము లయ అని ఎలా చెప్పబడుతూ ఉంటుందో అలానే ఓ భారమైన రూపానికి, మరో భారమైన రూపానికి మధ్యనడిచే దృశ్యగతికి రూపలయ అని అనబడుతూ ఉంటుంది రూప జగత్తులో.

రాగాలు ప్రవహించే రీతిలో రాగగతి యొక్క లయ వ్యక్తమైనట్లే; రూపము ప్రవహించేగతిలో రూపలయా, రేఖాపాతంలో కనిపించే గతిలో రేఖలయా వ్యక్తమౌతూ ఉంటాయి.

ఈ లయ వలన రాగాలలో ఇంపూ సాంపూ వస్తుఉంటే; రూపాలలోనే రేఖలలోనీ, రంగుల సామరస్యంలోనీ లయ వలన రూపానికి పారవశ్యతా, రంగులకు జ్యోతిర్మయతా వస్తోంది.

కనుక రూపజగత్తులోని ఆత్మికమే రూపలయ జెతోంది.

రాగాలలోని లయ ప్రకంపితమౌతూ మన వద్దకు పరిగెత్తుకుంటూ వస్తే, రూపాలలోని లయకు మనం ముగ్ధులమై దానిలో తన్నయత్వాన్ని పొందటానికి ఇంకా దగ్గరకు పోతున్నాం.

ఎందుకంటే —

నాదానికి శౌతికరూపంలేదు కాబట్టే ఆ లయ మనవద్దకు వచ్చి మనలో విలీనమౌతూ ఉంటుంది. అంటే నాదం మనవద్దకు తాను పరిగెత్తుకుంటూ వస్తుందన్నమాట.

ఆకారానికి రూపం ఉంది కనుక దాన్ని ఆస్వాదిస్తున్నప్పుడు రూపలయవలన మనం కరిగి పోతాం. అందుకే రూపం మనల్ని తనదగ్గరకు తీసుకొని తనలో కలుపుకొంటుంది.

అందుకే నాదం మనస్థిలో విలీనమైతే; రూపం మనస్థి తనలో విలీన పండుకొంటుంది.

ఇలాంటిలయ రాగాలూ రంగులూ మలచబడే వేగంమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. స్వరాలు ప్రవహించే గతివలన ఎలా రాగాలలోని వేగం వ్యక్తమౌతూ ఉంటుందో అలానే రేఖాపాతంలోని తీరు

లోనూ, రూపాలు మలచబడే తీరులోనూ, రూప జగత్తులోని వేగం వ్యక్తమౌతూ ఉంటుంది.

కనుక వేగంగా ప్రవహించే రాగం మనస్సును ప్రకంపింపజేస్తే, భావోద్వేగంగా పోయే రంగూ, సుప్రసన జారిపోయే మృదువైన రేఖ మనస్సును ఉప్పొంగిస్తోంటుంది.

కనుకే రాగాలలోని లయ (దానిని అంటి పెట్టుకొన్న వేగమూ) సంచలనాత్మకమైంది ఐనట్లే; రూపంలోని రంగులసామరస్యంలోని రేఖాగతిలోని లయ సంచలనాత్మకమైంది జాతొంది.

అంతేకాదు. స్వరాలగతిలోని వేగం ఊణిక మైంది ఐతే; రంగులోనూ, రూపంలోనూ రేఖల లోనూ ప్రయోగింపబడే వేగం నిత్యమైంది జాతొంది.

ఐతే అనలు వేగము అంటేనే ఊణికమైంది కదా! అనే అనుమానం మనలో కలుగుతుంది.

జాను ! అది సహజం కూడానూ !

ఐతే ఈ సందర్భంలోని వేగం అంటే, రూపమూ రంగూ రేఖా ప్రయోగింపబడినప్పుడు వేగం అన్నమాట. అది ఊణికమైందే ఐనా, రూపం దాన్ని తనలో పొదుగుకొని ప్రతిక్షణమూ ఆ వేగాన్ని తరంగితం చేస్తూ స్ఫురింపజేస్తూ మన కంటికి అందిస్తూనే ఉంటుంది. కనుక రూపాలలోని రంగుల లోని రేఖలలోని వేగం నిత్యమైంది జాతొంది.

అందుకే రాగజగత్తులోని రాగాలవలన కలిగే భావాలలో ఎలా ప్రకంపనం ఉందో, అలానే రూప జగత్తులోని రూపాలవలనా రంగులవలనా రేఖలవలనా కలిగే భావాలలోనూ సంచలనం ఉంది.

అందుకే రాగాలను వింటున్నా, రంగులను చూస్తున్నా, అవి మనలో కలిగించిన భావాలు సిద్ధిరంగా ఉండక కదులుతుంటాయి.

ఇవీ -

రాగజగత్తులోని రూపజగత్తులోని కొన్ని సమన్వయ భావాలు. రాగాల మర్మం తెలుసుకుంటే,

రంగుల మర్మం అవగతం చేసుకుంటే ఎన్నో ఇంకెన్నో మరెన్నో...

4

ఇవేగాక సమన్వయదృష్టిని ప్రేరేపించే, ఏక త్యాన్ని సూచించే మరెన్నో భావాలూ, శౌతిక అంశాలూ; రాగాలలో అంతర్యామినిగానూ, రంగులలో రంగితమయ్యా ప్రవహిస్తూఉన్నాయి.

సర్వసాధారణంగా మనం రూపకళలను స్థూల కళలక్రిందా, శ్రవ్యకళలను సూక్ష్మకళల క్రిందా జమకడతాం. అందుకు కారణం వస్తుతత్వంనుంచి రూపమూ, ఆకాశతత్వంనుంచి పాదమూ వచ్చాయి కొబ్బట్టి.

అందుకే స్థితిశీలమైన రంగులు నిత్యమైనవి అనీ, గతిశీలమైన రాగాలు అనిత్యమైనవి అనీ బాహ్య దృష్టితో ప్రతీతి.

కానీ -

స్థితిశీలమైన రంగులు నిత్యమైనవి ఐనా, వానివలన మనలో కలిగిన మధురభావాలూ రసాను భూతులూ అనిత్యాలే! గతిశీలమైన రాగాలు అనిత్య మైనవిగా కనిపించిన్నావానివలన మనలో కలిగిన మనో రూపాలూ మానసిక నిత్యాలే.

కనుక స్థూలకళల నిత్యతవెనుక అనిత్యతా, సూక్ష్మకళల అనిత్యత వెనుక నిత్యతా దాగిఉన్నాయి.

అంతేకాదు సూక్ష్మం వెనుక స్థూలమూ, స్థూలం ముందు సూక్ష్మమూ ఉంది.

అందుకే రూపాన్ని చూస్తుంటే అరూపాలూ, అరూపాల్ని వింటుంటే రూపాలూ మన మనోఫలకం మీద మెదులుతుంటాయి.

కనుక నాదమందు రూపం ఆభాస, రూప మందు భావం అభాసజాతొంది సూల దృష్టిలో. కానీ సూక్ష్మదృష్టిలో నాదంలోని అభాసరూపం మనస్సులో భాసే జాతొంది. అలానే రూపాల్లోనూ రంగుల్లోనూ ఉండే భావ అభాస భాసే జాతొంది మానసిక సరిధిలో.

కాకపోతే నాదజగత్తులోని స్వరాలు చరాలు
రూపజగత్తులోని రూపాలు స్థిరాలు.

కానీ ఈ స్వరాలకూ స్వరూపాలకూ మూల
మైన భావాలు, గతిగతాత్మకములైనవే.

అందుకే రూపజగత్తు ఎలా ద్రవ్యాత్మకమో;
అలానే నాదజగత్తు ద్రవ్యాత్మకము.

పోతే ఈ రెండూ కొంత తేడాతో జడలే. ఆ
జడాలకు చేతనము ఈ భావమూ, ఈ రసమూ. ఆ
భావాలైనా ఏదో ఓ రసద్రవ్యాత్మకతతో రూపించి
తేనే అవి వ్యాప్తమై స్థిరత్వాన్ని పొందేది.

కనుక ఓ భావాన్ని రాగంలోకి మలచటం ఎంత
కష్టమో, భావాన్ని రూపంలోకి మలచటమూ
అంతే కష్టం.

ఇలాంటి మరికొన్ని శౌలిక ఆశౌలికస్థితుల
దృష్ట్యానే నాదరూపం స్థాయిలను నిర్ణయిస్తూ
ఉంటాం అప్పుడప్పుడూ.

ఎలాగంటే—

కాంతి లేకపోయినా నాదం వినిపించగలదు.
కాంతి లేకపోతే రూపాన్ని దర్శించలేం. కనుక నాద
కళ రూపకళకన్నా తేలికగా సాగిపోయే అతిసౌలభ్య
మైనకళ అని మనం సర్వసాధారణంగా అంటూ
ఉంటాం.

పరిశీలించినా అంతే !

ఐతే మృదుమధురమంచేరస్వరాలను మనం
విని ఆనందిస్తున్ననమయంలో ఏదైనా మరో కటు
వైన ధ్వని ఆ పరిసరప్రాంతాలలోఉంటే, ఆ మృదు
మధుర స్వరాలను మనం విని ఆనందించలేకదా
మరి !

అందుకనే రూపం కాంతి మీద ఆధారపడితే;
శబ్దం ఇతర శబ్దస్థాయిలమీద ఆధారపడిఉంటుంది.

రూపం కాంతిలేకపోతే అదృశ్యమౌతుంది.
మహాశబ్దంముందు మృదుశబ్దం అంతరిస్తుంది.

రూపం మరోదాని సహకారంతో ప్రకాశిస్తే;
శబ్దం మరో శబ్ద సహకారంవల్ల వినిపిస్తుంది.

కనుక కొన్నికొన్ని సమయాలలో రూపమూ
నాదమూ విస్తృతమూ విశుభ్రమూ అవలెవు. అవి
అలా అవటానికి వాని ధాతువులకు అనుగుణమైన
పరిసరాలు తప్పక కావలెను. అప్పుడే మధురమైన
రాగమూ, మనోహరమైన రంగూ వినిపిస్తాయీ
కనిపిస్తాయీ.

అందుకని ఏ కళయొక్క విలువనూ దాని
విశుభ్ర విస్తృత సౌలభ్యాలనుబట్టి, వాని నిర్మాణ
పదార్థాలనుబట్టి నిర్ణయించక, రసనిర్మాణదృష్టి
తోనూ, సౌందర్యతత్వదృక్పథంతోనూ, రసాను
భూతుల దర్శనస్థాయిలోనూ కళాస్థాయిని, దాని
విలువనూ నిర్ణయించాలి. అలా నిర్ణయించటం
ఉత్తమోత్తమం కూడా.

ఇలాంటి శౌలిక ఆశౌలికలక్షణాలదృష్ట్యా
మాస్తే, మరో లక్షణమూ విశదమౌతుంది.

వస్తుతత్వంలోని ప్రతిబింబలక్షణం నాదానికే
ఉంది. కనుక ఈ ప్రతిబింబలక్షణాన్నిబట్టి
శబ్దమూ వస్తుతత్వం కలదే జెబోంది.

ఎలాగంటే వస్తు ప్రతిబింబం అవలి వస్తువు
మీద ఆధారపడినట్లే, శబ్ద ప్రతిబింబమూ అవలి
అవలి వస్తువుమీద అంటే రికార్డింగ్ పద్ధతిలోని
పదార్థంమీద ఆధారపడి ఉంటుంది.

కనుక రూపానికి ఆభాస ఉన్నట్లే, నాదానికీ
బౌతిక శాశ్వత రూపమూ ఉంది.

ఇలా రాగాలకూ రంగులకూగల బాహ్యస్వరూపం
లోని ధాతుపురీత్యా చూచినా నాదమూ రూపమూ
సమస్థాయి కలిగినవే జెబున్నాయి.

ఈ విధంగా ఆలోచిస్తూ పోతుంటే ఎన్నో,
ఇంకెన్నో.

5

కాస్త నిలబడి ఆలోచిస్తే రసతత్వానికి బాహ్య
స్వరూపం రూపం. అంతః స్వరూపం నాదం. కాన
రసతత్వాన్ని రూపంద్వారా దర్శిస్తాం. నాదంద్వారా
వింటాం.

కనుక వాదరూపాల సమిష్టి సమ్మిళిత స్వరూపమే రసతత్వం. ఈ రెంటితో ఏది తోపించినా సంపూర్ణ రసతత్వంలోని పూర్ణత్వం, పూర్ణానుస్వారమే జెతుంది.

కాన ఈ రసతత్వానికి ఈ రెండు స్వరూపాలూ అవసరమే. పైగా ఇవి ఒక దానికి మంకటి సరోక్షంతో ప్రతిబింబాలు.

అందుకే రూపనాదం రసతత్వంలో ఒకటిగా ఉన్నా అవి అందులో కలిసి మెలిసి సహజీవనం చేస్తున్న విడివిడి స్వరూపాలు.

ఈ నాద రూపాలు, స్థూలసూక్ష్మసీతులు కలవైనా వానికి రసప్రపంచ సమంగానే ప్రభావితమౌతున్నాడు.

అందుకే నాదం ఎంత ఆశౌతికమైనదైనా మన స్థూలతత్వమీదా, రూపం ఎంత స్థూలమైనదైనా మన సూక్ష్మతత్వం (మనస్సు) మీదా పనిచేస్తూ ఉంటాయి. కనుక ఇలాంటి ప్రభావాల దృష్ట్యా చూచినా విభిన్నతత్వాలుగల రాగాలూ రంగులూ సమస్థాయిలోనే నిలువగలవు.

ఇలాంటి అనేక వైరుధ్యాలనూ వైవిధ్యాలనూ పరిశీలిస్తే—

రసతత్వంలో వైవిధ్యాలు ఉండాలి. కానీ

వైరుధ్యాలు ఉండటంమాత్రం అంత శ్రేయంకాదు అని అనిపిస్తూ ఉంటుంది

ఎందుకంటే, వైవిధ్యాలవల్ల రసతత్వమూ అందుతోని కాబూ పెరుగుతాయి. వైరుధ్యాలవల్ల అవి సంఘర్షించుకొని తరుగుతాయి.

ఓ విధంగా రసతత్వంలో వైవిధ్యాలు ఎక్కువైతే ఏదో ఓనాడు సమన్వయదృష్టి ఏకత్వమూ వస్తుంది.

ఆ వైవిధ్యాలనే వైరుధ్యాలక్రింద భావించి పెంచితే రసతత్వంలో భిన్నత్వం వస్తుంది.

కనుక వైవిధ్యాలూ వైరుధ్యాలూ ఒకటిగా కనిపించినా అవి ఒకటి కాదు. పైని వైవిధ్యం ఏకత్వాన్ని విభిన్నముఖాలలో చూపిస్తుంది. వైరుధ్యం భిన్నత్వాన్ని వివిధమార్గాలలో వడిపిస్తుంది.

అందుకే అసమన్వయతకు వైరుధ్యం కావాలి. సమన్వయతకు వైవిధ్యం కావాలి.

అలా సమన్వయత రసతత్వంలో ఉన్నప్పుడు—

రాగం రేఖలా కనిపిస్తుంది
రేఖ రాగంలా వినిపిస్తుంది
స్థాయి ఛాయలాగుంటుంది
ఛాయ స్థాయిలాగుంటుంది
స్వరం స్వరూపం జెతుంది
స్వరూపం స్వరం జెతుంది.

న్యాయానికి సంకెళ్లు

శ్రీ అరిగే రామారావు

“శ్రీ, ఇంకా కాఫీ కాలేదటే...” గౌరవతి విసుగ్గా కేకేశాడు.

సమాధానంగా వంటింట్లోంచి, ‘వచ్చే, వచ్చే-’ అని వినిపించింది.

‘అరగంటనుండి వచ్చే వచ్చే అంటున్నావు. ఏం వస్తావో ఏమిటో’ అని గొణుక్కున్నాడు. పడక కుర్చీలో విసుగ్గా వెనక్కి జొరగిలపడి కూర్చున్నాడు. కాస్తేపు కళ్ళ మూసుకున్నాడు. అయిదు గంటల కల్లా యింటికి కారు పంపుతామని నిన్న చెప్పి వెళ్లారు. గంట ఆరు అవ్వస్తోన్నా ఎవరూ అంటు లేరేమిటా అనుకున్నాడు. కొంపదీసి ఇంకెవరైనా మాచుకున్నాడేమోననే అనుమానం మనస్సులో నన్నగా కదిలింది. కుర్చీలో అసౌకర్యంగా అటూ ఇటూ కదిలాడు అపలించాడు. కళ్ళజోడు తీసి కట్టు పంచె చెంగుతో కళ్ళద్దాలు తుడిచి మళ్ళీ పెట్టు కున్నాడు.

‘శ్రీరామచంద్రా!’ అంటూ కుర్చీలోంచి భారంగాలేచి వసారాలోకి వచ్చాడు. రోడ్డు రెండు ప్రక్కలా పొరజూశాడు-కారేదయినా వస్తున్నదేమోనని. కార్మిక సోమవారం శివాలయానికి వెళ్ళి వస్తోన్న ఆడ నాళ్ళ మినహాయించి ఆ వీధిలో కారు, జిప్సో, కనీసం రిక్ష్లాటా వాహనం ఏమీ కనిపించలేదు.

అసహనంగా నిట్టూర్చి లోపలికి వచ్చాడు.

అయిన భార్య సీతమ్మ కాలుతున్న కాఫీ గ్లాసును పమిలచెంగుతో పట్టుకుని వచ్చింది. గౌరవతి కాఫీ గ్లాసుండుకుని కుర్చీలో కూర్చున్నాడు

పెండి కొడుకులాగా ముస్తాబయిన భర్తను విగాదిగా చూస్తూ, ‘మీ వేషం, వాలకం చూస్తుంటే

మీరు నాటకం చూడటానికి పోతున్నారో, నాటకంలో వేషం వేయటానికి పోతున్నారో అర్థం కాకుండా వుంది’ అంది సీతమ్మ.

‘ఏం, వేస్తే వేస్తాను-’ అన్నాడు, విలాసంగా మీసంమీద చేయివేసి నవ్వుతూ.

‘ఇల్లావాకితీ, వెళ్లాంబిడ్డలూ పట్టుకుండా ఏకధాటిగా ముప్పై ఘనవత్సరాలు నాటకాలు ఆడారుగా-యింకా నాటకాలమీద మోజు తీరలేదా?’

గౌరవతి కాఫీ త్రాగటం పూర్తిచేసి కాఫీ గ్లాసు క్రిందపెట్టి కుర్చీలో వెనక్కివాలి పండు కున్నాడు. ఇంటికప్పుకేసి మాస్తూ తనలో తాను అనుకుంటున్నట్లుగా మెల్లగా ఇలా అన్నాడు :

‘పిచ్చిదాన! ముప్పై ఘనవత్సరాల వేషమే - జీవితాంతం ఈ నాటకరంగంలో గడిపినా మోజు తీరదు...ఈ కళాభిమానం చావదు. వున్నకొద్దీ దీని మీద మోజు పెరగటమేకాని, అరగటమంటూ వుండదే! ఇదే ఈ కళలోని మహత్తరశక్తి. నిజ మైన కళాకారుడు జీవితంలో ఇంకేమీ చేయలేడు. తనను తాను ఈ కళకు అంకితం జేసుకోవటం మినహాయించి-’

ఇలా అంటూ గౌరవతి కళ్ళ మూసుకున్నాడు. తన ముప్పై ఘనవత్సరాల నాటక జీవితం అయిన కళ ముందు మెదిలింది.

గౌరవతి గడచినతరంలో ఆంధ్రనాటక రంగంలోని అగ్రగణ్య నటులలో ఒకడు. ఆంధ్ర నాటకరంగంలో కాకలుతీరిన మేటి నటీనటులతో కలసి నటకాడుగా ముప్పై ఘనవత్సరాలపాటు కళానేప చేశాడు. నికార్సయిన కళాకారు డాయన. నాటకరంగమే తనజీవితంగా తనజీవితమే నాటక

రంగంగా గడిపాడు. కళాశాలజీవితరంగంనుండి వేసిన కాలు నాటకకళారంగంలో మోపాడు తాతలుదండ్రులు పుష్కలంగా గడించిపెట్టిన ఆస్తిపాస్తులు చాలా పున్నందున ఉపాధికై పుద్యోగం చేయవలసిన అవసరం లేకపోయింది. మొదట్లో కొన్నాళ్లు బళ్లారి రాఘవ కళాసమితిలోజేరి చిన్నచిన్న వేషాలు వేశాడు. ఆ తర్వాత తనే స్వయంగా నాటకం కంపెనీ నొకదాన్ని పెట్టి ఆంధ్రదేశం నాలుగు చెరగులా తిరిగి నాటకాలు ఆడాడు. సాటి కళాకారులను పోషించాడు. పెద్దలు గడించిన ఐశ్వర్య సర్వస్వాన్ని నాటకకళ కోసమే ఖర్చుపెట్టాడు. ఏ మాత్రం పాట పాడ గలిగిన వాడయినా సరే తనదగ్గరకొచ్చి గొంతెత్తి ఒక రాగంపాడి చేయివాసితేవాలు వరహాకి తక్కువ లేకుండా యిచ్చేవాడు.

ఇందాక ఆయన అర్ధాంగి సీతమ్మ అన్నట్లుగా ముప్పైసంవత్సరాలపాటు యిల్లా వాకిలీ, భార్య బిడ్డలూ పట్టుకుండా ఈ నాటకాలమోజులోపడి తిరిగాడు.

బైస్కోపులకాలం బలిసిపోయి, ఆంధ్రులకు నాటక కళాభిమానం సన్నగిల్లి, ఆంధ్రనాటకకళారంగం ఓ బడశపట్టి, వృద్ధాప్యం మీదపడిన తర్వాత గాని గౌరీపతి నాటకరంగంనుండి నిష్క్రమించ లేదు. అప్పటికేగాని తన యిల్లమిటి, సంసారమేమిటి, మంచేమిటి చెడ్డేమిటని చూచుకోలేదు. చూచు కుంటే ఏముంది? రెండుతరాలవాళ్లు కూర్చుని తినదగ్గ ఆస్తిపాస్తులు ముప్పైసంవత్సరాలలో తన కళాభిమానానికి, పురుషకు, పుణ్యాలకు, పెట్టు పోతలకు పిల్లలచదువుసంధ్యలకు, పెళ్లిళ్లలకు పేరంటాలకు హరించుకుపోయి చివరికి ఒక యిల్లా, దాన్ని మించిన అప్పులూ మిగలాయి.

ఇల్లుఅమ్మి అప్పులు కొంతవరకు తీర్చాడు. ప్రస్తుత పరిస్థితి ఏమిటంటే—తీరగా మిగిలిన పాత అప్పులు, ఇటీవల చేసిన కొత్తఅప్పులు, పెళ్లికెదిగి యింట్లో కూర్చున్న రెండోకూతురు, స్కూలు ఫైనల్ చదువుతున్న రెండోకాడుకు, రోగిష్టి భార్య, తన కీళ్లరోగం, తనూ మిగలారు. పెద్ద

కొడుకు హైదరాబాద్‌లో పెద్దపుద్యోగం చేస్తూ తన సంసారానికిపోగా, మిగిలినదానిలో నెలనెలా కొద్దో గొప్పో వంపుతున్నాడు. కుటుంబపోషణ నిమిత్తం తను చిన్నపిల్లలకు ప్రవేశాలు చెప్పవున్నాడు.

ఒకనాడు అష్టవిశ్వరూపకు అధిపతిఅయి, ఆంధ్రనాటకరంగంలో ఉజ్వలంగా వెలిగిపోయిన గౌరీపతి ఈనాడు వృద్ధాప్యంలో కటికదర్శిడం అనుభవిస్తున్నాడు.

సీతమ్మ చేతులో బియ్యం పోసుకునివచ్చి భర్త ప్రక్కగా నేలమీద కూర్చుంది.

‘ఏమండీ, యింకా వాళ్లు రాలేదేమిటండీ?’ అంది.

గౌరీపతి కళ్లుమూసుకుని ఆలోచిస్తున్న వాడలా ఆ మాటకు పులిక్కిపడి కళ్లు తెరిచాడు. ‘వేనూ అదే మాస్తూవున్నాను. ఈపాటికి రావ ల్పందేనే!’ అన్నాడు.

‘రేపటికీ బియ్యం లేవండి. ఈ పూటకు పావం, ఆ కమలమ్మే యిచ్చింది. ఆమె అయినా ఎన్ని డబ్బాలని బద్దళ్లు యిస్తుంది. ఈ పూట తీసుకున్న రెండు డబ్బాలతో కలిపి మొత్తం పడహారు డబ్బా లివ్వాలి’

‘ఇద్దాం

‘ఇద్దాం—ఎక్కడుంచి తీసికొచ్చి యిద్దాం? ఆ పాలు పోసేది దాని యిష్టమొచ్చినట్లు నోరు పారేసుకుంటుంది. పిచ్చిముండ కాబట్టి అది యింత కాల మూరుకున్నది. మూడునెలలబట్టి ఒక్కపైసా అయినా యిష్టకపోతే ఎవరూరుకుంటారండీ! ఆ షావుకారు చెంగయ్య సంగతి సరేసరి—పెళ్లి కావలసిన పిల్ల రొమ్ములకుంపటయి కూర్చుండే—ఏమో, తండ్రీ, ఈ సంసారం నేను చెయ్యలేను ఊరినిండా తలమునగ అవ్వలెపోయే! యింట్లో చూడబోతే ఏ పూట కాపూట ప్రతిదానికీ వెతుక్కోవలసి వచ్చే! ఎండాకాలని చావాలి—’ సీతమ్మ పమిటచెంగుతో కళ్లు వత్తుకుంది.

కొన్ని క్షణాలు అతిబరువుగా గడిచాయి. గౌరీపతి దీర్ఘంగా నిట్టూర్చాడు.

‘ఇదిగో, వీళ్ళు వస్తామన్నారాగా! ఈ రెండు రోజు లాగితే చేతికి డబ్బు అందుతుంది. ఇయ్యవలసిన వాళ్ళ కేదో కాస్త కాస్త సరుకులు చేయవచ్చు—’

ఇంతలో ఒక కారువచ్చి వీధిలో ఆగింది. ఒక యువకుడువచ్చి, ‘మాష్టేరూ!’ అని పిలిచాడు.

గౌరీవతి కండువా మీదేసుకుని చేతికర్ర తీసికుని భార్యతో, ‘వస్తావే!’ అని చెప్పి ఆ వచ్చిన యువకుడితో వెళ్లి కారెక్కాడు.

* * *

గౌరీవతికి నాటకాలమూలంగా వున్న ఆస్తి సొస్తులన్నీ హరించుకుపోయినా, పేరుప్రఖ్యాతులు మాత్రం మిగిలాయి. ఆ పేరుప్రఖ్యాతులమూలంగానే ఏవో నాటకపరిషత్తులు, కళాసమితులు, కళాశాల ల్లోని నాటకసంఘాలు ఆయన్ని అప్పడప్పడు ఆహ్వానించి ఆయన వుపన్యాసాలను ఏర్పాటుచేస్తూ వుంటాయి. ఆయాసందర్భాలల్లో దారిద్ర్యపు ఖర్చులు యిస్తూ వుంటారు; పై పంచలు కప్పుతూ వుంటారు. ఇటీవలకాలంలో కొన్ని నాటక పరిషత్తులు, డ్రామటిక్ అసోసియేషన్స్ నాటికానాటకాల పోటీలు నిర్వహించటం, ఈపోటీలకు నాటకానుభవం కల కళాకారులను న్యాయనిర్ణేతలుగా నియమించి ఉత్తమమైనవాటిని ఎన్నిక చేయించి బహుమతు లివ్వటం జరుగుతూవస్తుంది. ఆ సందర్భాలల్లో గౌరీవతిని న్యాయనిర్ణేతల్లో ఒకరుగా పెట్టుకోవటం కద్దు. ఇలా న్యాయనిర్ణేతలుగా వ్యవహరించినవారికి సొరితోషికంగా కొద్దో గొప్పో ముట్టుజెపుతూ వుంటారు. ఈ విధమైన సంపాదన గౌరీవతివున్న దుర్భరస్థితిలో కాస్త వేణ్ణిళ్ళకు చన్నీళ్ళుగా తోడుగా వుంటున్నది.

ఇప్పుడు గౌరీవతిని కారులోవచ్చి తీసికువెళ్ళింది యిందుకే! పొదికంగావున్న ఒక నాటకపరిషత్తు నాటకాల పోటీలు నిర్వహిస్తున్నది. గౌరీవతిని కూడా న్యాయనిర్ణేతల్లో ఒకరుగా నియమించింది. ఆంధ్ర దేశంలోని అన్ని జిల్లాలనుండి ఈ పోటీలలో సొల్గొనడానికి చాలా నాటక సంఘాలు వచ్చాయి. ఈ పోటీలు మూడురోజులపాటు జరుగుతాయి. మూడో రోజు విజేతలకు బహుమతి ప్రదానం జరుగుతుంది.

అప్పుడు న్యాయనిర్ణేతలకు సొరితోషికాలిస్తారు. ఇవ్వ బోయే సొరితోషికధనంతో కొన్ని అప్పులునా తీర్చుకోవచ్చును గదా అని ఆ దంపతులు ఆశపడు తున్నారు—

మర్నాడు ఉదయం ఇంకా పూర్తిగా తెల్లవార కుండానే బియ్యం కొట్టు శ్రీరాములు వచ్చాడు. తన కూతురు పెళ్లి చేస్తున్నానని, తన బాకీ చుప్తాగా తీరిస్తేగాని కుదరదని కూర్చున్నాడు.

గౌరీవతి రెండోకొడుకు, ‘ఏమిటయ్యా, పొద్దున్నే గొడవ. డబ్బిస్తారే! మా డబ్బుతోనే పెళ్లి చేస్తావా ఏమిట’ అన్నాడు.

‘అవునండి పంతులుగారు, డబ్బుడగవచ్చేసరికి గొడవగానే వుంటుంది. వస్తులుంటున్నామని కాళ్ళా వేళ్ళానడి బియ్యంతీసికెళ్లి పొట్టపగలు కొట్టు కోవటం తెలిసినవాళ్ళా మా డబ్బివ్వాలని తెలియదా?’ అని పెద్దగా అరవటం మొదలుపెట్టాడు.

ఈ మాటలు స్పృహంచేసి ఈ లోపలికొస్తూన్న గౌరీవతి చెవివదలబడింది. పట్టరాని కోపం వచ్చింది. ఆ శ్రీరాములు వాటిక పీకి పారేద్దామన్నంత ఆవేశం వచ్చిందాయనకు. కాని ఎలాగో తమాయించుకున్నాడు.

‘చూడు శ్రీరాములు! నీకు డబ్బు బాకీ వున్నాం కదా అని అనవసరంగా నోరు పారేసుకోవద్దు. కాస్త మంచీమర్నాడ చూచి మాట్లాడు. ఎల్లండి వచ్చి నీ బాకీ అణిపైసల్తోసహా తీసుకెళ్ళు. ఇహ పో—’ అన్నాడు.

గౌరీవతికి ఆనాడు వూజలో కూర్చుంటే వూజువూడ మనసు లగ్నం కాలేదు; కాఫీ త్రాగబోతే కాఫీ సహించలేదు. మాటిమాటికి ఆ శ్రీరాములు అన్న మాటలు గుర్తుకువచ్చి అవమానంతో కృంగి పోయాడు. ఒకప్పడంతో ఇదిగా బ్రతికిన తనూ, తన కుటుంబం ఈనా డిలా అడ్డమైన వెధవలతో మాటలు పడవలినవచ్చిందికదా అని కుమిలిపోయాడు. ఏమైనాసరే రేపు ఈ పరిషత్తు వాళ్ళిచ్చే డబ్బంతా పిడి మొగస కొట్టాలని నిర్ణయించుకున్నాడు.

* * *

మూడు రోజులుగా జరిగిన నాటకాల పోటీలు

మూడోవారి సాయంత్రం ఏడుగంటలకు పూర్తి అయ్యాయి. ఇక న్యాయనిర్ణేతలు ఈ మూడోవారిగా జరిగిన ప్రదర్శనలను, నటీనటులకు నటన విశేషాలను సమీక్షించి తమ నిర్ణయాన్ని తెలిపవలసి వున్నది. వాళ్ల నిర్ణయం ప్రకారం బహుమతులిస్తారు.

న్యాయనిర్ణేతలు తమలో తాము చర్చించుకుని ఏకాభిప్రాయానికిరావటానికి వాళ్లకు ప్రత్యేకించబడిన గదిలో కూర్చున్నారు. కొంతసేపు చర్చలు సాగినవివాదాల వాళ్లు ఒక నిర్ణయానికొచ్చారు.

ఫలితాల జాబితా రాస్తుండగా ఆ వరిషత్తు అధ్యక్షుడు శ్రీనివాసరావు హడావిడిగా రొప్పుతూ రొస్తూ ఆ గదిలోకి వచ్చాడు.

‘ఏం సార్! ఉత్తమ నటునిగా ఎవర్ని ఎన్నిక చేశారు?’ అని కంగారుగా అడిగాడు.

‘సవనమాణం’ నాలుకంలో కార్మిక వాయుకుడు రమేష్ పాత్రధారి రామ్మూర్తిని నిర్ణయించాం.’

‘చంపారు సార్—కొంపలంటుకున్నాయే!’

‘ఏమిటండీ—అలా పూరికే కంగారు పడుతారు. అసలు సంగతేమిటి? తాపీగా చెప్పండి—’ అని అన్నాడు గౌరీపతి.

‘ఇంకెక్కడి తాపీ అండీ, నా బొంద తాపీ—’ అని జేబులోంచి ఒక చీటీతీసి చూచుకున్నాడు.

‘మరి, ‘మార్పు’లో ఆనందంగా వేశాడే, సీతాపతి—అతడికేమయినా బహుమతి అంటూ నిర్ణయించారా?’

ఒకరు జాబితాను చూచి, ‘ఏం లేదండీ— అతనికేమీ లేవు.’ అన్నారు.

‘నిలుస్తూ చంపేశారు సార్! అతడు ఉత్తమ నటుడండీ బాబు! ఐమిన్, మనం అతణ్ణి ఉత్తమ నటుడుగా నిర్ణయించి—ఏం చేయాలి? మా దగ్గర వుండే షీలు—ఆ షీల్డు అతనికివ్వాలి; ఫోటోలు తీయాలి; పేపర్లలో వేయించాలి!’

‘అంటే—’

‘అంటే—అతడు, ఎవరూ—ఈ సీతాపతి మిసి ప్టర్ గారి మేనల్లుడు. ఇప్పుడే ఒక్కయిదు నిమిషాల క్రితం శ్రీ మిసిష్టరుగారు పోనుజేసి, బిల్లు గుద్ది గట్టిగా చెప్పారు—ఫలానా సీతాపతిరావును ఉత్తమ నటుడుగా నిర్ణయించాలని!’

‘అదేలా నండి—’

‘అదంతేనండి బాబు! అదంతే కాకపోతే కలా వరిషత్తుకు ప్రభుత్వం తరపునుండివచ్చే ఫండ్స్ రావు. ఫండ్స్ రాపోతే కళావరిషత్తు గోవిందా! మేమూ గోవిందా!’

శ్రీనివాసులు ధోరణి చూచేసరికి గౌరీపతికి అరికాలిమంట నెత్తికి ఎక్కింది. కోపంగా, ‘ఇహనయితే మమ్మల్ని బట్టిలుగా పెట్టుకోవటం దేనికి? విషయస్థమొచ్చినట్లే చేసుకోవచ్చునుగా—’ అని లేచి బయటికి పోదోయాడు.

‘సార్సార్! కోపగించుకోకండి. కాస్త నామాట వినండి! ఆయనకు విారయినా చెప్పండి సార్!’ అన్నాడతను ప్రాధేయబడుతూ.

‘కొన్ని క్షణాలు ఎవరూ మాట్లాడలేదు.’

శ్రీనివాసరావు చేతిగుడ్డతో మొగానికి వట్టిచ చెమట తుడుచుకున్నాడు. కన్నులున్నలాడుతున్న ఈ ముసలాయనతో ఇహ లాభం లేదనుకున్నాడు కాబోలు మిగతా యిద్దర్ని, ‘మీరు కాస్త అలా బయటికి రండి సార్! మీతో కొద్దిగా మాట్లాడాలి!’ అని బయటికి తీసుకెళ్లాడు.

వాళ్లిద్దరూ గౌరీపతికంటే వయస్సులోనూ, నాలుకానుభవంలోనూ చిన్నవారే! ఏదో వని గడుపుకు బోయే బాపతు!

గౌరీపతికి పట్టలేనంత ఉక్రోశం ముంచు కొచ్చింది. కళకాడ రాజకీయ కలుషితమైపోవటం గౌరీపతికి పూర్తిగా అన్యాయమనిపించింది..... నాయనా, రాజకీయనాయకా! నీకు ఎన్నికల్లో విలబడటం తెలుసు. వోట్లు తెలుసు. రంగులు మార్చి, తలలు మార్చి పదవుల నలంకరించటం తెలుసు. ఉద్యోగాలు వేయించటం తెలుసు. ఉద్యోగాలు

పీకించటం తెలుసు గుళ్లను గుళ్లల్లోని లింగాలను మింగటం తెలుసు. నేం కాదనం; నీ ప్రతిభావిశేషాలకు ఇదే మో జోహార్!...కాని నీకు కళను గురించేమి తెలుసు? ఇన్నిట్లో తలదూర్చు. ఈ ఒక్క కళను దాని మానానికి దాన్ని వదిలివేయకూడదు? ఈ కళా విషయాలల్లో కూడ 'నీ రాజకీయం' వుండాలా?

.....బయటికి వెళ్లిన జడ్జిలు యిద్దరూ వచ్చారు. గౌరీవతికి దగ్గరగా జరిగి కూర్చున్నారు. ఒకతను మెల్లగా అన్నాడు 'మాష్టారు! ఆలోచించి మాస్తే దీన్ని వీళ్లు కోరిన ప్రకారం పోనిష్టలుమే ఉభయ తారకమనిపిస్తుంది మనం వీళ్ల పరిస్థితి గూడ ఆలోచించాలి కదా! ఆ మినిష్టరు ఫోను దగ్గరే కూర్చున్నాడట, ఏ సంగతి చెప్పమని—'

గౌరీవతి, 'మరి మన సంగతి? వీళ్ల వత్తిడికి తలవొగ్గి మనల్ని మనం మోసం చేసుకోవాలా? మన నిర్ణయాలను మార్చుకోవాలా?' అన్నాడు ఆవేశంగా.

'మన సంగతి ఆలోచించాం మాష్టారు! మనల్ని ఇలా న్యాయనిర్ణేతలుగా నియమించేముందు మనకింత డబ్బు ముట్టచెప్పుతామని ఏమో చెప్ప లేదు. అవునా? వీళ్లు మనకు తలకొక నూట వదహార్లు యిష్టామని నిర్ణయించుకున్నారు. ఇప్పుడు మనమిది కాదన్నామనుకోండి, అయిదుం బావలా ఖద్దరుశాలునాతెచ్చికప్పితే మనం చేసే దేమో లేదు—నరు మూసుకుని కూర్చోవలసిందే!'

'రెండోసారి మనల్ని పిలవరు. వీళ్లిద్దర్లో ఎవరు ఉత్తమ నలుడయినా మనకేం తరిగేది లేదు. ఏదో మనల్ని వీళ్లు పిలిచారు: వీళ్లకు అసంతృప్తి కలిగించకుండాచేసి మన డబ్బు మనం పట్టుకు పోతే మంచిది. ఏంసంబారు మాష్టారు? బాగా ఆలోచించండి —పెద్దలు, అన్నీ తెలిసిన వాళ్లు!'

గౌరీవతి దీర్ఘంగా నిట్టూర్చి చేత్తో తల పట్టుకుని కళ్లు మూసుకున్నాడు. రూపాయి కాగి తాలు రెవరెవ లాడాయి.. నూటవదహార్లు!...ఈ డబ్బును గురించి మూడ్రోజులుగా తనూ తనభార్య

ఎన్ని ఆలోచనలు చేశారు! ఈ డబ్బుమీద ఎన్ని ఆశలు పెట్టుకున్నారు! ఈ డబ్బుతో ఆ బియ్యం కొట్టు వెధన—ఆ భూల్ ఆ శీరాములుగాడి బాకీ తీర్చాలనుకున్నాడు. రేపు వచ్చి బాకీ తీసుకువెళ్లమని ఘరానాగా చెప్పాడు. రేపు వచ్చినప్పుడు డబ్బు యివ్వక పోతే వాడింకా రెచ్చిపోతాడు; ఇవ్వుంటే వచ్చినట్లు, నోటికివచ్చినట్లు కూస్తాడు. వాడైతే సమాధాన పెట్టాలి! వాడి కిన్ననలసిన డబ్బు సమకూర్చాలి?... స్రాద్దుటే బియ్యం లేవని చెప్పేది సీతమ్మ...మళ్ళీ కొడుకు దగ్గర్నుంచి మనియార్డరు వచ్చేవరకు రోజూ తిండి సంగతి ఎలా? ఎలా గడపాలి?...చేతులు విసు రుతూ కేకలేస్తోన్న శ్రీరాములు...రెవరెవలాడే రూపాయి కాగి తాలు...నకనకలాడుతున్న కడుపులతో తలా ఒకమూల కూర్చున్న భార్యబిడ్డలు...రవేష్ పాత్రధారి రామ్మూర్తి.....అనంద్ పాత్రధారి సీతావతి...ఇన్నీ గౌరీవతి కళ్లముందు గిరిగిరి తిరుగు తున్నాయి. అంతా గజిబిజిగా, గందరగోళంగా వుంది; ఆయనలో విపరీతమైన సంక్షోభం చెలరేగింది...

గౌరీవతి ఏమీ మాట్లాడకపోవటం చూచి చివరకు ఇలా అన్నారు: 'ఏమో మాష్టారు! మాకయితే ప్రాణంమీదకొచ్చిన అవ్వలున్నాయి. ఈ డబ్బు తీసికెళ్లి ప్రస్తుతానికి సర్దుకోవాలి మనమేం, వెనుకా ముందూవున్న వాళ్లనూ, ఏదో పరిస్థితులను బట్టి సర్దుకుపోవాలికాని. మేమయితే ఆ మినిష్టరు మేనల్లుడు సీతావతిని ఉత్తమనలుడుగా నిర్ణయించ టానికే నిశ్చయించుకున్నాము. ఆ తర్వాత ఏమి యివ్వం—'

అయితే వీళ్లిద్దరూ ఏకమయిపోయి సంత కాలు పెట్టుతారన్నమాట! తనొక్కడూ పంటరివాడయి పోతాడు. మెజారిటీ వీళ్లదే! ఉన్నామిగ్గుర్లయిద్దరూ ఒకటయితే వాళ్ల నిర్ణయమే నిలుస్తుంది. ఇక, తను యిది వెల్లడని స్వేచ్ఛిమీద అడ్డం తీరగలి. అంతా రసాధానవుతుంది. వచ్చే డబ్బురాదు. అవ్వలు తీరవు; ఆకలి తీరదు...ఇందాక కనిపించిన దృశ్యాలు మళ్ళీ మళ్ళీ కనిపించాయి.

గౌరీవతికి వళ్లంతా విపరీతమైన చెమట పట్టింది.

'ఇదిగో మాస్టారు! మేమయితే సంతకాలు పెట్టేశాం. ఆ తర్వాత మీ యిష్టం!'

గౌరీపతి తల తిరిగి పోతున్నట్లు నిశ్చయించింది. వీళ్లన్నట్లు ఎవరు ఉత్తమ నటుడయితే మాత్రం తనకు వారిగేదేముంది? తనకయితే డబ్బు కావాలి... డబ్బు డబ్బు... గౌరీపతి ఇంకేమీ ఆలోచించలేకపోయాడు.

యూరికంగా వాళ్ల సంతకాలక్రింద తనూ సంతకం పెట్టాడు. పై పంథతో మొగానికి పట్టిన చెమట తుడుచుకుంటూ చల్లగాలికి బయటికి కొచ్చాడు.

* * *

కలెక్టరుగారి సతీమణిచేత విజేతలకు బహుమతులిప్పించబోతున్నారు. ఆ నాటి ముఖ్య అతిథులతో పాటు న్యాయనిర్ణేతలను కూడా స్టేజీపైద కావ్వనించారు. అందరూ ఉచిత ఆసనాలలో ఆసీనులైనారు.

గౌరీపతికి ముళ్లమీద కూర్చున్నట్లుగా వుంది. ఇంతకుముందు కొగితాలమీద సంతకం పెట్టి బయటికి వచ్చిన తర్వాత కార్యనిర్వాహకవర్గంవారు అతిథులకు, న్యాయనిర్ణేతలకు ఉపాహారపువిందు చేశారు. ఆ విందులో గౌరీపతి చెదిరిన భావాలను కూడదీసుకుని నిలద్రొక్కుకున్నాడు; తన్ను తాను సమాధానపెట్టుకున్నాడు. కాని, తీరా నాటకంపోటీలు జరిగిన రంగస్థలంలో కూర్చున్న తర్వాత కూడదీసుకున్న భావాలు మళ్లీ చెదిరిపోయి తను నిలుపునా కూలి పోతున్నట్లు నిశ్చయించింది; మళ్లీ ఆయనలో సంఘర్షణ చెలరేగింది; మధనం మొదలయింది.

కథామళిల్ని కాపురంచేసే పుణ్యస్థలి అయిన రంగస్థలం; తను నమ్ముకున్న రంగస్థలం; తనను నమ్మిన రంగస్థలం; తన జీవితాన్ని అంకితం చేసుకున్న రంగస్థలం; తన జీవిత సర్వస్వాన్ని ధారపోసుకున్న రంగస్థలం; తనను అగ్రశ్రేణి నటుడుగా తయారుచేసిన రంగస్థలం. తల్లివడిలాటి రంగస్థలం... ధన సౌఖ్యం ఈ రంగస్థలానికి తీరని ద్రోహం చేస్తున్నాడు. తనను తాను మోసంచేసుకుని

ఈ రంగస్థలాన్ని మోసం చేస్తున్నాడు. ఒక నాడు తలఎత్తుకుని తీవ్రంగా నిలబడిన రంగస్థలంలో ఈ నాడు దోషిగా తలదించుకుని నిలబడివలసి వచ్చింది... అందుకే గౌరీపతిలో మధనం; సంఘర్షణ.

కార్యదర్శి నివేదిక చదివాడు. ఇంకెవరో ఏదో మాట్లాడుతున్నారు. గౌరీపతికి వాళ్లు చెప్పే మాటలు వినిపించటం లేదు. అతని మనస్సు వాటిమీద లేదు. అతని మాపులు వాళ్లమీద లేవు. ఆ హాంలంతా కలయ వెదుకుతున్నాయి. మూడో వరుసలో చివర కుర్చీలో కూర్చున్న రామ్మూర్తిమీద అతని మాపులు నిలిచాయి. అతను ఆదుర్దాగా, అసహనంగా కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. సరికొత్తతాలు ప్రకటించిన పేసరు కట్టలను మోసుకొచ్చే మెయిల్ బండి కోసం ఎదురుమాస్తూ రైల్వే స్టాటుఫారం మీద నిలబడ్డ విద్యార్థిలాగా వున్నాడు. తనకు మోసం జరిగిందని తెలియదు. స్టేజీ సలంక రించిన పెద్దలు, తెరవెనుకవున్న మినిస్టర్లు, ఆయన మేనల్లుడూ కలిసి తనకు ద్రోహం చేశారని పాపం అతనికి తెలియదు. న్యాయం చేకూర్చటానికి నియమింపబడ్డ న్యాయనిర్ణేతలే అన్యాయానికి పాల్పడ్డారని అతనికి తెలియదు. అమాయకంగా కూర్చున్నాడు. అందోళనగా వున్నాడు.

అతణ్ణి మాస్తూవుంటే గౌరీపతికి ముచ్చెమట్లు పట్టుతున్నాయి. గుండెల్లో సన్నటిపోటు మొదలయింది. వళ్లంతా వణకటం మొదలుపెట్టింది. తలంతా తిరిగిపోతోంది... దూరంగా కూర్చుని చిన్నవాడుగా కనిపిస్తున్న రామ్మూర్తి (సీనిమాలోని ట్రాక్ పోటోగ్రఫీలోలాగా) క్షణక్షణానికి ఎత్తుగా ఎదిగిపోతున్నాడు. అలా ఎంతో ఎత్తుగా ఎదిగిన రామ్మూర్తిమందు కూర్చున్న జనం భుజాల మీదుగా, తలకాయలమీదగా 'టామ్' మని స్టేజీలోకి వచ్చాడు. తన కెదురుగా నడ్డిన చేతులు పెట్టుకుని నిలబడ్డాడు. అతడుచేసిన 'నవనమాజం' నాటకంలోని కార్మిక నాయకుడు రమేష్లాగా వున్నాడతను. ఆ నాటకంలోని క్లయిమాక్స్ సీనులోలాగా మాట్లాడుతున్నాడు; అరుస్తున్నాడు... మీరు మనుషులా? పెద్దమనుషులా? కాదు. శవాలు! కుళ్లు కంపు కోట్టుతున్న శవాలు!! మీరేనాడో చచ్చిపోయారు.

మీ ఆత్మలు అంతకుముందే చచ్చిపోయాయి. కుళ్ళి పోయాయి; పురుగులు పడ్డాయి...చచ్చిన కుళ్ళు శవాలు, మీరా మాకు న్యాయం చేసేది? అన్యాయపు కూడుతినే మీ కనలు న్యాయమంటే ఏమిటో తెలుసో? ఎంతకాలం చేస్తారీ మోసం? ఎన్ని వెన్నుల్లో ఇలా చాటుపోటులు పాడుస్తారు? ఆత్మని చంపుకుని మిమ్మల్ని మీరు మోసం చేసుకుంటూ మమ్మల్ని మోసం చేసేకంటే మీరు చావటం మంచిది. చావండి-చావండి - చావండి-అని చూపుడు వేలేత్తి తన మొగింపిద పెట్టి, 'చావండి! చావండి!' అంటున్నాడు.

...గౌరీవతి గజగజ పణికిపోతున్నాడు. అతని నాలుక పిడుచ కట్టుకుపోతుంది. మంచినీళ్ళు అడిగాడు ఎవరో తెచ్చియిచ్చారు. చల్లని నీళ్ళు గొంతులోకి దిగిన తర్వాత వణుకు కొద్దిగా తగ్గింది.

శ్రీనివాసులు పోటీ ఫలితాలను తెల్లకవరును స్టేజీమీద అందరి సమక్షంలో చించాడు. ఫలితాల వివరాలు అంతకుముందు తనకేమీ తెలియనట్లు అప్పడే చూస్తున్నట్లుగా సంభ్రమాశ్చర్యాలు ప్రదర్శిస్తూ కాగితాన్ని పైనుండి కిందవరకు చూశాడు. తర్వాత మైక్ ముందు నిలబడి ఒక్కొక్కచేరు చదువుతున్నాడు. ఆ పేర్లుగల వ్యక్తులు ఒక్కొక్కరు స్టేజీమీదకువచ్చి కరతాశధ్వనులు హఠాంతా మారు మ్రోగుతుండగా కలెక్టరుగారి సతీమణి దగ్గర కప్పలు తీసికుని నమస్కరించి కిందకుదిగివెళ్ళి పోతున్నారు.

ఉత్తమ నటుడు, 'మార్పు' నాటకంలో ఆనందం పాత్రధారి సీతావతి అని మైక్ లో ప్రకటించాడు శ్రీనివాసులు. ఆ ప్రకటనకు ప్రేక్షకుల్లో చాలమంది ఆశ్చర్యపోయారు - సీతావతి ఉత్తమ నటుడేమిటని? ప్రేక్షకుల్లో కలకలం చెలరేగింది. సీతావతి తీవిగా, షేన్ గా స్టేజీమీద కొచ్చాడు. అతని హంగుదార్లు కేకలు, చప్పట్లు, ఈలంతో ఒక వయపు సందడి చేస్తుండగా, అతడు ముందుగా నియమించుకున్న ముగ్గురు ఫోటోగ్రాఫర్లు ముక్కోణాలలో అతన్ని ఫోటోలు తీయగా, శ్రీనివాసులు నలకరింపుగానవ్వగా సీతావతి కలెక్టరుగారి సతీమణి

దగ్గర్నుండి ద్రాక్షపళ్ళ కుండంతటి పెజాకల కప్పను అందుకున్నాడు.

గౌరీవతి తల దిండుకున్నాడు.

ఇంతలో ఆ సంస్థ కోశాధికారి వ్యాయనిగ్లే తలకు తెల్లకవర్లు అందించాడు. గౌరీవతి మెల్లగా తన కిచ్చిన కవరు లోపలికి చూశాడు. ఒక పచ్చ కాగితం, కొన్ని చిల్లరకాగితాలు-నూటపదహారన్న నూట! తన్ను తాను మోపపుచ్చుకున్నందుకని, జవాన్ని మోసం చేసినందుకని, కళామతల్లికి ద్రోహం చేసినందుకని వీళ్ళు యిచ్చిన ప్రతిఫలం.....అనుకోకుండా గౌరీవతి చూపులు రామూర్తి వయపు మళ్లాయి. పాపం, రామూర్తి చిక్క-మొగం వేసుకుని కూర్చున్నాడు. టెవీ వెనక్కి జాలిగిలపడి కూర్చున్నాడు. అతని పెదిమలమీద చిరునవ్వు మాయమయింది. అతని మొగంలో నీరసం, నిరాశ, నిస్పృహలు తాండవ మాడుతున్నాయి.

రామూర్తిని చూడగానే గౌరీవతికి మళ్ళీ గుండెల్లో సన్నటిపోటు మొదలయింది. మళ్ళీ పళ్ళు వణుకుడు ప్రారంభమయింది. పంటికి దిగిపోతగా చెమట్లు పట్టుతున్నాయి - ఇండాకలాగా రామూర్తి కార్మిక నాయకుడు రమేష్ అయిపోయి తనను 'చాపు-చాపు' అంటున్నాడు. తను కన్నతల్లి అనుకున్న రంగస్థలం మధ్యను బ్రదర్లయిపోతోంది. ఎవరో స్త్రీ వెక్కివెక్కి ఏడుస్తున్న ఏడుపు తన చెవుల్లో గుండెల్లో వినిపిస్తోంది. ఆ ఏడుపు తనను పెంచిన తల్లి కళామతల్లి ఏడుపు. ఆ ఏడుపు ధర్మదేవత ఏడుపు. తన చేతిలోని తెల్లకవర్ ఏ పామో జూర బడినట్లు జరజరమంటున్నది. ఖణఖణలాడే నిస్సలను దోసిట్లో పట్టుకున్నట్లు నిపించింది. కుళ్ళు బురదలో చేయి ముంచినట్లు నిపించింది.

గౌరీవతి గట్టిగా కళ్ళు మూసుకున్నాడు. అమ్మా, నీ వలా ఏడవకమ్మా! నేను పాపినమ్మా! ఇంత నీచుడ్డి పెంచినందుకని, నీ కొడుకే నీ గుండెల మీద తన్నినందుకు రోదిస్తున్నావా తల్లీ, కళామతల్లీ! నిన్నిక ఏడవనీయనమ్మా-ఏడవనీయను.

గౌరీపతి లేచి నిలబడ్డాడు. కొన్ని నిమిషాలు పాటు మాట్లాడటానికి సభాధ్యక్షుని దగ్గర అనుమతి తీసుకున్నాడు. మైక్ ముందుకొచ్చి నిలబడ్డాడు.

ఈయన ఏమి చెప్పబోతున్నాడా అని స్పృహ సలంకరించిన పెద్దలు అసక్తిగా చూశారు; శ్రీనివాసులు, మిగిలిన యిద్దరు న్యాయనిర్ణేతలూ అదుర్దాగా, భయం భయంగా చూశారు.

'ఒక్క అయిదు నిమిషాలు నేను మాట్లాడటానికి అనుమతించిన ఈ సభాధ్యక్షునకు నమస్కారం. సభికులకు నమస్కారం. జయాపజయాలదైవాధీనంబులని నానుడి. కాని ఈ సందర్భంలో మా అధీనంబులు. మా అంటే న్యాయనిర్ణేతలమయిన మా ముగ్గురియొక్క అని అర్థం. ఒక విధంగా చూస్తే మేమూ దైవసమానులమే! మమ్మల్ని నడిపేవాళ్లు, శాసించేవాళ్లు ఎవరయినావుంటే వాళ్లు యింకా ఎక్కువ దైవసమానులన్నమాటే! అదీ సరే! ప్రస్తుత విషయమేమిటంటే, 'సవనమాజం' నాటకంలో కార్మిక నాయకుడు రమేష్ పాత్రధారి రామ్మూర్తిని స్పృహజీమీదకు రావలసిందిగా కోరుతున్నాను.

రామ్మూర్తి స్పృహజీమీద కొచ్చాడు.

'ఈ యువకునిలో నాకు ఉత్తమనటునికి

కావలసిన లక్షణాలు చాలా కనిపించాయి. ఈ నాటక రంగంలో ఈ చిరంజీవి బాగా అభివృద్ధిలోకి రాగలడని వాద్యనమ్మకం. ఏ బహుమతిరాని ఇతనికి నా ప్రత్యేక బహుమతిగా ఈ నూటపదహారు యిస్తున్నాను. ఇతణ్ణి మనఃపూర్వకంగా ఆశీర్వదిస్తూన్నాను. ఆ సర్వేశ్వరుడు ఇతనికి మేలు చేయాలని ప్రార్థిస్తున్నాను. శలవు!'

రామ్మూర్తి నిశ్చేష్టుడయ్యాడు. అతని కళ్ళల్లోకి నీళ్లు తిరిగాయి.

ఎడతెగని కరతాళధ్వనులు ఆ హాలులో మారుమ్రోగుతుండగా గౌరీపతి తేలికవడ్డ వృద్ధయంతో తన కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. ఇంతకుముందువలె దోషిగా తలవంచుకుని కూర్చోలేదు. తల ఎత్తుకుని గర్వంగా తీవిగా కూర్చున్నాడు. తన చేతులవంక చూచుకున్నాడు. అవి ముందువలె పాపపంకిలాలు కావు; అవి అవి నిర్మలంగా, స్వచ్ఛంగా వున్నాయి! 'నాయనా, గౌరీపతి!' అని ఎవరో స్త్రీ తనని ప్రేమగా పిలుస్తున్నట్లుగా అతని చెవులకు వినిపించింది; అతని గుండెల్లో అనిపించింది.

'అమె మా తల్లి, కళామతల్లి! మా తల్లి నన్ను పిలుస్తోంది' అని అనుకున్నాడు గౌరీపతి!

గ్రంథ విమర్శలు

వే మ న

(ప్రకాశకులు: ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాదెమీ, కలా భవనము, హైదరాబాదు-4 క్రా.సం. 1/8 సేజీలు 290; అర్థకాలికోట్టెండు. వెల రు. 4/లు.)

గత శతాబ్దములో సి. పి. బ్రౌను ఆంధ్రదేశములో బహుకాలము కుంభిణి ఉద్యోగిగా ఉండి ఆంధ్రభాషకు చేసిన సేవ అపారణమైనది. ఆయన కృషిని ప్రదర్శిస్తూ, అకాదెమీవారు శ్రీ కొత్తపల్లి వీరభద్రరావు రచించిన సి. పి. బ్రౌను జీవిత చరిత్రను, ఆయన ప్రచురించిన తెలుగు ఇంగ్లీషు నిఘంటువు పునర్ముద్రణమును లోగడ ప్రకటించినారు. ఇది మూడవ గ్రంథము.

బ్రౌను సేకరించిన పుస్తకములు 1220 వేమన పద్యాలు, ఆయన అంగ్లాను వాదముతో, మదరాసు ప్రాచ్యలిఖితభాండారములో ఉన్న నెం. డి. 1774 వ్రాతపతినిబట్టి మార్పులేకుండా ఇది అచ్చువేసినామనీ, కొద్ది పద్యాలు మాత్రము అసభ్యముగా ఉన్నందునల్ల, కర్తవ్యము సందేహాస్పదమైనందునా వదిలివేసినామని అకాదెమీ కార్యదర్శి ప్రకాశకులు వివరణములో తెలిపినారు. సి. పి. బ్రౌను 23-11-1842న వ్రాసిన చిన్నపీఠిక కూడా ఇందులో చేర్చినారు.

ఈ సంపుటములో 1215 పద్యాలే ఉన్నవి. బ్రౌను వ్రాసిన పీఠికలో తాను 9 మూలగ్రంథాల నుంచి 2,100 పద్యాలు సేకరించినట్లు తెలిపినారు.

శ్రీ కొత్తపల్లివారు వ్రాసిన జీవిత చరిత్ర వల్ల మరికొన్ని విషయాలు తెలియపరచున్నవి. 'బ్రౌను సేకరించిన వేమన పద్యాలు 2,000. వాటిని మతము, నీతి, అధిక్షేపము, మర్యాద, కలగూరగంప అవి 5 భాగాలుగా విభజించి, వాటిలో మొదటి మూడుభాగాలు మాత్రము తన అంగ్లాను వాదముతో, 1829 లో అచ్చువేసి ప్రకటించినాడు. అందులో 693 పద్యాలున్నవి. తెలుగులోనుండి

ఇంగ్లీషులోనికి అనువదించబడిన పుస్తకములలో ఇదియే విస్తృతమైన ప్రథమ గ్రంథము.'

[తాత్పర్య మాత్రము]

ప్రస్తుత గ్రంథములో, 1. కవిసౌత్తము (ప. 1-3) 2. జానమార్గ పద్యములు (ప. 4-270) 3. చిల్లరభాగం (ప. 271-485) 4. ఉపభాగం (ప. 486-1215) అనే విభాగాలున్నవి.

ఇందులో పద్యాలు పరిశీలించగా ఇంకా చాలా పద్యాలు వేమనవికానివి మిగిలిపోయినట్లు తోస్తుంది. వేమన పద్యాలు ఎక్కువ భాగము ఆటవెలదులు, కంద పద్యాలు. ఇందులో కొన్ని సీసపద్యాలు (ప. 455, 456, 457, 999 వగైరా), కొన్ని చంపకాలు (ప. 9 & ఇత్యాది), కొన్ని ఉత్పలాలు (ప. 452 వగైరా) ఉన్నవి. ఏ ఛందస్సో చెప్పలేని పద్యాలకూడా చేరినవి. ప. 452 లో మొదటి ఆరుపాదాలూ ఆటవెలది ప్రథమపాదలక్షణముతో నడిచి, ఆ తర్వాత 'విశ్వదాభిరామ...' ఉన్నది. ఛందస్సునుబట్టి ఎన్నో పద్యపాగాలు సరిచేసినానని బ్రౌను వ్రాసినాడు. కాని ఇందులో ఛందోభంగమైన పద్యాలు కొన్ని ఉన్నవి. ఉదా: (1) ప. 375 ఆ. వె చినరిపాదము 'సురతకేళి దగిలి సుఖము గనుదువేమ'-అసభ్యమని విడిచి, ఇది విడువవలసినదే (2) ప. 400 ఆ వె. 2 వ పాదము 'చదివి చదివి చదివి కొంత చదివి చదివి.' (3) ప. 120 ఆ వె. 2 వ పాదము 'బయటబడిరి బయటివారు' ఇత్యాదులు.

బ్రౌను ఆంధ్రభాషనుగూర్చి ఇక్కడి సంప్రదాయాదులనుగూర్చి చాలా పరిశ్రమ చేసిన వాడేమనా, విదేశీయుడు గనుక, ఆయన అనువాదములో ఎన్నో పొరపాట్లు దొర్లినవి. 'ఉదా.'

(1) మొదటి పద్యము మొదటి పాదము లోని 'శవకపులకు నవకపులకు' అనే పదాలను

'To the sainted Bards, to the nine poets' అని అనువదించినాడు. మొదటిమాట సంగతి సందేహమైనా, ఇక్కడ నవకబ్దము సూత్రవార్తకమే కాని సంఖ్యార్థకము కాదని నిశ్చయింపవచ్చును. ఆంధ్రములో ప్రసిద్ధులైన తొమ్మిదిమంది కవులనే వారు లేరుగదా, కవిత్రయమున్నది, అష్టదిగ్గజాలున్నారు.

(2) ప. 120-124, 179-ఈ పద్యాలలోనూ మరొకన్ని పద్యాలలోనూ అచలవేదాంతం లనీ, మెట్టువేదాంతంలనీ, చెప్పబడేవారి విశ్వాసాలూ, 'బట్టబయలు మంత్రము' ప్రస్తావనా ఉన్నది. వాటి సంప్రదాయ స్వరూపము తెలియక అనువాదములో చికాకుపడ్డాడు.

(3) ప 887. 'విష్ణు భక్తులెల్ల వెలిబూది పాలైరి వాదమేల మత విభేదమేల తెలియ లింగధరులు తిరుమంటి పాలైరి విశ్వ.....'

ఈ పద్యములో వైష్ణవులు చివరకు దహనమువల్ల తమకు ఇష్టముకాని వెలిబూదిగా మారుతారనీ, లింగధారులు ఖననమువల్ల తమ కిష్టములేని తిరుమంటి, తిరుమణి ఔతారనీ, అందువల్ల వాదాలూ భేదాలూ ఎందుకనీ సుకుమారమైన అధిక్షేపమున్నది. అనువాదములో దాని భావము రాలేదు. విశేష విషయాలున్నప్పుడు అనువాదము తర్వాత బ్రౌను వివరణముచేసే అలవాటు. (చూ. ప 442 పద్యానికి అనువాదముచేసి, దాని చిక్కును అజ, హరి, శివశబ్దాంకున్న రెండర్థాలు ఇచ్చి చక్కగా చిక్కు విప్పివేసినాడు.) అటువంటి వివరణయు ఈ పద్యానికి లేనందున దాని సూక్ష్మము ఆయనకు స్ఫురింప లేదనవచ్చును.

(4) ప. 754, 756, 757 లలో ఆంధ్ర దేశములో కొన్నిభాగాలలో శిష్టులైన బ్రాహ్మణులు సువాసనులుగా చనిపోయినవారికి ఆబ్దికాలుపెట్టేప్పుడు భోక్తలతోపాటు సువాసనినికూడా భుజివజేసే ఆచారాన్ని దూషిస్తూ, అందువల్ల శ్రాద్ధాలు పాడవుతున్నవనే గర్హణము ఉన్నది. బ్రౌను అనువాదమునుబట్టి ఆ సూక్ష్మము ఆయనకు అవ

గావన కాలేదని స్పష్టపడుతుంది. పైగా శ్రాద్ధమును Funeral అని తప్పుగా అనువాదము చేసినాడు. ఆ పద్యాల ధోరణినిబట్టి అవి ఆచారాన్ని గర్హించే బ్రాహ్మణుడు ఎవరో వ్రాసి ఉంటాడు కాని వేమన వ్రాసి ఉండడవికూడా నిశ్చయింపవచ్చు!

ఈ విధంగా మూలము ఉన్నదున్నట్లు ప్రచురించినందువల్ల, ఈ అనువాదము ప్రామాణికమనే భ్రాంతి ఆంధ్రులకూ ఆంధ్రతరులకూ కలుగుతుంది: దీనికి బ్రౌను పూర్వము అచ్చువేయించిన ప్రతికీ సంబంధమూ, ఇతర అచ్చుప్రతులతోగల సోలికూ తారతమ్యాలూ, నిరూపిస్తూ తగుమాత్రమైన పీఠిక అవసరము పరిశోధనవల్ల తేలివేమన జీవిత సంగ్రహముకూడా చేర్చవలె అనువాదములో బ్రౌను చేసిన పొరపాట్లు కూడా అథన్నాచికలలో చేర్చవలె. ఈ పని చేసినంతవరకు సమ్మోదావహము కావచ్చుకాని పైన సూచించిన విధముగా ప్రచురించినప్పుడేకాని ఈగ్రంథప్రయోజనము నిర్దుష్టమూ పరిపూర్ణమూ కానేరదు.

తెలుగులో తిట్లు కవిత్వము

[గ్రంథకర్త: రావూరి దొరస్వామికర్మ; ప్రచురణ: యం. శేషావలం... అండ్ కంపెనీ; ప్రాప్తి స్థానము: ఆంధ్రప్రదేశ్ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్-రాష్ట్రపతిరోడ్డు, సికిందరాబాదు. డెమో 1/8, పేజీలు 232, హార్డ్ కవర్ బైండు, వెల రు. 6-50.]

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్యఆకాదెమీ విశ్వతోమఖముగా సాహిత్యాభివృద్ధికి తలపెట్టిన కార్యక్రమాలలో, ఏపేటా నిర్ణీతమైన రెండు విషయాల మీద వ్రాసిన రెండు ఉత్తమగ్రంథాలకు చెరిరు 2000/బు బహుమతి ఇస్తున్న పథక మొకటి. ఆ కార్యక్రమములో పై విషయముమీద వచ్చిన గ్రంథాలలో 1966-67 లో ఈ గ్రంథానికి బహుమతి లభించినది. ఇది సర్వవిధాలా ఆ బహుమతి పొందడానికి యోగ్యమైనది. కొద్దిఅచ్చుతప్పలతో మాత్రమే, మంచికాగితముమీద అందముగా ముద్రించి ప్రకాశకులు ప్రకటించినారు. ఈ ఉత్తమగ్రంథము రచించిన గ్రంథకర్తను, బహుమతి ప్రదాతలను,

ప్రకటనకర్తలను పృథయపూర్వకముగా అభినందిస్తున్నాము.

'తిట్టు కవిత్వము'మీద గ్రంథ మేమిటి, దానికి బహుమాన మేమిటి, అని సందేహించేవారుంటే, ఈ గ్రంథవశనకుచేస్తే అట్టివారికి సంశయవిచ్ఛేదము కలుగుతుంది.

వాల్మీకి మహర్షి నోట మొదట వెలువడ్డ శ్లోకమే, శ్లోకము శ్లోకత్వము పొందిన దనేదే, తిట్టురూపముగా ఉన్నది కనుక, ఆ 'మా నిషాద' శ్లోకముతోనే మనోహరముగా ఈ గ్రంథారంభము చేసి వస్తువుకు గౌరవము తెచ్చినారు.

'అహో నమస్కియా...కృష్ణవిన్నిందా ఖలాదీనామ్' అని అలంకారికమత ప్రమాణముకూడా చూపినారు.

తిట్టు కవితలో అవాంతరభేదమైన కుకవినిందకు శ్రీకారము చుట్టినది ఆంధ్రకవులలో తిక్కన సోమయాజి అని ప్రతిపాదించి, ఆ తర్వాత నన్నెనోడ కవితాజి శిఖామణిచేసిన కుకవినిందను చూపినారు. పూర్వకవులలో తిట్టు కవితకు భీమన, శ్రీనాథుడు, తెనాలి రామకృష్ణుడు - ఇట్టివారికి అగ్రతాంబూల మిచ్చినారు. గ్రంథాంతములో సింహావలోకనములో 'తెలుగులో నున్నంత తిట్టు కవిత మరియే భాషలోనూ లేదనుట యత్కుక్తి కా'దంటూ ఆంధ్రసాహిత్యకలకు ఈ గ్రంథమందు అభిమానము కలిగేట్లు చేసినారు.

ప్రపంచ వాఙ్మయము లన్నిటిలో అధిక్షేప కావ్యాలు (Satires) ఉన్నవి గదా! అవి అన్నీ తిట్టు కవిత్వముతో అంతర్భవించేవే అని మనము గుర్తుంచుకోవలె.

శ్రీ శర్మ గ్రంథ ప్రతిపాద్య విషయాన్ని సంపూర్ణంగా ముందు సంభావించి, విభజనచేసి, గ్రంథరచనకు ఉపక్రమించారు. మంగళాశాసనముతో శ్లోషగర్భముగా ప్రధానులైన తిట్టు కవుల పేర్లు వచ్చేట్లు దేవతాస్మరణచేసి, తెలుగులో తిట్టు కవిత్వమును గూర్చి లఘువుగా ఉపక్రమణము చేసినారు. ఆ తర్వాత దానిని (1) చాటుపద్యరూపము (2)

కుకవి నిందాదులు (3) కావ్యాదులలో కథాసందర్భాదులలో వచ్చునది (4) తిట్టు కావ్యములు, అందులో లఘుకృతులు, మహాకావ్యప్రబంధాదులు (5) పద్యేతర కృతులు (6) తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు (7) అర్వాచీనకవులు (8) ఇతర భాషలలోని తిట్టు కవిత అని ప్రకరణాలూ విభాగించి సింహావలోకనముతో గ్రంథసమాప్తి చేసినారు. వీటిలో దేనికి ఎంత నిష్పత్తిలో ప్రాముఖ్య మీయదగునో అంతే ఇచ్చినారు. 1, 4 భాగాలకు ఎక్కువ పేజీలు వినియోగించడము సమంజసమే. ఒక్క కుకవినిందకు వినియోగించిన 13 పేజీలే కాస్త అక్కువమో అనిపించినది. ఆంధ్రకవులు కుకవినిందావ్యాజముతో, కుకవులనేకాక కుహృదయులను గూడా బహుముఖాల తిట్టినారుగదా! తక్కిన భాగాలకు సముచితస్థానమే ఇచ్చినారు.

పూర్వము డిండిమ శ్రీనాథులకు జరిగిన వివాద విశేషాలు విస్తృతమైనవి. రాయలఆస్థానములో జరిగిన వివాదాలు కొన్ని కథలుగా వినవస్తున్నవి. గత శతాబ్దములో పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవికి శిష్టు కృష్ణమునూర్తిశాస్త్రికి జరిగిన వివాదాలు కొంతవరకూ ఇంకా మరుపు తగలకుండా ఉన్నవి. శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు ఈ శతాబ్దమువారు. శ్రీనాథుని తర్వాత దిగ్విజయార్థము అంతగా దేశాటనము చేసినవారు ఆంధ్రకవులలో మరి ఇతరులు లేరు. బహుశఃవారు శ్రీనాథునికంటే ఎక్కువగా తిరిగి, ఎక్కువ తగాదాలు తెచ్చుకొన్నారేమో! అందువల్ల వారికి ఈ గ్రంథములో ప్రకరణ మొకటి ప్రత్యేకించడము సర్వవిధాలా ఉచితమే. ఈ ప్రకరణము చదివిన తర్వాత వారి ఇతర రచనలు కాలక్రమాన విస్తృతములైనా, ఈ జాతికావ్యాలు మాత్రము చిరస్థాయిగా ఉండగలవనిపిస్తుంది.

ప్రతిప్రకరణములోనూ సామాన్యంగా కవుల కాలక్రమాన్ని అనుసరించే విషయ గ్రంథసమీక్షాక్రమభంగము లేకుండా రచన జరిగినది. ఇంతకు పూర్వము సందర్భనశాత్తుగా మన కవుల తిట్టు కథలు వర్ణించినవారు, ఎక్కువసార్లు కులాభిమానాలూ శాఖాభిమానాలు ప్రదర్శించి తమ తమ అల్పత్వమే

చాటుకొన్నారు. ఈ గ్రంథములో, అట్లా కాకుండా ఉభయపక్షాల కథలూ నిష్పక్షపాతంగా వివరించి ఉండడము పెద్దవిశేషము.

బహుమతి ప్రకటించుటలో అకాదమివారు తెలుగులో 1920 వరకు తిట్టుకవిత అని పరిమితము చేసినారు. అందువల్ల లెక్కచేయదగిన వదలలేక వారికి చిన్న ప్రకరణ మొకటి, ఇతర భాషలకు రెండు పేజీల చిన్న ప్రకరణ మింకొకటి ప్రత్యేకించి, చిన్నతీతిలో జాబితా పాటిస్తూ, రచయిత గ్రంథానికి సమగ్రత సంపాదించారు.

వస్తులో విషయ విభజన చేయడములో బాహ్యరూపమే-స్థూలరూపమే-గణించినారు కాని, అంతరమూ సూక్ష్మమూ ఐన రూపము ప్రపంచించడానికి గ్రంథకర్త తగినంత ప్రయత్నము చేయలేదు. సింహాసనోత్సవములో ఈ విధమైన ప్రయత్నపు సూచనలున్నవి, కాని అది సుష్టుగా జరగలేదు. తిట్టు, దూషణ, అధిక్షేపణల తత్వము వివరించేసి, వాటి తాత్త్విక భేదాలు వివరించి విభాగముచేసి ఇంకొక మార్గములో గ్రంథ రచన చేయడానికికూడా అవకాశమున్నది. అది కష్టతరమైనదీ, సామాన్యసాధకులకు అందనిదీ కావచ్చు. ఏమైనప్పటికీ, అటువంటి మౌలికవిభజన మనస్సులో పెట్టుకుని మననముచేసి, దానికి ఒక్క ప్రకరణమైనా ప్రత్యేకించిఉంటే, ఈ గ్రంథ మింకా సమీచినముగా ఉండి, తత్త్వవిదులకుకూడా పౌదయంగమముగా ఉండేది.

సూక్ష్మపరిశీలనగల ఈ గ్రంథకర్త దృష్టికి కొన్ని చిన్నసారపాట్లు ఎందువల్లనో పొడకట్టలేదు. ఒక్కటిమాత్రము ఉవాహరిస్తున్నాము.

నేమలవాడ భీమకవి 12 వ శతాబ్దమువాడు. అతడు వాళుక్యచౌక్యపాల్లనివద్ద తనకన్న నిగ్రహస్రగ్రహశక్తిని చాటుకొన్న 'గడియలోపల దాడి కడగి ముత్తునియగా దిట్టిన మేధావిభట్టుకంటే' ఇత్యాదిగా ఉన్న సీసపద్యములో (పే. 8) మేధావిభట్టు, కవిముల్లు, భానుకవి, బడబాన్సిభట్టు పేర్కొనబడ్డారు. 'వాళ్లు నలుగురూ 15, 16 శతాబ్దాలవారని తర్వాత (పే. 26, 27) చెప్పి వారి తిట్టు పరా

క్రమము ప్రశంస చేసినారు. 15, 16 వ శతాబ్దపు కవుల ప్రతాపము 12 వ శతాబ్దపు భీమకవి ఎలా ప్రస్తావించినాడా అన్న సందేహము ఈ గ్రంథకర్తకు స్ఫురించినట్లు లేదు. ఆ పద్యము అర్వాచీనులువాసి భీమకవికి అంటగట్టినదైనా ఐఉండవలె, కాక ఆ పేర్లకవులు పూర్వులు ఇతరులు ఎవరైనా ఉండి ఐనా ఉండవలె. గ్రంథకర్తకు ఉత్సాహపు వశమచేత ఈ చిక్క స్ఫురించి ఉండదు.

ఏదైనా ఒక వస్తువునుగూర్చి వ్రాసేవారు అదే ఎంతో గొప్పదని అత్యుక్తిగా వర్ణించడము సాధారణము. అది కొంత క్షంతవ్యముకూడదు. అటువంటి పొరపాటు ఈ గ్రంథకర్తకూడా మధ్యమధ్య చేయక పోలేదు. చంద్రరేఖానిలాస (స) కృతిని ప్రస్తావించి ఇట్లా అన్నారు 'ఇందలి శబ్దములు ముక్కలుమున్నీనము అత్యంత జాగుప్సాకరములు. ఈ జాతిగ్రంథము లన్నియునిట్లే యున్నవి. కాని రసవంతములు శైలిమంతములునని యొప్పుకొనక తప్పదు.' ఈ వాక్యాలలో 'రసవంతములు' అన్నమాట మా బొంట్లకు అప్రశుభివలె కర్ణతాడనేము చేస్తుంది. ఇటువంటివే అక్కడక్కడ గ్రంథ మంతటిలోనూ ఉన్నా, గ్రంథసమాప్తిచేస్తూ, 'కానలబాత తిట్టుకవిత నెక్కువగా బట్టించుకొనక యది యొక లలితకవితావిసేదముగా భావించి సంభాషించుట విశ్వశేయము' అన్న మాటలు లెస్సగా ఉండి, గ్రంథకర్త దానికి సముచిత స్థానమునే సమకూర్చినట్లు విశదీకరిస్తున్నవి.

LATEST USEFUL BOOKS

1. A.B.C & X.Y.Z. OF BEE CULTURE - (USA Expert)
Worlds Best Book Rs. 41 25
2. ELECTRICAL ENGINEER'S POCKET BK. (UK Expert) 9 60
3. PLANNING YOUR VEGETABLE GARDEN - (UK Expert) 18 90
(V. P. Extra)

Please write in English:

N. K. PAUL & SONS,

P. B. No. 12202, Calcutta—5.

పూర్వకపుల తిట్లు కావ్యాల ప్రచురణ విధానమునుగూర్చి గ్రంథకర్త అక్కడక్కడ చేసిన సూచనలు ఎంతో సమంజసంగా ఉన్నవి. అవి పూర్తిగా ఉన్నప్పున్నట్లు ప్రచురించవలె. లేకపోతే, ఈ గ్రంథములో చేసినట్లుగా, బూతుభాష ఏమాత్రము తెలిసినవారైనా సులభంగా పూర్తిచేసి చదివేందుకు అనువుగా, ఒకటి రెండు అక్షరాలు వదలి చుక్కలు పెట్టి ఐనా ప్రచురించవలె అంతేకాని, వాటిని సభ్యతకోసమని మార్చినేసి, వాటి ప్రాణము పోయేట్లుచేసి ప్రచురించడముకంటే అసలు ప్రచురించకపోవడమే మేలు! బూతునుగూర్చి ఆధునిక ప్రపంచములో వచ్చిన మార్పుకు, Lady Chatterlay's Lover ప్రచురణనుగూర్చి పూర్వచారాలకూ, Puritanism కూ, అలవాలమైన బ్రిటనులో న్యాయస్థానమిచ్చిన తీర్పు మచ్చుతునక! ఆ గ్రంథము మొదట ప్రచురించినవారికి అమెరికాలో శిక్షలు వడ్డవి. ఆ రోజులలో ప్రపంచమంతటా పాపకులు దానిని ఎంతో కష్టపడి సంపాదించి యావంతో పఠించేవారు. ఇప్పుడు ఆ ఆసక్తి తగ్గిపోయినది. అవినీతిని బోధించని బూతు, అసభ్యత నిషేధించిన నవనరములేదు.

తిట్లు కవిత్వము విషయములో సత్పురుషులు ఒకటి యోచించవలె మన శత్రువును ద్వేషము కొద్ది భద్రాది సాధనాలతో చంపడము ఎంతపాపమో, విషమాక్షరాలతో పద్యాలు చెప్పి శత్రుసంహారము చేయడము అంతకంటే ఎక్కువ పాపవృత్తార్థము! ఇద్దరూ నరహంతకులే! సాధనములోఉన్న భేదమేకాని న్యూనములో లేదు. కవులు తిట్లు పద్యాలు చెప్పి శత్రువులను చంపేవారని వినవచ్చేవి ఎక్కువ భాగము కల్పితకథలూ, యాదృచ్ఛిక సంఘటనలూ కావచ్చు. కాని కొన్నిటిలో ఐనా సత్యముంటుంది. తపశ్శక్తి కలవాళ్లు వాక్కు శత్రువులయెడల వ్రజమువలె ప్రసరించగలదు అందుకు విషమాక్షర సాధన కూడా అవసరములేదు. అట్లేవారు చేసిన క్రూర కృత్యాలు గర్హింపదగినవేకాని నజ్జనులు హర్షింప

దగినవికావు. పైగా అగ్గింపదగినవి ఎంతమాత్రముకావు. మన విమర్శకులు ఇంతవరకూ ఈ విధంగా అలోచించిన సూచనలు కనబడలేదు గనుక ఇది ప్రస్తావించినాము.

ఈ గ్రంథకర్త తెలుగులో తిట్లుకవిత్వము మీద సమగ్రముగా పరిశోధనచేసి, విషయ వివేచనముచక్కగాచేసి, మంచి గ్రంథము రచించి ఆంధ్ర కవిత్వములో ఈ ప్రత్యేక శాఖను అధికారికముగా ప్రదర్శించినందుకు సంభాష్యులు!

—శ్రీ నోరి సరసింహశాస్త్రి.

నైహూ వీలునామా

పిల్లల గేయ రచన రచయిత - శ్రీ వల్లభ నేని కాశీ విశ్వనాథం. పుటలు-40. వెల-తెలియదు. ప్రాప్తిస్థానం-ప్రజాప్రచురణలు-ఏలూరు.

భారతీయ చేతి పరిశ్రమ

రచయిత - డాక్టర్ ఆర్. వి. రావు, (జాయింట్ డైరెక్టర్, కుటీర పరిశ్రమలు, ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వం) పుటలు-112. వెల : 3-00 ప్రాప్తిస్థానం-ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు, తిలక్ రోడ్డు, హైదరాబాద్.

రమ్య రథము

ఖండకావ్య సంపుటి. రచయిత - శ్రీ నీలా జంగయ్య, పుటలు-128. వెల : 2-00 ప్రాప్తిస్థానం-శ్రీ నీలా జంగయ్య, శ్రీ వెంకటేశ్వర శారదా నిలయం, దేవరకొండ, నల్గొండజిల్లా.

గేయ రామాయణం

రచయిత - శ్రీ చింతలపూడి సన్యాసిరావు పుటలు-28 వెల : 0-50. ప్రాప్తిస్థానం-శ్రీ చింతలపూడి సన్యాసిరావు, విజయనగరం-1.